

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Bewonersparticipatie stuurt richting acceptatie

Een onderzoek naar bewonersparticipatie en de effecten daarvan op de projecten van het Hoogheemraadschap van Rijnland

K.A.M. Hersbach

April 2019

Afstudeeronderzoek

**Droge voeten, elkaar ontmoeten
Schoon water, nu en niet later**

Bewonersparticipatie stuurt richting acceptatie

*Een onderzoek naar bewonersparticipatie en de effecten daarvan op de projecten
van het Hoogheemraadschap van Rijnland*

Droge voeten, elkaar ontmoeten, schoon water, nu en niet later

Hogeschool Rotterdam

Instituut voor Gebouwde Leefomgeving
HBO Watermanagement Voltijd
Academieplein
G.J. de Jonghweg 4-6
3015 GG te Rotterdam

Student Watermanagement

Kim Hersbach

Studentnummer 0914830

Begeleiding Hogeschool Rotterdam

Rick Heikoop
Lector Watermanagement

Hoogheemraadschap van Rijnland

Rijnlandhuis
Archimedesweg 1
2333 CM te Leiden

Begeleiding Hoogheemraadschap van Rijnland

Frank Zaalberg
Teamleider projecten C

Liesbeth van Doorn
Senior Omgevingsmanager

Afstudeerrichting

Sociaal – maatschappelijk
Bewonersparticipatie

Versie

1

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Voorwoord

Beste lezer,

Met trots kan ik u vertellen dat de intensieve periode van zeven maanden afstuderen erop zit. U kunt nu genieten van mijn afstudeeronderzoek naar bewonersparticipatie. Dit is één van de laatste onderdelen om de hbo-opleiding Watermanagement aan de Hogeschool Rotterdam met succes af te ronden. Tijdens mijn opleiding Watermanagement kwam ben ik erachter gekomen dat mijn interesse bij de maatschappelijke kant van de watersector ligt. Ik heb mijn derdejaars stage heb gelopen bij een NGO. Ik wilde graag beide werelden meemaken, daarom heb ik ervoor gekozen om af te studeren bij een overheidsinstantie. Het Hoogheemraadschap van Rijnland bood mij de kans om me te richten op het onderwerp waar ik in de toekomst mee verder wil, het omgevingsmanagement. Ik heb de afgelopen maanden met enthousiasme gewerkt aan dit afstudeeronderzoek. Belangstellende die meer willen weten over de ontwikkelingen van bewonersparticipatie binnen de watersector raad ik ten zeerste aan om dit onderzoek te lezen.

Dit onderzoek had niet tot stand kunnen komen zonder de hulp van enkele personen, waarvoor ik mijn dank wil uitspreken. Om te beginnen wil ik mijn begeleiders vanuit Rijnland bedanken, Frank Zaalberg en Liesbeth van Doorn. De betrokkenheid en het vertrouwen zorgde ervoor dat ik met een tevreden gevoel terugkijk op mijn afstudeerperiode. Vervolgens wil ik de zes omgevingsmanagers waarvan ik de projecten onderzocht heb bedanken voor hun openheid. In het bijzonder wil ik Jolien Gottenbos, Joris Gouwman, Carlijn Bergshoeff en Wendy van der Zwart bedanken voor het mogen bijwonen van mijn eerste informatieavond en klankbordgroep bijeenkomsten. Daarnaast wil ik mijn medestudenten, Charlotte van den Berg, Jesse Heiden, Quirine van der Meer, Imco Visser, Remco Breevoort en Feline Rietkerk bedanken voor de fijne werksfeer, de positieve feedback en mooie foto's gedurende het afstuderen. Verder gaat mijn dank uit naar Marlies Bedeker- van der Wee voor het sparren en Rick Heikoop voor de begeleiding vanuit de Hogeschool Rotterdam. Afsluitend wil ik iedereen bedanken die ook maar enigszins mij geholpen heeft om dit onderzoek af te ronden.

Nogmaals bedankt iedereen en veel leesplezier!

Kim Hersbach

Leiden, 1 april 2019

Samenvatting

Met de komst van de Omgevingswet moet het waterschap de bewoners betrekken gedurende het project. Hoe het waterschap de bewoners benadert en de uitkomsten verwerkt tijdens het project moet te allen tijde terug te vinden zijn. De bewoners worden bij het ene project heel intensief betrokken en in een ander project bijna niet. Rijnland heeft op dit moment zelf weinig inzicht hoe bewonersparticipatie momenteel aangevlogen wordt in de projecten. Daarnaast is Rijnland ook geïnteresseerd in de mogelijkheden om het participatieproces vorm te geven. Gedurende het onderzoek worden deze punten behandeld door antwoord te geven op de volgende hoofdvraag:

Welke maatregelen kan Rijnland nemen om de bewonersparticipatie binnen de projecten die zich richten op het verbeteren van het watersysteem te optimaliseren?

Om antwoord te krijgen op de hoofdvraag zijn er drie deelvragen opgesteld. Als eerst wordt er gekeken wat voor invloed bewonersparticipatie op de projecten van Rijnland heeft. Dit wordt gedaan met behulp van analyses van de projecten, interviews met de omgevingsmanagers en enquêtes onder de omgevingsmanagers en betrokkenen. Vervolgens wordt er gekeken naar de methoden, werkvormen en tools er allemaal binnen de overheidssector worden gebruikt. Als laatste wordt er gekeken naar projecten binnen de watersector die gebruik maken van vernieuwende methoden, werkvormen en tools.

Tijdens het onderzoek komt naar voren dat binnen Rijnland de omgevingsmanagers ieder een eigen werkwijze hebben als het om bewonersparticipatie gaat. De invloed van bewonersparticipatie op projecten binnen Rijnland zijn voornamelijk de meekoppelkansen die uitgevoerd worden. Om de bewonersparticipatie te versterken kan Rijnland een bredere doelgroep bereiken. Hier zijn verschillende methoden en tools voor. De kans is groot dat deze eenvoudige toe te passen zijn, omdat er al enkele projecten zijn binnen de watersector.

Kortom, het is voor Rijnland van belang om als organisatie hetzelfde verhaal naar de buitenwereld uit te dragen om ruis te voorkomen. Om een bredere doelgroep te bereiken moet Rijnland andere methoden en tools gaan inzetten. Doordat Rijnland nu een beperkte doelgroep bereikt wordt er kennis misgelopen. Daarnaast kan de betrokkenheid bij het project ook vergroot worden door verschillende methoden en tools te gebruiken en combineren.

Doordat er niet Rijnland breed is gekeken valt het te bediscussiëren of de projecten binnen heel Rijnland zo verlopen. Een optie voor vervolgonderzoek over bewonersparticipatie Rijnland breed kan een meerwaarde zijn. Daarnaast is het interessant om te toetsen of de methoden uit dit onderzoek werken door de methoden te gebruiken bij projecten binnen Rijnland en te kijken hoe dit ervaren wordt.

Afsluitend worden er nog enkele aanbevelingen gedaan. Zo komt tijdens het onderzoek naar voren *iedereen is uniek, duidelijkheid zorgt voor rust en samen sta je sterk*.

Begrippenlijst

Bewonersparticipatie	<i>Programma's die opgezet worden vanuit de overheid waarbij burgers mogen meepraten of meedoen om hen te betrekken bij hun leefomgeving.</i>	(Brouwer, Engbersen, van der Schaar, & Schreuders, 2013)
Coalitieakkoord	<i>Hierin is het beleid op hoofdlijnen beschreven door het college van dijkgraaf en hoogheemraden.</i>	(Hoogheemraadschap van Rijnland, 2015)
Innovatief	<i>Nieuwe manieren om het waterbeheer beter, goedkoper en duurzamer te maken.</i>	(Unie van Waterschappen)
Inspraak	<i>Inspraak is het betrekken van belanghebbenden bij een beleidsvoornemen van een bestuursorgaan.</i>	(Ensie, 2017)
Omgevingsmanagement	<i>Omgevingsmanagement gaat om het managen van projecten zodat ze binnen tijd en budget gerealiseerd kunnen worden waarbij stakeholders op een effectieve manier betrokken worden; van strategie tot uitvoering.</i>	(Antea Group)
Peilbesluit	<i>In een peilbesluit legt Rijnland het oppervlaktewaterpeil voor een begrensd gebied vast.</i>	(Hoogheemraadschap van Rijnland)
Projectplan	<i>Het projectplan beschrijft op hoofdlijnen hoe, door wie, waarmee, wanneer en tegen welke kosten het projectresultaat wordt gerealiseerd.</i>	(Jozzie, 2010)
Stakeholder	<i>Een organisatie, een groep of persoon die invloed kan hebben op de verwezenlijkingen van de doelstellingen van de organisatie.</i>	(Freeman, 1984)
Zienswijze	<i>Het indienen van een zienswijze kan als de belanghebbende het niet eens is met een schriftelijk ontwerpbesluit van het college van dijkgraaf en heemraden van het hoogheemraadschap.</i>	(Hoogheemraadschap van Rijnland)

Afkortingen

A.d.h.v.	Aan de hand van
Bijv.	Bijvoorbeeld
DiRK	Dijkversterking en regionale keringen
HHNK	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
M.b.v.	Met behulp van
NAP	Normaal Amsterdams Peil
O.b.v.	Op basis van
OM	Omgevingsmanagement
Rijnland	Hoogheemraadschap van Rijnland
SOM	Strategisch Omgevingsmanagement
VIJG	Verbetering IJsseldijk Gouda
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
WGP	Watergebiedsplannen

Inhoud

Voorwoord	II
Samenvatting	III
Begrippenlijst.....	IV
Afkortingen.....	V
1. Inleiding.....	1
1.1 Aanleiding van het onderzoek	2
1.1.1 Beleid Rijnland	2
1.1.2 Omgevingswet	3
1.1.3 Theoretisch kader Bewonersparticipatie	4
1.1.4 De 8 factoren van bewonersparticipatie	6
1.2 Het afstudeeronderzoek naar bewonersparticipatie	7
1.2.1 Afbakening	7
1.2.2 Probleemstelling	7
1.2.3 Onderzoeksvragen	8
1.3 Leeswijzer	8
2. Methodologie	9
2.1 Deelvraag 1: Bewonersparticipatie binnen Rijnland.....	10
2.2 Deelvraag 2: Middelen Bewonersparticipatie	12
2.3 Deelvraag 3: Bewonersparticipatie buiten Rijnland	13
3. Resultaten	14
3.1 Bewonersparticipatie binnen Rijnland.....	15
3.1.1 De projecten	15
3.1.2 Het proces van de projecten	16
3.1.3 De 8 factoren van bewonersparticipatie getoetst.....	17
3.1.4 Invloed bewonersparticipatie op de uitvoering van de projecten	20
3.2 Methoden bewonersparticipatie	21
3.2.1 Methoden, werkvormen en tools bewonersparticipatie	21
3.2.2 Middelen bewonersparticipatie bij participatieladder	22
3.2.3 Uitkomsten MCA	23
3.3 Bewonersparticipatie binnen de watersector	24
3.3.1 Methoden binnen de watersector	24
3.3.2 Tools binnen de watersector.....	26
4. Conclusie	27

5. Discussie	30
6. Aanbevelingen.....	33
Bibliografie	VIII
Bijlagen.....	XII
Bijlage 1: Relevante wet- en regelgeving bewonersparticipatie	XII
Bijlage 2: De projecten	XII
Bijlage 3: Interviews	XII
Bijlage 4: Enquête	XII
Bijlage 5: Werkvormen	XII
Bijlage 6: MCA	XII

1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het onderwerp van het afstuderen geïntroduceerd om vervolgens in de scriptie verder toegelicht te worden. Daarnaast is de leeswijzer te vinden om inzicht te geven in de hoofdstukken.

05-09-2018

Het was één groot waterballet op verschillende plekken in het land vandaag. Vooral in de Randstad is er meer regen gevallen dan normaal in een maand tijd. Straten stonden daardoor lang blank.

"We hadden de buien wel verwacht", zegt meteoroloog Dennis Wilt van Buienradar. "Maar doordat er op grote hoogte weinig wind was, verplaatsten de buien zich nauwelijks."

Rioolwater in woonkamer

Waar er normaal gemiddeld 80 millimeter regen valt in een maand tijd, viel er hierdoor in het Zuid-

Hollandse Nieuwkoop 130 millimeter regen in één dag. En dat zorgde voor veel overlast in de regio. Zo liep er rioolwater een woonkamer in en stond de kelder van een kerk onder water. Ook kwekers hadden last van de regen, in Boskoop kwam de boomkwekerij van Willem de Bruijn onder water te staan. De dijkgraaf van Rijnland liep een rondje langs de kwekerijen om de schade op te meten. Rijnland heeft onder meer noodpompen ingezet om het water af te voeren. (RTL nieuws, 2018)

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Als student Watermanagement ben ik altijd al geïnteresseerd in de maatschappelijke kant van water. Mijn nieuwsgierigheid naar het gebruik van bewonersparticipatie en de invloed daarvan op de plannen werd gewekt toen ik drie jaar geleden een college had over de aanleg van Piekberging Haarlemmermeer. Daar kwam naar voren dat het een moeizaam traject was, doordat de betrokkenen niet positief tegen de komst van de piekberging stonden. Dit vond ik zo interessant dat er nu een afstudeeronderzoek voor u ligt in opdracht van Rijnland over bewonersparticipatie van diversen projecten binnen en buiten Rijnland, waaronder de Piekberging Haarlemmermeer.

Het nieuwsartikel aan de linkerkant speelde zich af in het beheersgebied van Rijnland. Het watersysteem kon de hevige neerslag niet aan en zorgde voor wateroverlast. In de toekomst zal de neerslag niet toenemen, maar er zullen wel meer van deze heftige buien optreden (Homan, 2017). Dit geeft goed weer dat Rijnland ook moet inspelen op de klimaatveranderingen. Rijnland kan daarvoor zelf ideeën bedenken hoe ze dat voor elkaar kunnen krijgen, maar wellicht hebben de bewoners van het beheersgebied ook ideeën. Om dit te onderzoeken heb ik gedurende mijn afstudeeronderzoek gekeken hoe Rijnland bewonersparticipatie vormgeeft en op welke gebieden er nog winst te behalen valt en hoe dit mogelijk gedaan kan worden.

1.1.1 Beleid Rijnland

Het coalitieakkoord 2015-2019 van Rijnland heeft als ondertitel 'samen werken aan water' en begint met: "Wij willen werken aan water, vóór u en mét u!" (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2015). Dit laat zien dat participatie vanuit bestuurlijk oogpunt een belangrijk aspect is voor Rijnland. De visie van het coalitieakkoord, waterbeheer vraagt samenwerking, benadrukt het nog eens. Hierin staan de aspecten participatie, communicatie en water verbinden met andere maatschappelijke opgaven centraal. Door participatie na te leven wil Rijnland meer uit de kennis en oplossingskracht van inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties halen, mensen moeten zich gehoord voelen (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2015). Communicatie moet ervoor zorgen dat Rijnland zichtbaar is en het *waterbewustzijn* vergroot. Door water te verbinden met andere maatschappelijke opgaven ontstaan er kansen. Een manier hiervoor is om samenwerkingsverbanden aan te gaan met andere organisaties. Een voorbeeld bij Rijnland daarvan is het waterbedrijf van de toekomst een samenwerking tussen Rijnland en Dunea. Door ook met gemeenten samen te werken kunnen er samen doelen behaald worden tegen zo laag mogelijke kosten.

1.1.2 Omgevingswet

Met de komst van de omgevingswet in 2021 wordt bewonersparticipatie steeds belangrijker, bewoners moeten namelijk meegenomen worden tijdens het proces. Het is bedoeld om alle wetten die over de leefomgeving gaan samen te voegen (Aan de slag met de omgevingswet). De nieuwe wet moet voor vier verbeteringen zorgen (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2018);

1. Inzichtelijk omgevingsrecht; een voorspelbaar en inzichtelijk stelsel dat eenvoudig te gebruiken is.
2. Leefomgeving centraal; het wordt niet meer per sector op zichzelf geregeld, maar als een samenhangend geheel voor de leefomgeving.
3. Ruimte voor maatwerk; er is meer ruimte voor een gebiedsgerichte aanpak.
4. Sneller en beter.

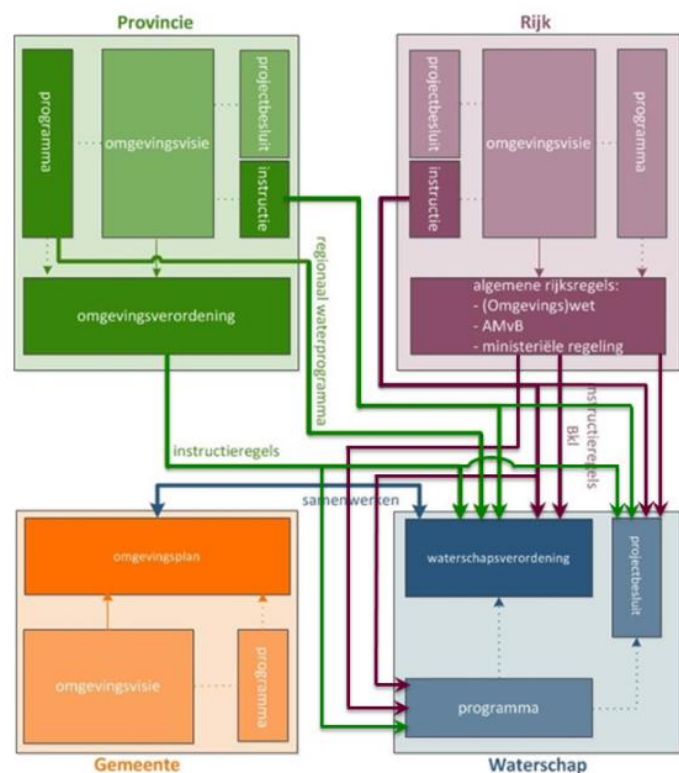
Om de omgevingswet te bewerkstelligen zijn er een zestal instrumenten opgesteld: de omgevingsvisie, programma's, decentrale regels, algemene rijksregels, omgevingsvergunning en projectbesluit (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2018). Niet al deze instrumenten gelden voor het waterschap. Hieronder in tabel 1 worden de instrumenten toegelicht die het waterschap betreft:

Tabel 1 Instrumenten Omgevingswet (Aan de slag met de omgevingswet) (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2016)

Instrument	Omschrijving	Artikel
Programma	Beleidsdocument	Omgevingswet artikel 3.7
Decentrale regels	Waterschapsverordening	Omgevingswet artikel 2.5
Omgevingsvergunning	Algemene maatregel van bestuur	Omgevingswet artikel 5.3
Projectbesluit	Onderdeel projectprocedure	Omgevingswet artikel 5.44

De omgevingsvisies zijn verplicht voor de gemeenten, provincies en het Rijk, maar niet voor het waterschap. In de omgevingsvisie komen het beheer en het beschermen/ benutten van de fysieke leefomgeving aan bod. Onder de fysieke leefomgeving valt het watersysteem. Doordat de wetten over de leefomgeving gebundeld worden moet er ook meer samengewerkt worden door de overheidsinstanties, zoals te zien in figuur 1.

Een onderdeel van de omgevingswet is het omgevingsbesluit, dit is een van de vier AMvB's. Hierin staan de regels die ervoor zorgen dat participatie geborgd is in de omgevingswet. Daarnaast zijn er aparte regels in de omgevingswet opgesteld om ervoor voor te zorgen dat participatie gewaarborgd is. Deze regels zijn te vinden in bijlage 1 naast de andere wet- en regelgeving, de Algemene wet bestuursrecht en Waterwet.

Figuur 1 Samenwerking overheidsinstanties omgevingswet (Aan de slag met de Omgevingswet, s.d.)

1.1.3 Theoretisch kader Bewonersparticipatie

Bewonersparticipatie kent verschillende definities. Tijdens het onderzoek wordt de onderstaande definitie aangehouden;

"Programma's die opgezet worden vanuit de overheid waarbij burgers mogen meepraten of meedoen om hen te betrekken bij hun leefomgeving"

(Brouwer, Engbersen, van der Schaar, & Schreuders, 2013).

Binnen Rijnland is de "Visie op participatie" opgesteld. De samenleving verandert van een verzorgingsstaat naar een netwerk- en participatiesamenleving (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2016). Met de komst van het internet zijn mensen beter geïnformeerd en hebben ze veel sneller inzicht wat er gaat gebeuren in hun omgeving. Via sociale media verspreidt informatie zich gemakkelijk en komt het bij veel mensen terecht. Dit kan voor Rijnland positief werken, maar ook negatief. Een uitdrukking die bij de omgevingsmanagers van Rijnland vaak naar boven komt en die Rijnland zelf ook hanteert is "van buiten naar binnen denken". Dit houdt in dat Rijnland naar de ideeën en meningen van de omgeving luistert en zich verplaatst in hun belangen en stemmen (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2016).

Strategisch Omgevingsmanagement

Bewonersparticipatie en omgevingsmanagement gaan hand in hand. Aangezien het afstuderen over bewonersparticipatie binnen de projecten van Rijnland gaat is omgevingsmanagement een relevant aspect om toe te lichten. Gedurende het afstuderen wordt de volgende definitie van omgevingsmanagement gehanteerd;

"Omgevingsmanagement gaat om het managen van projecten zodat ze binnen tijd en budget gerealiseerd kunnen worden waarbij stakeholders op een effectieve manier betrokken worden; van strategie tot uitvoering" (Antea Group).

Er zijn verschillende methoden om omgevingsmanagement uit te voeren. Binnen Rijnland wordt er gewerkt met de SOM-methodiek, zie figuur 2.

De issue- en stakeholdersanalyse moeten worden gemaakt vanuit oprechte interesse in de belangen (Wesselink, 2010), zodat er in een vroeg stadium overleg mogelijk is en gezamenlijk naar creatieve oplossingen gezocht kan worden. Uit onderzoek is gebleken dat hierdoor het vertrouwen groeit en de samenwerking toeneemt. Als de standpunten en belangen van de omgeving gehoord worden kan er een strategie voor het proces bepaald worden. Door gezamenlijk een strategie te bepalen neem je de partijen mee en weet je waar mogelijk cruciale punten liggen tijdens het project. Als je deze cruciale aspecten in beeld hebt kan je erop anticiperen en is de kans klein dat je inspraak en zienswijzen krijgt.

Figuur 2 Som-model (Wesselink, 2010)

Participatieladder

De participatieladder laat zien welke rol de bewoner gedurende het proces krijgt en in welke mate ze *betrokken* worden (VNG, 2010). Deze bestaat uit informeren, raadplegen, adviseren, coproduceren, meebeslissen en zelfbestuur¹.

Bij informeren worden de bewoners op de hoogte gehouden door Rijnland. Als de bewoners geraadpleegd worden mogen ze hun mening geven en wordt daar rekening mee gehouden. Wanneer ze een adviserende rol krijgen kunnen problemen aankaarten en oplossingen formuleren. Dit advies moet dan door Rijnland ook serieus overwogen worden. Daarna komt coproduceren, dit houdt in dat de bewoners als partner worden gezien en intensief meewerken aan de plannen. Vervolgens kunnen bewoners worden betrokken om mee te beslissen. In deze situatie zoeken Rijnland en de bewoners samen naar oplossingen en zijn ze medeverantwoordelijk voor de beslissingen. Als laatste is zelforganisatie, bij deze vorm voeren de bewoners zelf de projecten uit en ondersteunt en adviseert Rijnland alleen.

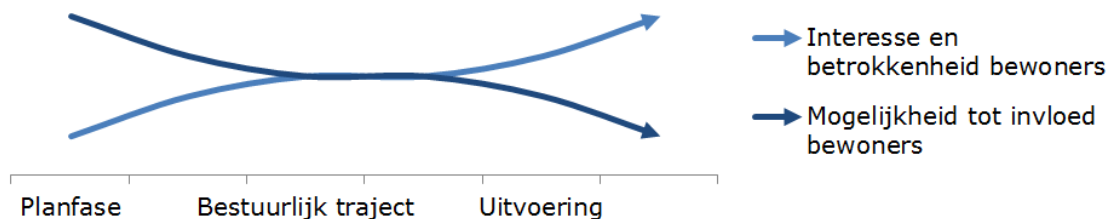
Figuur 3 Participatieladder

Participatie paradox

Door de veranderende samenleving ontstaat er ook de participatie-paradox, die op twee manieren bekeken kan worden.

De eerste benadering die naar voren komt is dat er een beperkte laag in de gemeenschap participeert bij informatieavonden (List, 2018). Het zijn voornamelijk de bewoners van een leeftijd boven de 60 (Dirks, 2016), dit is ook vaak te zien bij de informatieavonden van Rijnland. Hierdoor wordt er vanuit een beperkte hoek informatie verzameld en is het een niet volledige afspiegeling van het geheel (Raad van State, 2016).

De tweede benadering is dat de intensiteit van participatie toeneemt naarmate de speelruimte kleiner wordt (Cressey & Williams, 1990). In het begin van het project zijn bewoners nog niet zo geïnteresseerd in de ontwikkelingen. Naarmate het project vordert en het in de uitvoeringsfase terecht komt worden de bewoners zich pas echt bewust dat er iets gaat gebeuren, zie figuur 4. Tijdens de uitvoering willen bewoners graag nog invloed uitoefenen, maar de kans dat er iets mee gedaan wordt in deze fase is nihil (Gemeente Rotterdam, 2010).

Figuur 4 Participatie paradox (Ministerium für Infrastruktur und Landesplanung, 2015)

¹ De bovenstaande omschrijvingen zijn tot stand gekomen door de definities omtrent de participatieladder van 'Participatie wordt ge(s)maakt' en 'VNG' te combineren.

Not in my back yard

Een principe dat kan optreden tijdens een project is 'NIMBY', not in my backyard. Dit houdt in dat bewoners wel graag willen dat iets opgelost wordt, maar niet de consequenties daarvan willen ondervinden in hun directe omgeving (Dijkstra, 2014). Een voorbeeld van een NIMBY-situatie die is onderzocht door KIIK is het aanleggen van nieuwe wegen. Tijdens het onderzoek kwam naar voren dat van de bewoners die willen dat er genoeg wegen zijn 4 op de 10 niet de nieuwe wegen in hun leefomgeving willen (Dijkstra & Fraters, Onderzoek: nimby in Nederland, 2014).

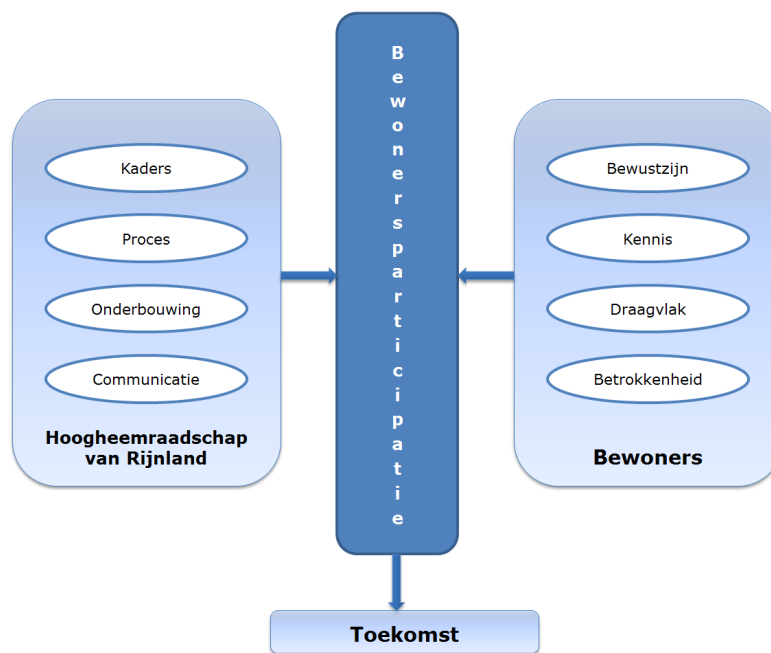
1.1.4 De 8 factoren van bewonersparticipatie

De belangrijkste factoren van bewonersparticipatie zijn tot stand gekomen na het analyseren van de beleidsmatige stukken van Rijnland, Wet- en regelgeving op het gebied van water en relevante wetenschappelijke literatuur over bewonersparticipatie. Daarnaast hebben er ook gesprekken plaatsgevonden tijdens het vooronderzoek met de omgevingsmanagers. De belangrijkste factoren worden toegelicht in tabel 2.

Tabel 2 Beschrijvingen factoren bewonersparticipatie

Factoren	Omschrijving
Kaders <i>Wet- en regelgeving</i>	Het project moet wettelijk aan een aantal eisen voldoen. Als bewoners het ergens toch niet mee eens zijn kunnen ze reageren. Dit is ook in de wet verankerd. (Rijksoverheid, 2017)
Proces <i>Participatie paradox</i>	Het proces moet voor de bewoners duidelijk zijn. Het is van belang dat ze vroegtijdig benaderd worden, zodat bekend is wat er gaande is, wanneer ze mogen participeren en in welke mate ze mogen participeren. (Cressey & Williams, 1990)
Onderbouwing <i>Omgevingswet</i>	De wensen en belangen van de bewoners worden door het projectteam meegenomen. Deze zijn alleen niet allemaal uitvoerbaar, hierdoor moeten er keuzes gemaakt worden. Al deze keuzes moeten onderbouwd kunnen worden. (Aan de slag met de omgevingswet)
Communicatie <i>Omgevingsmanager</i>	Rijnland moet naar de bewoners toe duidelijk en eenduidig communiceren, zodat ze weten waar ze aan toe zijn. Als de communicatie stroef verloopt, kan dat misverstanden veroorzaken en wordt het draagvlak minder.
Bewustzijn <i>Coalitieakkoord</i>	Bewoners hebben over het algemeen weinig besef wat er zal gebeuren als het waterschap zijn taken niet uitvoert. Het is daarom van belang dat bewoners zich beter bewust worden over de gevolgen van wateroverlast en watertekort. (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2015)
Kennis <i>Coalitieakkoord</i>	In het coalitieakkoord komt naar voren dat Rijnland gebruik moet maken van de kennis van de bewoners. Zij zijn immers elke dag in het gebied en weten wat er afspeelt in het gebied. (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2015)
Draagvlak <i>Not in my back yard SOM</i>	Bewoners staan vaak positief tegenover verbeteringen, zolang ze er zelf geen hinder van ondervinden. Het draagvlak wordt ook versterkt als bewoners het idee hebben dat hun mening serieus genomen wordt en Rijnland oprecht interesse toont. (Dijkstra, Niet in mijn achtertuin!, 2014) (Wesselink, 2010)
Betrokkenheid <i>Participatieladder</i>	De bewoners moeten zich betrokken voelen door Rijnland. Als er betrokkenheid is naar de bewoners toe versterkt dat het samenwerkingsproces. Het is mooi als er gezamenlijk naar een creatieve oplossing gezocht kan worden. Bewoners willen graag meedenken over dingen die ertoe doen.

Aan de hand van deze factoren is er een conceptueel model opgesteld die te zien is in figuur 5. Het conceptueel model is de rode draad gedurende het onderzoek. Het maakt inzichtelijk dat er factoren vanuit het oogpunt van Rijnland van belang zijn, maar ook vanuit de bewoners. In de ideale situatie worden deze factoren vormgegeven tijdens het participatieproces.

Figuur 5 Conceptueel model bewonersparticipatie

1.2 Het afstudeeronderzoek naar bewonersparticipatie

Het 'motto' van Rijnland luidt als volgt; *Droge voeten, schoon water*. De dijken, duinen en kades zorgen er voor dat beheersgebied van Rijnland droge voeten houdt. Daarnaast is het ook belangrijk om de waterkwaliteit goed op orde te hebben, schoon water, zodat bijv. natuur volop kan ontwikkelen. Om ervoor te zorgen dat de kunstwerken en de waterkwaliteit in goede conditie blijven moet Rijnland het onderhouden en mogelijk is dit in of rondom particulier grondbezit. De omgeving heeft daar over het algemeen een mening over en daarom is bewonersparticipatie een belangrijk aspect.

1.2.1 Afbakening

Gedurende het afstuderen komen twee partijen telkens naar voren, namelijk Rijnland en de bewoners. Rijnland voert talloze projecten uit, maar door de beperkte tijd van het afstuderen wordt er gedurende het onderzoek naar zes projecten gekeken. De keuze op deze zes projecten is gevallen o.b.v. de mate van bewonersparticipatie en de fase waarin ze zich bevinden. Als er binnen Rijnland over omgevingsmanagement wordt gesproken gaat het over strategisch omgevingsmanagement. Er is bewust gekozen om alleen naar de SOM-methode te kijken aangezien Rijnland die hanteert, en niet naar de gehele watersector, omdat ieder waterschap zijn eigen methode heeft als het gaat over omgevingsmanagement. Om te kijken waar Rijnland nu staat ten opzichte van andere organisaties die zich bezighouden met bewonersparticipatie wordt er als verbreding naar drie waterschappen. Het gaat hierbij om Waterschap Rivierenland, Waterschap Drentse Overijsselse Delta en Waternet. Daarnaast wordt er door woningbouwcorporaties naar bewonersparticipatie gekeken, maar tijdens het afstuderen is het alleen een bron die gebruikt kan worden in het literatuuronderzoek en worden in eerste instantie niet benaderd voor informatie.

1.2.2 Probleemstelling

De Omgevingswet zorgt ervoor dat waterschappen bewoners moeten betrekken gedurende het project. Hoe het waterschap de bewoners benadert en de uitkomsten

verwerkt tijdens het project moet met de komst van de omgevingswet terug te vinden zijn. Elke omgevingsmanager van het project heeft zijn eigen aanpak en zit in een andere fase. De bewoners worden bij het ene project heel intensief betrokken en in een ander project bijna niet. Rijnland heeft op dit moment zelf weinig inzicht hoe bewonersparticipatie momenteel aangevlogen wordt in de projecten.

Het hoofddoel van de projecten is een functionerend watersysteem die de omgeving beschermt tegen wateroverlast. Rijnland heeft het liefst dat de projecten zo snel mogelijk uitgevoerd worden zodat het zo min mogelijk tijd en geld kost. Er moet alleen uitgekeken worden dat de mening van de bewoners niet uit het oog verloren wordt.

1.2.3 Onderzoeksvragen

Het einddoel van het onderzoek is om aanbevelingen op te stellen om bewonersparticipatie te optimaliseren. Om dit advies te kunnen geven wordt er gekeken hoe Rijnland bewonersparticipatie vormgeeft, op welke gebieden er nog winst te behalen valt en hoe dit mogelijk gedaan kan worden. Om het onderzoek tot een succes te brengen is er een hoofdvraag en een viertal deelvragen opgesteld.

Hoofdvraag

De hoofdvraag luidt als volgt;

Welke maatregelen kan Rijnland nemen om de bewonersparticipatie binnen de projecten die zich richten op het verbeteren van het watersysteem te optimaliseren?

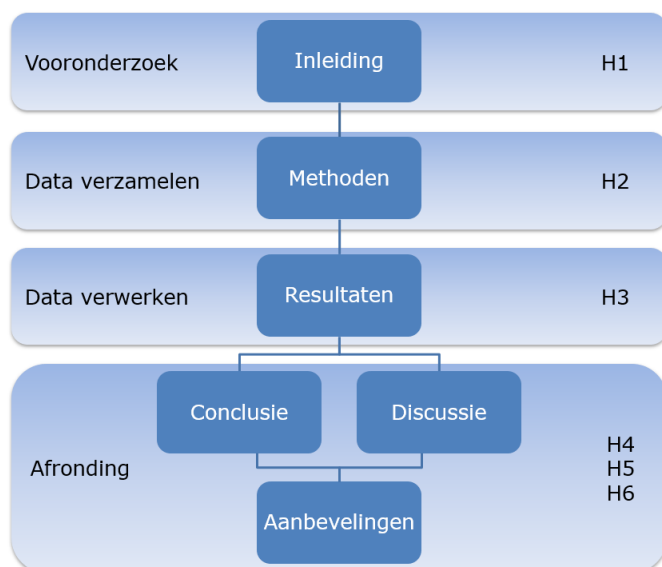
Deelvragen

De volgende deelvragen leiden tot het antwoord op de hoofdvraag en geven een goed beeld van de situatie:

1. *Wat voor invloed heeft bewonersparticipatie op de projecten binnen Rijnland?*
2. *Welke methoden en tools worden er binnen de overheidssector ingezet om bewonersparticipatie vorm te geven?*
3. *Wat voor invloed heeft bewonersparticipatie op projecten binnen de watersector?*

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 1 wordt het onderwerp geïntroduceerd en wordt in gegaan op het onderzoek. De methode wordt in hoofdstuk 2 besproken, hier komt aan licht hoe de data verzameld is. Vervolgens wordt de data verwerkt en de resultaten gepresenteerd in hoofdstuk 3. Nadat de resultaten bekend zijn kan de conclusie getrokken worden in hoofdstuk 4. Er zullen ook enkele punten van discussie zijn die in hoofdstuk 5 naar voren komen. Uiteindelijk komt alles samen en zullen de aanbevelingen in hoofdstuk 6 te zien zijn. In figuur 6 is dit gevisualiseerd.

Figuur 6 Opbouw onderzoek

2. Methodologie

Er wordt gebruikt gemaakt van zowel kwalitatief onderzoek uitgevoerd, literatuuronderzoek, als kwantitatief onderzoek, een enquête onder betrokkenen. Hieronder wordt per deelvraag toegelicht welke methode er wordt gebruikt.

2.1 Deelvraag 1: Bewonersparticipatie binnen Rijnland

Wat voor invloed heeft bewonersparticipatie op de projecten binnen Rijnland?

Onderzoek type: *Evaluerend*

Onderzoeksmethode: *Analyses, Enquête, Interviews*

Tijdens de eerste deelvraag wordt er vanuit het oogpunt van de omgevingsmanagers en de bewoners gekeken. Om te kijken wat voor invloed bewonersparticipatie op de projecten van Rijnland heeft, is er gebruik gemaakt van kwalitatief en kwantitatief onderzoek. Gedurende het onderzoek wordt er gekeken naar zes projecten binnen Rijnland die te zien zijn in figuur 7.

Figuur 7 Projecten Rijnland

Dataverzameling

Er wordt een analyse opgesteld voor de projecten waar een enquête gehouden wordt, om te zien wat er speelt in het gebied. Er wordt bewust gekozen voor een *watersysteemanalyse*, *ruimtelijke analyse* en *stakeholdersanalyse* op hoofdlijnen, omdat het onderzoek zich richt op de invloed van bewonersparticipatie op het project. De bronnen die hiervoor geraadpleegd zijn de meest recente en worden hieronder benoemd;

- Projectplan
- Notulen
- CBS

Vervolgens heeft er een *interview* plaatsgevonden met de omgevingmanagers van de zes projecten. Het interview wordt afgenomen om inzicht te krijgen in de aanpak van de verschillende omgevingsmanagers. De onderwerpen die aan bod kwamen zijn te zien in figuur 8. De interviews waren semigestructureerd, zodat er doorgevraagd kon worden om achter de reden van bepaalde zaken te komen. Er wordt een geluidsopname van de interviews gemaakt, zodat ze later specifiek gemaakt kunnen worden. Tijdens het interview worden de belangrijkste punten genoteerd.

Stakeholders	Inbreng stakeholders
Ontwikkelingen bewonersparticipatie	Afweging keuzemoment
Proces	Belangrijkste factoren

Figuur 8 Onderwerpen interview

De *enquête* is opgesteld met behulp van het conceptueel model. De enquête bestaat uit de 8 factoren van bewonersparticipatie die te zien zijn in figuur 9, waarover drie vragen gesteld werden. Bij elke factor waren er twee vragen die beantwoord konden worden met behulp van de Likertschaal en een vraag die enkelkeuze open was.

Kaders	Bewustzijn
Proces	Kennis
Onderbouwing	Draagvlak
Communicatie	Betrokkenheid

Figuur 9 Onderwerpen enquête

Criteria

Voor de interviews zijn alle zes de omgevingsmanagers benaderd om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de projecten. De projecten waar de omgevingmanagers op zaten waren nog niet opgeleverd.

Tijdens de interviews met de omgevingsmanagers kwam naar voren dat er door verschillende redenen geen enquête bij de bewoners afgenomen mocht worden. Bij de piekberging Haarlemmermeer is de klankbordgroep inmiddels positief over de werkwijze van Rijnland, maar dat is niet altijd zo geweest en om ruis te voorkomen is ervoor gekozen om hier geen enquête uit te zetten. Bij het dijkversterkingsproject van de Hemmeerpolder was er inspraak gekomen op het project, waardoor het ook afgeraden werd om daar een enquête uit te zetten. Doordat de omgevingsmanagers van watergebiedsplan de Hemmeerpolder en het dijkversterkingsproject Hoge dijk niet meer in dienst zijn bij Rijnland is het ook niet van de grond gekomen om hier onder de bewoners en omgevingmanagers een enquête af te nemen.

Bij twee projecten mochten de bewoners en leden van de klankbordgroep wel benaderd worden. Watergebiedsplan de Zilk stond nog in het begin van het proces, er was alleen nog een informatieavond gehouden. Om te zien hoe de bewoners dat ervaren hadden is er een enquête uitgezet onder de bewoners. Bij VIJG was de band goed met de klankbordgroep, omdat het project al jaren positief verloopt.

Uitvoering

Er is een moment ingepland om een interview te houden met de omgevingsmanagers van de projecten. De vragenlijst werd twee dagen voor het interview verzonden naar de omgevingsmanagers. Tijdens het interview werd er toestemming gevraagd om het gesprek op te nemen. Na het gesprek werd de enquête binnen twee dagen uitgewerkt en teruggestuurd, om te controleren of het compleet en correct was.

De enquête werd naar de leden van de klankbordgroep per mail verstuurd. De bewoners van watergebiedsplan de Zilk ontvingen de link van de enquête per post. Beide hadden 1,5 week de tijd om de enquête in te vullen.

Data-analyse

De interviews worden getranscribeerd met behulp van de opnames. De verslagen van de opgenomen interviews zijn terug te vinden in bijlage 3, per omgevingsmanager kunnen de vragen iets wijzigen.

De resultaten van de enquête worden in Microsoft Excel geordend en zijn te vinden in bijlage 4. Op de vragen met de Likertschaal kon antwoord gegeven worden met helemaal mee eens (10), mee eens (7,5), geen mening (5), niet mee eens (2,5), helemaal niet mee eens (0). Met behulp van deze cijfers wordt er een radardiagram van de uitkomsten gemaakt.

2.2 Deelvraag 2: Middelen Bewonersparticipatie

Welke methoden en tools worden er binnen de overheidssector ingezet om bewonersparticipatie vorm te geven?

Onderzoek type: *Evaluerend*

Onderzoeksmethode: *Literatuurstudie, Werksessie*

De tweede deelvraag moet inzicht geven welke methoden en tools ingezet kunnen worden om het participatieproces te versterken. Om dit inzichtelijk te krijgen is er gebruik gemaakt van kwalitatief onderzoek. Met de komst van de omgevingswet wordt bewonersparticipatie voor de gehele leefomgeving belangrijker. Daarom wordt er onder andere gekeken naar methoden van waterschappen en gemeente.

Dataverzameling

Om te zien welke methoden en tools er zijn om het participatieproces te versterken is er eerst een inventarisatie gemaakt. De zoektermen die gebruikt zijn om tot deze inzichten te komen zijn te zien in tabel 3.

Tabel 3 Zoektermen inventarisatie methoden en tools

Zoektermen
Methoden bewonersparticipatie
Nieuwe inzichten bewonersparticipatie
Participatiewijzer
Werkvormen bewonersparticipatie

Op basis van de inventarisatie zijn de methoden, werkvormen en tools gecategoriseerd. De werkvormen werden onderverdeeld bij de methoden om vervolgens in een MCA gewogen te kunnen worden.

Criteria

De methoden, werkvormen en tools die geselecteerd zijn, moeten toepasbaar zijn binnen het proces van de watersector. Daarnaast is het van belang dat de werkvormen nog niet gebruikt worden binnen de projecten van Rijnland.

Uitvoering

De methoden en werkvormen die uit het literatuuronderzoek naar voren zijn gekomen worden met elkaar vergeleken m.b.v. een Multi Criteria Analyse. Eerst worden de methoden en werkvormen gecategoriseerd. Vervolgens worden ze getoetst op de 8 factoren van bewonersparticipatie. Er wordt gekeken in welke mate ze voldoen aan de omschrijving van de factoren. Om te zien of het per doelgroep verschilt, wordt dit ook toegevoegd aan de M.C.A. Daarnaast zijn de methoden, werkvormen en tools gekoppeld aan de participatieladder.

Data-analyse

De uitkomsten van de Multi Criteria Analyse worden met elkaar vergeleken door aan de gegevens cijfers te hangen. Zo komt er naar voren welke methode en werkvorm het meest geschikt is voor een bepaalde doelgroep. De participatieladder maakt inzichtelijk welke methoden je kunt inzetten bij de mate waarmee de bewoners betrokken worden.

2.3 Deelvraag 3: Bewonersparticipatie buiten Rijnland

Wat voor invloed heeft bewonersparticipatie op projecten binnen de watersector?

Onderzoek type: *Evaluerend*

Onderzoeksmethode: *Literatuurstudie, vragenlijst*

Tijdens de laatste deelvraag wordt er gekeken hoe andere waterschappen op de ontwikkelingen van de veranderende maatschappij inspelen. Om hier inzicht in te krijgen is er gebruik gemaakt van kwalitatief onderzoek. Gedurende het onderzoek wordt er gekeken naar drie vooruitstrevende projecten binnen de watersector die te zien zijn in figuur 10.

Figuur 10 Projecten binnen de watersector

Dataverzameling

Om inzichtelijk te krijgen welke ontwikkelingen er op het gebied van bewonersparticipatie zijn binnen de watersector wordt er als eerst een oriënterend *literatuuronderzoek* gedaan. Zo is er op de websites van de waterschappen gekeken en op de website van de Unie van Waterschappen. Naar aanleiding van het oriënterende onderzoek kwamen de drie vooruitstrevende projecten naar voren.

Op basis van het literatuuronderzoek wordt er een *vragenlijst* opgesteld met zes open vragen, zodat er uitgebreid antwoord gegeven kon worden. De onderwerpen die aan bod komen zijn te zien in figuur 11.

Figuur 11 Onderwerpen vragenlijst

Criteria

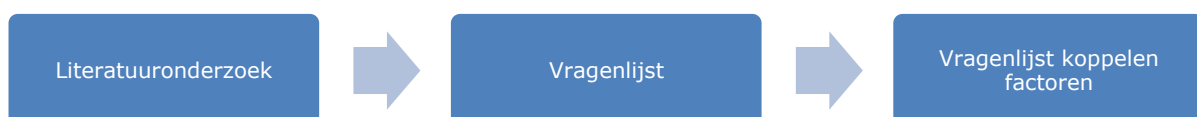
Bij het oriënterende literatuuronderzoek is er alleen gekeken naar projecten vanaf 2015 met een vernieuwende kijk op bewonersparticipatie. Daarnaast mochten de projecten niet uitgevoerd zijn door Rijnland.

Uitvoering

Enerzijds werd er literatuuronderzoek gedaan naar de methoden en projecten. Anderzijds werd er contact opgenomen met de omgevingmanagers van vooruitstrevende projecten waarvan niet voldoende informatie bekend was. Er werd eerst contact met de omgevingsmanagers opgenomen om vervolgens een vragenlijst te mailen.

Data-analyse

De uitkomsten van de vragenlijst zijn gekoppeld met de 8 factoren van bewonersparticipatie. Hier kwam naar voren op welke factoren de methoden van elkaar verschillen. Dit is weergegeven met de kleuren rood, oranje en groen.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk zijn de resultaten te vinden van het onderzoek. De deelvragen worden beantwoord m.b.v. de methoden die in hoofdstuk 2 zijn toegelicht. De resultaten moeten uiteindelijk het antwoord geven op de hoofdvraag.

3.1 Bewonersparticipatie binnen Rijnland

Tijdens het onderzoek zijn er zes projecten binnen Rijnland geanalyseerd. Het gaat om de projecten; Verbetering IJsseldijk Gouda, Piekberging Haarlemmermeer, Watergebiedsplan de Zilk, Watergebiedsplan de Hemmeerpolder, dijkversterkingsproject de Hemmeerpolder en het dijkversterkingsproject de Hogedijk. Hieronder wordt in paragraaf 3.1.1 de projecten kort toegelicht, de uitgebreide analyses zijn te vinden in bijlage 2. In paragraaf 3.1.2 wordt het proces van de verschillende projecten behandeld. Vervolgens zijn de uitslagen van de enquêtes te zien in paragraaf 3.1.3, de antwoorden van de enquête zijn te vinden in bijlage 4. Afsluitend is er in paragraaf 3.1.4 gekeken wat voor invloed de bewonersparticipatie op de projecten heeft gehad.

3.1.1 De projecten

Het project Verbetering IJsseldijk Gouda is in 2011 opgestart, omdat deze primaire kering niet meer aan de vereiste veiligheidsnorm voldeed (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2018). De IJsseldijk beschermt een deel van de stad Gouda tegen het water van de Hollandse IJssel. Door de omvang van het project is het in vier zogenoemde sporen opgedeeld. Gedurende de eerste fase, spoor 1, zijn er dijkversterkingen uitgevoerd met een hoge urgentie. De urgentie is bepaald door het HWBP en momenteel wordt er gekeken hoe groot het probleem voor spoor 2 is (Zwart, 2018). Momenteel zit het project in de tweede fase, spoor 2. Hier wordt gekeken naar de kunstwerken en een deel van de primaire kering waar de urgentie niet hoog was. Voor dit onderzoek wordt er naar beide sporen gekeken.

De piekberging Haarlemmermeer moet er in de toekomst voor zorgen dat er in het centrale deel van Rijnland geen watergangen overlopen of kades doorbreken door te hoge waterstanden (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2018). Het gebied is geschikt voor een piekberging, omdat de polder een diepe ligging heeft van zo'n 4 meter onder NAP (Het Actueel Hoogtebestand Nederland, 2019). Hierdoor kan er relatief veel water, 1 miljoen m³, worden geborgen op een klein oppervlak van zo'n 67 ha.

De watergebiedsplannen verbeteren het watersysteem vanuit de drie hoofdtaken: Droge voeten, Schoon & Gezond water en Voldoende water voor nu en in de toekomst (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2018). Door de verbeteringen aan het watersysteem moet de wateroverlast beperkt worden en wordt het gebied voorbereid op de gevolgen van klimaatverandering. Daarnaast draagt het watergebiedsplan ook bij aan de verbetering van de waterkwaliteit door te zorgen voor een goede doorstroming en inrichting.

In het beheersgebied van Rijnland is er 1200 km aan dijken en kades die het gebied beschermen tegen overstromingen (Hoogheemraadschap van Rijnland, s.d.). Tussen 2007 en 2012 is er getoetst dat volgens de veiligheidsnormen er ongeveer 230 km van de Rijnlandse kades en dijken verbeterd moeten worden. De kering van de Hemmeerpolder moet zich ca. 60 cm boven het boezempeil bevinden, dat zijn de nieuwe normen van het Rijk (Groen, 2018).

Gemiddeld gezien wordt eens in de 30 jaar de kering 30 cm opgehoogd, aangezien de polder gemiddeld 1 cm per jaar zakt. Bij de Hoge dijk is het voornamelijk van belang dat het project wordt uitgevoerd en zijn de kosten wat minder van belang. De kades moeten namelijk in 2024 aan de NBW-normen voldoen (Voogt, 2018).

Tabel 4 Gegevens projecten

	VIJG	PBH	De Zilk	Hemmeerpolder	Hemmeerpolder	Hoge dijk
			WGP	WGP	DiRK	DiRK
Soort	Kunstwerken	Piekberging	Watergebiedsplan	Watergebiedsplan	Kadeverbetering	Dijkversterking
Lengte (km)	-	-	-	-	2,5	5,5
Opp. (ha)	-	67	138	-	-	-
Fase	Planfase	Uitvoeringsfase	Planfase	Uitvoeringsfase	Uitvoeringsfase	Verkenningfase

Een aantal gegevens over de omvang van de projecten zijn te zien in tabel 4, meer informatie is te vinden in bijlage 2.

3.1.2 Het proces van de projecten

De projecten van Rijnland hebben ieder een eigen werkwijze als het om bewonersparticipatie gaat. Dit is te zien in figuur 12, in bijlage 2 is het proces voor elk project stap voor stap te vinden. Uit het interview met de omgevingmanagers kwam naar voren dat er bij dijkversterkingsprojecten het liefst gewerkt wordt met keukentafelgesprekken. De voornaamste reden hiervoor is dat Rijnland tijdens het dijkversterkingsproject bezig is op de grond van de bewoners, waardoor je tot een overeenstemming moet komen. Bij watergebiedsplannen wordt er ook met keukentafelgesprekken gewerkt, maar daarnaast worden er nog informatieavonden gehouden. Watergebiedsplannen hebben vaak betrekking op een bepaald gebied met behoorlijk wat bewoners. Om al deze bewoners te bereiken worden er informatieavonden georganiseerd. Bij de grote projecten zoals Verbetering IJsseldijk Gouda en Piekberging Haarlemmermeer worden er ook nog themasessies georganiseerd. Hierbij komt een groep mensen bij een om aan een specifiek onderwerp te werken. Daarnaast is er gekeken hoe waterschap Amstel, Gooi en Vecht het proces met bewonersparticipatie aanvielt door een omgevingsmanager te interviewen. Hier kwam als interessant punt naar voren dat het waterschap Amstel, Gooi en Vecht meerdere informatiebijeenkomsten houdt.

Figuur 12 Proces projecten

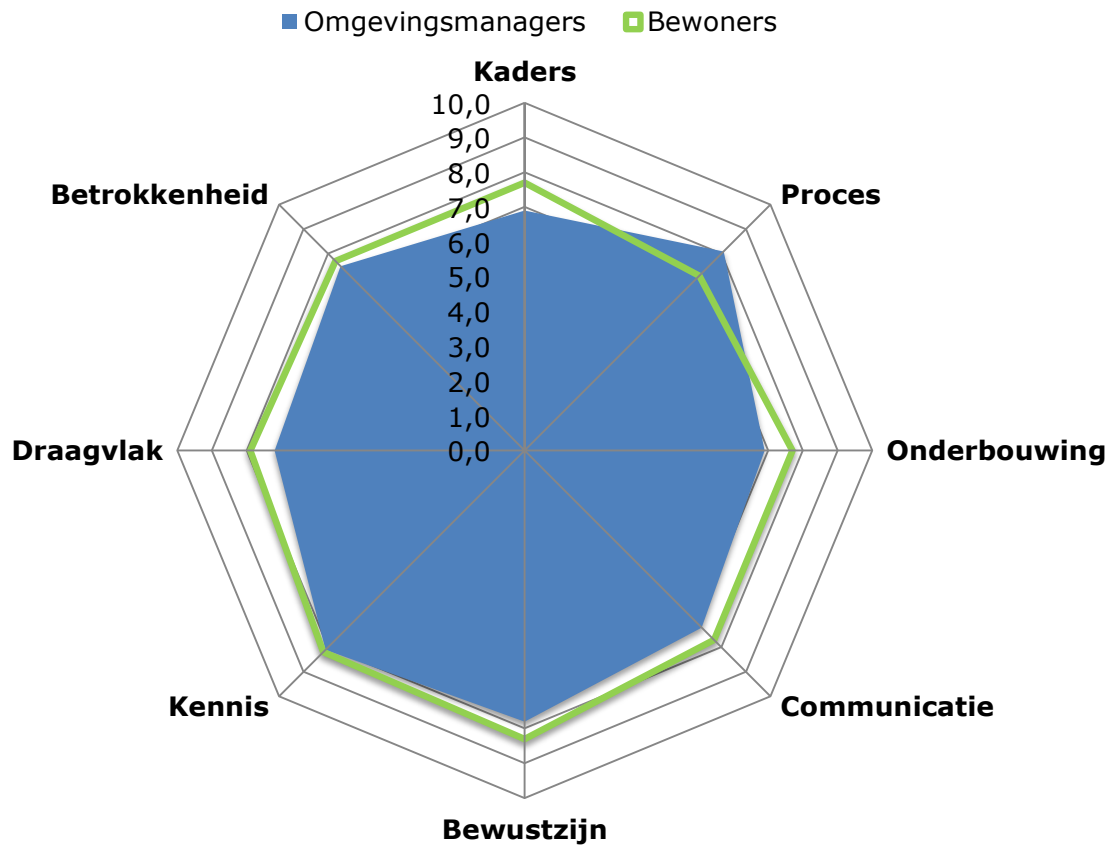
3.1.3 De 8 factoren van bewonersparticipatie getoetst

De 8 factoren van bewonersparticipatie uit het conceptueel model zijn getoetst bij de omgevingsmanagers van VIJG, Piekberging Haarlemmermeer, De Zilk en de Hemmeerpolder van DiRK. Daarnaast hebben een aantal leden van de Klankbordgroep VIJG en bewoners van De Zilk de enquête ingevuld. In figuren 13, 14 en 15 zijn de uitkomsten visueel vormgegeven de gehele enquête is te vinden in bijlage 4. Daarnaast is er voor VIJG en WGP de Zilk ook een specifiek radardiagram gemaakt, zodat het inzichtelijk is hoe de bewoners en de omgevingsmanagers ernaar kijken. Bij VIJG is er in figuur 14 te zien dat de scores vanuit de bewoners heel positief is. Het diagram bij WGP de Zilk laat zien dat de bewoners en de omgevingsmanager ook redelijk op één lijn liggen. De stellingen die voorgelegd zijn worden weergegeven in tabel 5. Doordat de factoren voor zowel de omgevingsmanagers als de betrokkenen in hoofdlijnen hetzelfde zijn, worden alleen de factoren toegelicht die in het conceptueel model bij de omgevingsmanagers en bewoners stonden.

Tabel 5 Vragen enquête

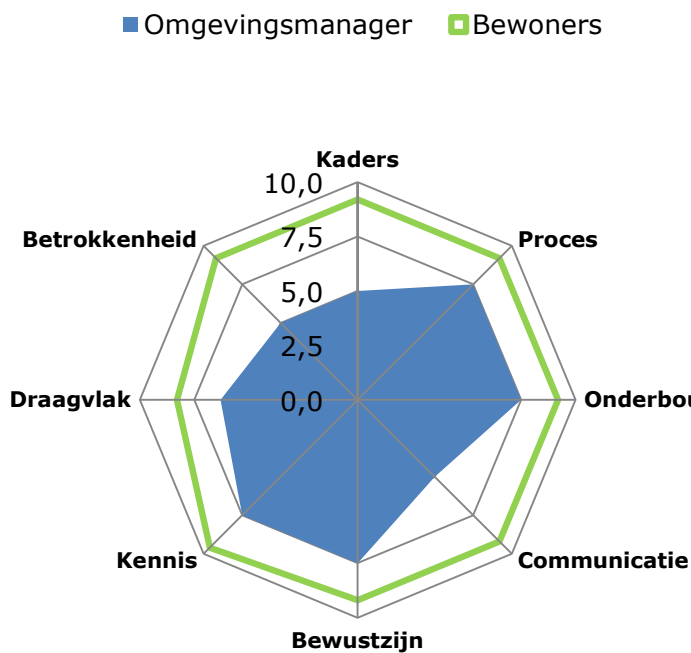
Omgevingsmanagers	Bewoners
Kaders	Bewustzijn
Ik maak duidelijk aan de bewoners aan welke wettelijke eisen het project moet voldoen.	Ik ben op de hoogte van nut en noodzaak van dit project.
De bewoners weten op welk moment ze kunnen reageren op de plannen van Rijnland tijdens het project.	Ik weet wat de taken en verantwoordelijkheden zijn van Rijnland.
Ik vind het belangrijk dat de kaders van het project duidelijk zijn bij de bewoners.	Ik vind het belangrijk om te weten waarom Rijnland dit project uitvoert.
Proces	Kennis
Ik weet wanneer bewoners mogen participeren tijdens het project.	Ik vind dat Rijnland gebruik maakt van mijn kennis tijdens dit project.
Ik heb duidelijk gemaakt in welke mate bewoners mogen participeren tijdens het project.	Ik kan met Rijnland mee praten over de waterproblemen die spelen in het gebied.
Ik vind het belangrijk dat de bewoners weten wanneer zij hun mening kunnen inbrengen tijdens het project.	Ik wil mijn kennis over het gebied delen om het project te verbeteren.
Onderbouwing	Draagvlak
De afweging van bepaalde keuzes kan ik goed uitleggen aan de bewoners tijdens het project.	Ik vind dat Rijnland oprechte interesse toont en luistert naar mijn mening.
Bij de afweging van bepaalde keuzes wegen persoonlijke of individuele belangen niet zwaarder mee dan het algemene belang.	Ik vind het niet erg als Rijnland werkzaamheden rondom mijn huis uitvoert tijdens het project.
Ik vind het belangrijk dat het duidelijk is waarom er bepaalde beslissingen genomen worden.	Ik vind het belangrijk dat ik met Rijnland op een lijn lig over het project.
Communicatie	Betrokkenheid
Ik zorg ervoor dat alle medewerkers hetzelfde verhaal communiceren naar de bewoners tijdens het project.	Ik word actief bij het project betrokken door Rijnland.
Ik informeer bewoners tijdig over de planning tijdens het project.	Tijdens het project zoek ik samen met Rijnland naar oplossingen.
Ik vind het belangrijk om tijdens het project tijdig en eenduidig te communiceren naar de bewoners.	Ik vind het belangrijk dat Rijnland mij betreft bij het project.

De 8 factoren gemiddeld

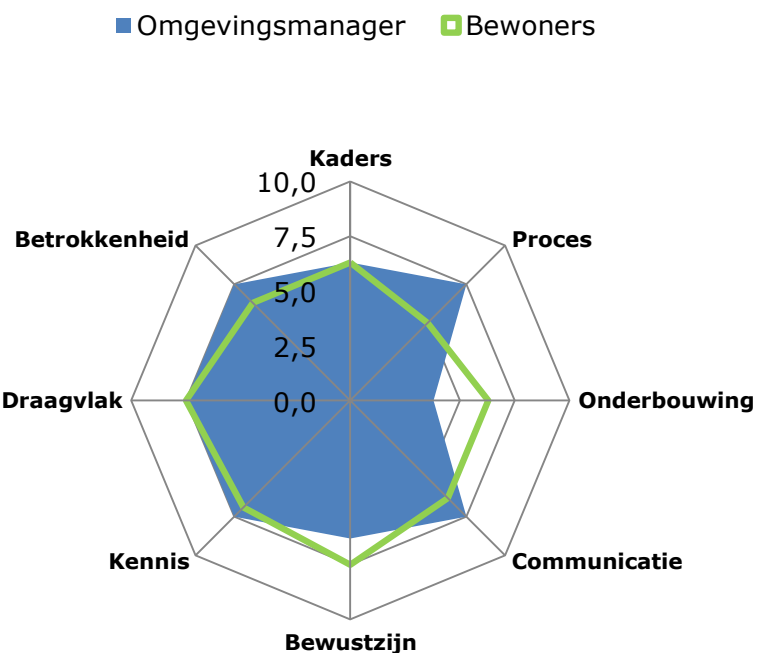
Figuur 13 Radardiagram de 8 factoren gemiddeld

De 8 factoren VIJG

Figuur 15 Radardiagram de 8 factoren VIJG

De 8 factoren WGP de Zilk

Figuur 14 Radardiagram de 8 factoren de Zilk

Uit de diagrammen komt naar voren dat over het algemeen de projecten binnen Rijnland op een positieve manier het participatieproces doorlopen. Hieronder wordt in tabel 6 per factor kort toegelicht hoe de omgevingsmanagers en de betrokkenen er tegenaan kijken.

Tabel 6 Uitslagen enquête

	Omgevingsmanagers	Betrokkenen
Kaders	Het is van belang dat de bewoners weten wat er speelt, zodat ze kunnen meedenken en reageren. Alleen zijn de wettelijke eisen op zichzelf lastig uit te leggen.	Binnen de kaders kan gekeken worden of de belangen niet geraakt worden en wat mogelijk is om de omgevingskwaliteit zo optimaal mogelijk te maken.
Proces	Het is belangrijk dat bewoners weten wanneer ze hun mening kunnen inbrengen, zodat ze op het goede moment betrokken kunnen worden.	Het inbrengen van de mening is van belang, aangezien ze afhankelijk zijn van water en zich gehoord voelen als Rijnland hiervoor de mogelijkheid biedt.
Onderbouwing	Alle omgevingsmanagers kijken hier verschillend tegenaan. Als mens word je onbewust beïnvloed, maar het algemeen belang weegt zwaarder bij de meeste afwegingen.	De onderbouwing leidt tot begrip en kan vervolgens samen geoptimaliseerd worden.
Communicatie	Als de communicatie tijdig en eenduidig verloopt zorg je voor vertrouwen en draagvlak.	Wanneer de communicatie stroef verloopt, zorgt het voor ruis en frustratie.
Bewustzijn	Het is belangrijk dat bewoners weten waarom het project uitgevoerd wordt, omdat dit begrip creëert.	Het is van essentieel belang dat het duidelijk is waarom Rijnland het project uitvoert. De belangen mogen namelijk niet geschaad worden.
Kennis	Het is waardevol om gebruik te maken van de kennis van de bewoners. Ze weten over sommige punten meer dan het waterschap.	De betrokkenen beschikken over veel kennis, omdat ze dagelijks met de situatie te maken hebben. Door deze kennis te delen wordt het resultaat beter.
Draagvlak	Draagvlak is een essentieel punt, maar het is ingewikkeld om altijd op één lijn te liggen. Soms kunnen wensen of ideeën niet altijd uitgevoerd worden en dat kan leiden tot een meningsverschil.	Als gezamenlijk dezelfde lijn uitgedragen kan worden leidt dat tot tevredenheid.
Betrokkenheid	Het is van meerwaarde op het project om de bewoners te betrekken, omdat het hun werk of woonsituatie aangaat. Als ze weten wat er gaat gebeuren, is de kans kleiner dat er weerstand komt.	De bewoners betrekken kan een meerwaarde zijn, omdat ze beschikken over specifieke gebiedskennis en als de waterhouding niet op orde is kan dat gevolgen hebben voor werkzaamheden.

Enkele quotes die uit de enquêtes kwamen zijn hieronder te zien;

Doe wat je zegt en zeg wat je doet ~ J. Gouwman

*Lokale kennis is gemakkelijk te gebruiken dan dit uitfilteren uit een dossier
~ Bewoner WGP de Zilk*

*In de ideale wereld wegen persoonlijke belangen niet zwaarder mee
~ J. Gottenbos*

Alleen samen sterk ~ Lid klankbordgroep VIJG

3.1.4 Invloed bewonersparticipatie op de uitvoering van de projecten

Gedurende het project ontstaan er mogelijk meekoppelkansen en komen bewoners met ideeën en wensen. Het is dan aan het projectteam om te beslissen of het binnen de projectscope valt en of het nog meegenomen kan worden. Bij de zes projecten waarnaar gekeken is, zijn er verschillende meekoppelkansen door het projectteam opgepakt. De onderwerpen zijn verzameld tijdens de interviews met de zes omgevingsmanagers, de uitgewerkte interviews zijn te vinden in bijlage 3.

De band met de omgeving was gedurende spoor 1 positief, waardoor de samenwerking bij spoor 2 tot dusver ook soepel verloopt. Inmiddels is het aangekondigd dat spoor 2 is opgezet en Rijnland momenteel bezig is met het opstellen van de varianten. Tijdens spoor 1 van het project Verbetering IJsseldijk Gouda is een struinp pad aangelegd na inbreng van de bewoners (Zwart, 2018). Deze is gerealiseerd doordat de bewoners de beleving van de getijden wilden vergroten.

In het begin liep het proces met de omgeving bij de piekberging Haarlemmermeer stroef. De bewoners dachten dat ze door de dijk hun uitzicht zouden verliezen of wilden überhaupt geen dijk in hun achtertuin. Met de komst van de klankbordgroep werd het gebiedsproces in gang gezet en sindsdien is er minder weerstand. Tijdens de bijeenkomsten kwam naar voren dat de bewoners graag een inlaat wilden in de vorm van een huisje in dezelfde stijl als de gemalen in de omgeving (Gouman, 2018). In 2014 was er een 3D view gemaakt van de toekomstige situatie om de bewoners te laten ervaren hoe het er daadwerkelijk uit komt te zien. Hier konden de bewoners zien dat ze echt over de dijk konden kijken en hoe hun uitzicht nu eigenlijk veranderde. Daarnaast was er ook een ontwerpssessie voor de inlaat georganiseerd. Door de landschapsarchitecten waren alle technische mechanismes geïntegreerd in de inlaat. Alleen bewoners waren zo aan het idee van een huisje gewend geraakt dat ze deze ook in het definitieve ontwerp willen. Nu wordt het huisje met uitzichtpunt in de stijl van de omliggende gemalen in het definitieve ontwerp meegenomen, want dit was de wens van de omwonende.

Het maatregelenpakket van watergebiedsplan de Hemmeerpolder is definitief geworden zonder inspraakprocedures. De band met de omgeving was in het begin gespannen, maar door de omgeving ruimte te geven om hun belangen te delen werd de band verbeterd. Door de kennis van de omgeving te gebruiken, kwam een agrariër met het idee om een schuif in een sifon te plaatsen (Bergshoeff, 2018). Het water stroomde in eerste instantie van een peilvak via een sifon naar een ander peilvak om vervolgens op de boezem te worden afgewaterd. Rijnland had bedacht om het water van het eerste peilvak op de boezem af te wateren en de sifon dicht te gooien, omdat die in de nieuwe situatie niet nodig is. De grondeigenaar kwam met het idee om de sifon niet helemaal af te sluiten, maar er een schuif in te plaatsen. Zodat de sifon toch kan worden gebruikt als de pomp uitvalt of er overtollig water is.

Bij dijkversterkingsprojecten zijn het over het algemeen kleine projecten waardoor de meekoppelkansen geringer zijn. Hier wordt dan ook vaak gekeken naar de kleine mogelijkheden, zoals een nieuw hek, bestrating of een half verhard pad (Groen, 2018).

3.2 Methoden bewonersparticipatie

Bij de uitwerkingen van de projecten binnen Rijnland zijn een aantal methoden naar voren gekomen die ingezet worden tijdens het participatieproces. Daarnaast is met behulp van de participatiewijzer van ProDemos en de Toolkit participatie bij fysieke projecten van de Gemeente Rotterdam de lijst verder uitgebreid en uitgewerkt. Een methode is een onderdeel van het participatieproces. Er zijn diversen werkvormen om de methoden vorm te geven, de uitwerkingen daarvan zijn te vinden in bijlage 5. Een tool is een instrument om het onderwerp kenbaar te maken bij de bewoners.

3.2.1 Methoden, werkvormen en tools bewonersparticipatie

Bezoekerscentrum is een locatie in het plangebied waar betrokkenen naar toe kunnen komen om informatie te verkrijgen over het gebied. Op de locatie zit op een bepaalde tijd iemand vanuit de organisatie die meer weet over het project. Dit kan ook zijn in de vormen van een bouwkeet of busje. Mensen kunnen binnen lopen om vragen te stellen of om meer over de werkzaamheden te weten te komen.

Werkvorm: Ambassadeurs

Citizen Science is onderzoek dat wordt uitgevoerd door burgers. Vrijwilligers raken hierdoor betrokken bij hun omgeving en komen meer te weten over de natuur. Om de betrouwbaarheid te waarborgen waardoor het onderzoek bruikbaar blijft is het mogelijk om checks en balances in te bouwen (Wageningen University & Research, s.d.). Bij checks en balances is er voldoende mate van functieverdeling en controle (Ruimschotel, 2014).

Werkvormen: Participatief meetnet

Informatieavond is een methode om alle betrokkenen bij elkaar te krijgen. Een informatieavond kan twee verschillende doelen hebben. Zo kan het doel zijn om informatie te delen met de betrokkenen, maar ook om informatie te krijgen van de betrokkenen. Doordat de betrokkenen worden uitgenodigd worden er diversen mensen bereikt, maar er komt veelal een bepaalde doelgroep waardoor de generaliseerbaarheid minimaal is.

Werkvormen: Gibson methode, Praatcafé, Winfactor

Keukentafelgesprekken bieden de mogelijkheid om één op één met de betrokkenen in gesprek te gaan. Een keukentafelgesprek vindt over het algemeen plaats bij de mensen thuis in een informele setting. De betrokkene kan dan zijn verhaal dan tegenover één of meerdere projectleden, vaak in ieder geval de omgevingsmanager. Tijdens het gesprek is de betrokkene alleen wat de onafhankelijkheid van het gesprek vergroot.

Werkvormen: Schouw

Klankbordgroep is een groep belanghebbende en vertegenwoordigers uit het gebied die eens in de zoveel tijd bijeen komen. Tijdens een bijeenkomst worden de klankbordgroep leden geïnformeerd over de stand van zaken en de ontwikkelingen. Door de deskundigheid en verscheidenheid van de groep komen de belangen van de omgeving en organisaties uit het gebied aan het licht en is de bijdrage zeer bruikbaar voor het project.

Werkvormen: Inspiratiebezoek, Metaplan, Versnellingskamer

Leefstijlen verdelen persoonlijkheden onder in vier kleuren, rood, geel, blauw en groen. Rood staat voor vrijheid, geel staat voor harmonie, groen staat voor veilig en blauw staat voor controle (Leefstijlvinder). Sommige betrokkenen willen juist in het begin creatief meedenken terwijl andere betrokkenen pas in beeld willen komen wanneer er beslissingen worden gemaakt.

Werkvormen: Bronmethodiek

Themasessies worden gehouden als er over een specifiek onderwerp kennis opgedaan wil worden. De intentie is dan om met geselecteerde betrokkenen een onderwerp te behandelen, zodat het vervolgens iedereen op een lijn liggen over het ontwerp.

Werkvormen: Olympiadeconferentie

De tools die gebruikt kunnen worden om deze methoden aan het licht te brengen bij de bewoners zijn de volgende; app, online participatie platform, enquête, sociale media, poll, QR-code, vlog, filmpje, whatsapp, brief en een e-mail. Rijnland maakt momenteel al gebruik van enkele tools om de bewoners te bereiken. De tools waar Rijnland nog een slag mee kan slaan zijn te zien in tabel 7.

Tabel 7 Tools watersector

Tool	Omschrijving
App	Een app kan helpen de bewustwording te vergroten bij de bewoners. Daarnaast kunnen bewoners eenvoudig kijken wat de stand van zaken is van het project.
Enquête	Een enquête stelt gerichte vragen over het gebied waarop bewoners op ieder moment van de dag op kunnen reageren.
Online participatieplatform	Een online participatieplatform geeft bewoners de mogelijkheid om hun mening te geven wanneer het hun uitkomt. Een voordeel hiervan is dat bewoners individueel specifieke informatie kunnen geven op hun eigen tempo.
QR-code	Een QR-code kan op alles geplaatst worden en biedt bewoners de mogelijkheid om snel informatie over het project te krijgen.
Vlog	Een vlog geeft snel inzicht in de zaken die spelen. Op een luchtige manier worden de bewoners op de hoogte gesteld van de huidige situatie.
Whatsapp	Met behulp van whatsapp kan snel een grote groep bereikt worden om informatie te delen.

3.2.2 Middelen bewonersparticipatie bij participatieladder

De middelen die in paragraaf 3.2.1 zijn behandeld hebben allemaal verschillende mate van invloed gedurende het project. De middelen kunnen tijdens de projecten op een ander moment worden ingezet, maar de mate van invloed veranderen niet. Om dit goed weer te geven zijn in figuur 16 de middelen van bewonersparticipatie gekoppeld aan de participatieladder. Aangezien alleen de meest relevante middelen zijn benoemd in paragraaf 3.2.1 zullen niet alle treden een middel bevatten.

Figuur 16 participatieladder met middelen

3.2.3 Uitkomsten MCA

Om inzicht te krijgen in de bruikbaarheid van de methoden zijn ze met behulp van een Multi Criteria Analyse gewogen aan de factoren van bewonersparticipatie. Hieruit kwam een top 5 van methoden die een positieve bijdrage kunnen leveren aan het participatieproces als er gekeken wordt naar de factoren van bewonersparticipatie. In tabel 8 staan de methoden die het best naar voren kwamen en worden kort toegelicht. In bijlage 5 staan de werkvormen uitgebreid beschreven. Terwijl in bijlage 6 de uitwerkingen van de Multi Criteria Analyse te zien zijn.

Tabel 8 Uitkomsten MCA

Methode	Score	Toelichting
Klankbordgroep	8,75	Een groep betrokkenen bij het project die eens in de zoveel maanden bij elkaar komen om te praten over het project.
Praatcafé	8,25	Een informele setting waar onderwerpen van het project worden besproken.
Versnellingskamer	8,25	Een groep betrokkenen discussiëren over onderwerpen met behulp van stellingen, vragen en onderwerpen die getoond worden op een computerscherm.
Participatief meetnet	8,00	Bewoners in het gebied doen metingen van het watersysteem. Het waterschap gebruikt deze data voor het project.
Olympiade-conferentie	7,75	Een groep betrokkenen zit een dag bij elkaar en komen door discussiëren tot een besluit of stand waar het waterschap iets mee kan.

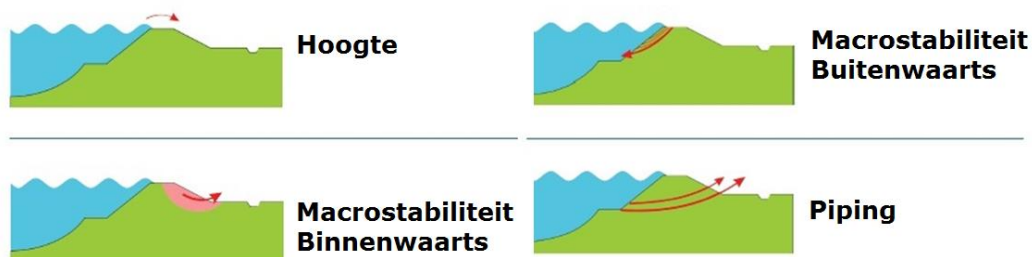
3.3 Bewonersparticipatie binnen de watersector

Na een verkennend onderzoek zijn er een aantal projecten naar voren gekomen als die gebruik maken van de methoden die benoemd zijn in paragraaf 3.2.1. De projecten die worden toegelicht in paragraaf 3.3.1 zijn; Stadsdijken Zwolle, Noorderpark en het reputatieonderzoek van HHNK. Daarnaast houden diversen waterschappen zich bezig met de tools die benoemd zijn in paragraaf 3.2.1. Deze worden verder toegelicht in paragraaf 3.3.2.

3.3.1 Methoden binnen de watersector

Het project Stadsdijken Zwolle wordt in opdracht van Waterschap Drents Overijsselse Delta uitgevoerd. De stadsdijken hebben een lengte van 7,5 km en lopen langs het Zwolle-IJsselkanaal en de zuidoever van het Zwarte Water naar de keersluis Zwolle. Vanaf de keersluis langs de noord- en oostoever van het Zwarte Water naar de monding van de Vecht (Waterschap Drents Overijsselse Delta, 2019). Doordat het een lang traject is met verschillende aanpakken is het opgedeeld in vijf deeltrajecten. De faalmechanismen die bij de stadsdijken optreden zijn ook hoogte, piping, macrostabiliteit binnenwaarts en buitenwaarts (Waterschap Drents Overijsselse Delta, 2019). De faalmechanismen worden gevisualiseerd in figuur 17. Het faalmechanisme hoogte geeft aan dat de dijk niet hoog genoeg is en er overslag van water kan plaatsvinden. Bij piping verzakt de dijk, doordat er water onder de dijk door gaat en zand meeneemt (Waterschap Rivierenland). Macrostabiliteit wordt veroorzaakt door hoge of juist lage waterstanden waardoor de sterkte van de grond en dijk afneemt en afschuiving kan plaatsvinden (Rijksoverheid, 2017).

Figuur 17 Faalmechanismen dijk (Rijksoverheid, 2017)

Stadsdijken Zwolle maakt gebruik van *kleinschalige en ongewone vormen* voor het participatieproces. Het project bevindt zich nog in de planfase en de voorkeursvarianten zijn zojuist naar buiten gebracht. Het waterschap is het eerste waterschap dat een samenwerking aangaat met een welzijnsorganisatie (Waterschap Drents Overijsselse Delta, 2019). Doordat de medewerkers van de welzijnsorganisatie goed bekend zijn met de wijk moet het zorgen voor een laagdrempelige manier om de betrokkenen te bereiken. Dit wordt gedaan door een *bezoekerscentrum* te creëren in het brugwachtershuis en de bewoners te benaderen tijdens de dagelijkse activiteiten. Dit kan zijn tijdens het uitlaten van de honden, het fietsen of wandelen langs de dijk (Travers Welzijn, 2019). Daarnaast maakt het Waterschap Drents Overijsselse Delta ook gebruik van een *app* om de betrokkenen te bereiken. Op de app Waterwerk van het waterschap kan er gekozen worden voor het project Stadsdijken Zwolle. Daar vind je meer informatie, zoals nieuwsbrieven, kaarten, foto's, video's en bestaat de mogelijkheid om vragen te stellen.

Het waterschap Amstel, Gooi en Vecht heeft een watergebiedsplan opgesteld voor het Noorderpark. Het gebied beslaat 37149 hectare en bestaat uit de polders Gansenhoeft, Maarsseveen-Westbroek, Achttienhoven en de Oostelijke Binnenpolder van Tienhoven. Een deel is een Natura 200 gebied, de andere functies in het gebied zijn agrarisch, grasland, stedelijk en recreatie. Het watergebiedsplan beschrijft de waterhuishouding in het gebied voor de komende 10 jaar. Hierin staan de maatregelen die genomen zijn om het watersysteem op orde te krijgen. De maatregelen gingen voornamelijk over de aan- en afvoer van water (Blatter, Tijssen, & Rip, 2015).

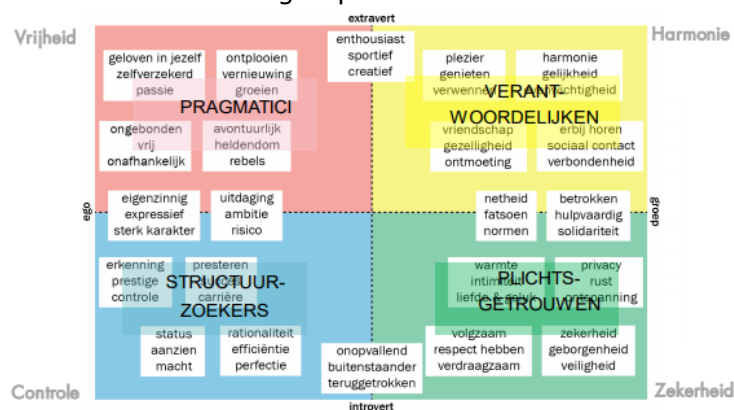
Bij het opstellen van het watergebiedsplan is er gewerkt met een *participatief meetnet*. Hieronder wordt het participatief meetnet toegelicht o.b.v. de antwoorden van Kitty Blatter. Doordat en misverstanden bestonden over de waterpeilen in het plangebied wilde het waterschap de bewoners graag meenemen en laten ervaren hoe het watersysteem werkt. Hiervoor zijn een aantal mensen geselecteerd die vervolgens oppervlaktewater- en grondwaterpeilbuizen gekregen hebben waarmee er dagelijks gemeten moest worden. Door een advertentie in de krant te plaatsen en de kritische mensen te benaderen die bij het waterschap bekend waren zijn er relatief veel huiseigenaren bereikt die vaak niet naar informatieavonden komen. Door deze methode is de relatie tussen het waterschap en bewoners verbeterd, maar door de betrokkenheid zijn er wel veel meer zienswijzen gekomen. Sinds 2018 maakt het waterschap ook *vlogs* om de kennis te vergroten en de jongere doelgroep te bereiken (Hofstra, 2018). Hier komen de taken van het waterschap naar voren en worden sommige projecten bezocht.

hoogheemraadschap
Hollands
Noorderkwartier

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier heeft in 2017 een reputatieonderzoek gedaan onder inwoners, stakeholders en medewerkers (SAMR, 2017), wat hieronder wordt toegelicht op basis van de uitkomsten. De centrale vraag van het onderzoek was: wat vindt de omgeving van de wijze waarop Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier haar werk doet en wat verwacht zijn van HHNK? Tijdens het onderzoek kwam naar voren dat het hoogheemraadschap op de goede weg was. Stakeholders willen het liefst dat het hoogheemraadschap zich meer bezighoudt met duurzaamheid en innovatie. Terwijl de inwoners voornamelijk geïnteresseerd zijn in de besteding van de belasting, de actuele werkzaamheden en de waterveiligheid.

Het onderzoek heeft boeiende punten, maar het gaat er vooral om dat het hoogheemraadschap gebruik heeft gemaakt met de verschillende *leefstijlen* volgens het BSR-model en Motivaction. In figuur 18 is te zien hoe dit gecombineerd kan worden en dat de bewoners in vier verschillende groepen verdeeld kunnen worden.

Figuur 18 Leefstijlen volgens het BSR-model en Motivaction (SAMR, 2017)

3.3.2 Tools binnen de watersector

In paragraaf 3.3.1 zijn er al enkele tools aangehaald die gebruikt kunnen worden om het participatieproces te versterken. Hieronder worden de overige tools toegelicht met behulp van voorbeelden uit de praktijk.

Het waterschap Limburg maakt gebruik van een *enquête* om de mening van de bewoners te verkrijgen. Zo wordt er bijvoorbeeld geïnventariseerd hoe de bewoners denken over afkoppelen (Waterschap Limburg, 2017). Bij de enquête is een filmpje bijgevoegd om te zien hoe afkoppelen werkt. Daarnaast wordt er verteld waarom ze het willen weten. Het waterschap denkt er namelijk over na om het afkoppelen van de regenpijpen te faciliteren voor de medewerkers zodat ze het goede voorbeeld geven aan de burens.

Het waterschap Rivierenland maakt gebruik van een *Online participatieplatform*. Hier kunnen bewoners digitaal hun kennis delen met het waterschap (Waterschap Rivierenland, 2018). Zo bestond de mogelijkheid dat de betrokkenen hun mening kunnen geven over een dijkvak. Het waterschap laat zien welke problemen hun zijn tegengekomen en de mogelijke oplossingen daarvoor. De betrokkenen kunnen daarop reageren en delen tegen welke problemen zij aanlopen. Daarnaast konden de bewoners kenbaar maken wat het waterschap niet mocht vergeten. Dit kan gaan over ideeën, ervaringen, problemen en kansen.

Een *QR-code* geeft de betrokkenen eenvoudig toegang tot bepaalde informatie. Mensen hoeven niet meer een hele link over te nemen, maar kunnen de QR-code scannen. Tijdens mijn onderzoek heb ik een presentatie gehouden voor alle omgevingsmanagers van Rijnland. Hier maakte ik ook gebruik van de QR-code om ze inzicht te geven hoe het werkt. Het kan bijvoorbeeld op bouwborden geplaatst worden, maar ook op presentatie, brieven en posters. Zo kunnen betrokkenen eenvoudig meer over het project te weten te komen, zonder een uitgebreide tekst te plaatsen.

Sinds een jaar heeft *Whatsapp* de functie om alleen als beheerder van de groep berichten te kunnen plaatsen (Huijbregts, 2018). Op een later moment kan er nog altijd instellen dat alle deelnemers van de chat berichten mogen versturen. Met de functie kan het waterschap op een relatief eenvoudige manier een grote doelgroep bereiken. In de whatsappgroep kan informatie gedeeld worden over het project, maar daarnaast kunnen ook momenten aangekondigd worden dat het waterschap in contact wil komen met de omgeving.

4. Conclusie

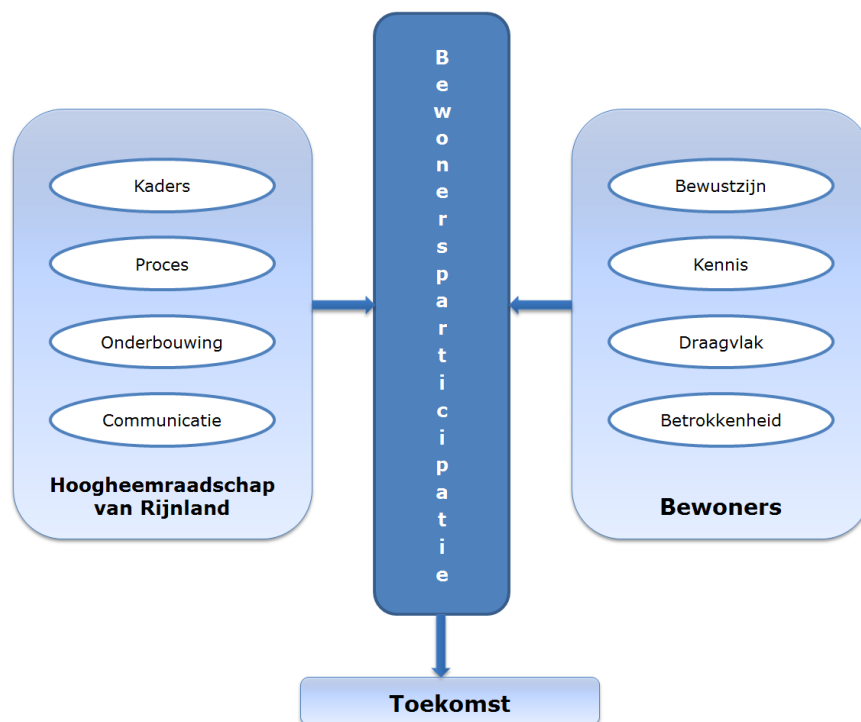
In dit hoofdstuk wordt de conclusie van het onderzoek gevormd. Er wordt antwoord gegeven op de hoofd- en deelvragen.

In dit onderzoek is stilgestaan bij de maatregelen die genomen kunnen worden om bewonersparticipatie te optimaliseren. Er is daarom gekeken hoe Rijnland bewonersparticipatie vormgeeft, op welke gebieden er nog winst te behalen valt en hoe dit mogelijk gedaan kan worden. Om hier antwoord op te geven is de volgende hoofdvraag opgesteld;

Welke maatregelen kan Rijnland nemen om de bewonersparticipatie binnen de projecten die zich richten op het verbeteren van het watersysteem te optimaliseren?

Om antwoord te geven op de hoofdvraag is er een conceptueel model opgesteld die te zien is in figuur 19 en fungeert als rode draad gedurende het onderzoek.

Figuur 19 Conceptueel model

De invloed van bewonersparticipatie op projecten binnen Rijnland is veelal in kleine mate aanwezig. Doordat de scope al bepaald wordt door een andere afdeling, is er voor het projectteam nog weinig ruimte om de scope te wijzigen. Dat zorgt ervoor dat er alleen ruimte is voor meekoppelkansen en niet voor eventuele wijzigingen van de scope. Het inzetten van bewonersparticipatie resulteert in tevredenheid onder de bewoners. In het processchema van de projecten komt naar voren dat de verschillende typen projecten een zelfde aanpak kiezen. Zo is te zien dat bij de dijkversterkingsprojecten voornamelijk gebruik wordt gemaakt van keukentafelgesprekken. Bij watergebiedsplannen worden er informatieavonden gehouden. Terwijl bij de grote projecten ook nog een klankbordgroep wordt opgericht en themasessies worden gehouden. Door bewoners te betrekken wordt het participatieproces versterkt, waardoor Rijnland meer inzicht krijgt in wat er speelt in het gebied. Zo kan er vroegtijdig op de negatieve geluiden worden ingespeeld. De bovengenoemde punten zijn voornamelijk tijdens de interviews met de omgevingsmanagers naar voren gekomen, maar worden ook onderbouwd door de uitkomsten van de enquête.

Met de komst van de Omgevingswet wordt het betrekken van de bewoners verplicht. Binnen Rijnland bestond de vraag op welk gebied er nog winst te halen valt als het gaat om bewonersparticipatie. Met de methoden die Rijnland momenteel gebruikt wordt een zelfde type bewoner bereikt. Vaak zijn dit de inwoners met de meeste directe impact van plannen, tijd en interesse. Daardoor is er gekeken naar methoden en tools die een bredere doelgroep bereikt. In tabel 9 is de top 5 te zien van methoden en werkvormen die uit de Multi Criteria Analyse zijn gekomen.

Tabel 9 Top 5 methoden en werkvormen o.b.v. MCA

Methode	Toelichting
Klankbordgroep	Een groep betrokkenen bij het project die eens in de zoveel maanden bij elkaar komen om te praten over het project.
Praatcafé	Een informele setting waar onderwerpen van het project worden besproken.
Versnellingskamer	Een groep betrokkenen discussiëren over onderwerpen met behulp van stellingen, vragen en onderwerpen die getoond worden op een computerscherm.
Participatief meetnet	Bewoners in het gebied doen metingen van het watersysteem. Het waterschap gebruikt deze data voor het project.
Olympiade-conferentie	Een groep betrokkenen zit een dag bij elkaar en komen door discussiëren tot een besluit of stand waar het waterschap iets mee kan.

De tools die gebruikt kunnen worden om bewonersparticipatie vorm te geven zijn de volgende; app, online participatie platform, enquête, sociale media, poll, QR-code, vlog, filmpje, whatsapp, brief en een e-mail.

Uit het onderzoek naar de methoden en tools komt het volgende naar voren. Door laagdrempelige vormen te gebruiken wordt een bredere doelgroep bereikt. Daarnaast komt bij het participatief meetnet aan het licht dat betrokkenheid ook juist kan leiden tot meer zienswijzen. Het gebruiken van leefstijlen geeft het waterschap inzicht op wat voor manier ze het beste bewoners kunnen betrekken, dit heeft als voordeel dat er gericht vragen gesteld kunnen worden. De tools die gebruikt kunnen worden spreken voornamelijk aan bij de jongere doelgroep, waardoor je meer mensen bereikt.

Kortom, Rijnland kan nog een slag slaan om het participatie proces soepel te laten verlopen en aan te sluiten bij een bredere doelgroep. Om een bredere doelgroep te bereiken moet Rijnland andere methoden en tools gaan inzetten. Doordat Rijnland nu een beperkte doelgroep bereikt wordt er kennis misgelopen. Hiervoor kunnen de methoden, tools en werkvormen ingezet worden die tijdens het onderzoek naar voren zijn gekomen. Door een combinatie te maken van de verschillende methoden, tools en werkvormen wordt het participatieproces versterkt en kan de bewonersparticipatie geoptimaliseerd worden.

5. Discussie

In dit hoofdstuk wordt gediscussieerd over de methoden en uitkomsten van het onderzoek. De uitkomsten van het onderzoek zijn voortgekomen uit verschillende keuzes gedurende het onderzoek. Wat kan verschillen van de verwachtingen en kan leiden tot nieuwe inzichten. Op basis van de discussiepunten worden aanbevelingen gedaan.

Betrouwbaarheid en validiteit

Het grootste discussiepunt over de validiteit van het onderzoek is de enquête met de omgevingsmanagers en betrokkenen. De respons van de enquête was niet hoog, waardoor de kans bestaat dat er een vertekend beeld geschetst wordt. De keuze is wel bewust gemaakt om de enquête in het onderzoek op te nemen, omdat meer inzicht geeft hoe tegen Rijnland aangekeken wordt. De kans bestaat dat bepaalde meningen niet opgevangen worden, maar de betrokkenen hebben wel de kans gehad om hun mening te geven. Door op hoofdlijnen dezelfde vragen te stellen aan de omgevingsmanagers en betrokkenen wordt de betrouwbaarheid vergroot. Daarnaast kunnen de resultaten met behulp van de Likertschaal eenvoudig vergeleken worden, wat de enquête juist sterker maakt.

Keuzes

Gedurende het onderzoek zijn er verschillende keuzes gemaakt. Bewust is gekozen om te kijken naar zes projecten binnen Rijnland. In verband met de tijd is deze afweging gemaakt en na gesprekken met verschillende omgevingsmanagers zijn deze zes projecten naar voren gekomen. Op basis van het soort project, de fase waarin het project zich bevinden en de mate van bewonersparticipatie.

In eerste instantie zou er ook niet gekeken worden naar projecten buiten Rijnland, maar om het onderzoek sterker te maken is de 'scope' van mijn onderzoek toch verbreed. De deelvragen zijn diversen malen aangepast, zodat het beter aansloot bij de wensen van Rijnland en de Hogeschool. De keuze van de projecten binnen de watersector zijn op basis van de aspecten innovatief, betrokkenheid en de omvang van het project geselecteerd. De kans is alleen groot dat in de toekomst andere projecten naar voren komen als er naar die aspecten gekeken wordt. Dit heeft ook als gevolg dat wellicht enkele methoden om bewonersparticipatie vorm te geven over het hoofd gezien zijn.

Verwachtingen en resultaten

Op voorhand waren enkele verwachtingen waarvan sommige overeen komen met de resultaten. Over de invloed van bewonersparticipatie bij de projecten binnen Rijnland dacht ik voornamelijk dat de mening van de bewoners nog veel teweeg zou kunnen brengen. Alleen werd er al snel duidelijk na de interviews met de omgevingsmanagers dat bij ieder project de scope al vast stond en voornamelijk gekeken werd hoe de tevredenheid van de bewoners gewaarborgd kon worden. Door in direct contact te staan met de omgevingsmanagers van de projecten werd er meteen duidelijk wat er binnen de projecten speelde. Alleen waren de resultaten nog sterker geweest als de vragen ook aan de projectleiders voorgelegd worden om het te bevestigen.

Er zijn meer methoden, werkvormen en tools beschikbaar waar Rijnland in de toekomst gebruik van kan maken. Mijn beeld van informatieavonden was altijd dat mensen op leeftijd daar naartoe gingen, omdat zij daar tijd voor hadden. Tijdens mijn eerste informatieavond werd dat beeld een beetje bijgesteld, omdat er ook een aantal agrariërs waren. Alleen was de meerderheid van de aanwezige boven de 60. Het is voor Rijnland dan ook interessant om te kijken welke methoden ze nog meer kunnen inzetten. Sommige methoden kunnen alleen in bepaalde fasen worden ingezet, wat beperkend is. De sterke kant van het onderzoek is dat de voorbeelden van projecten binnen de watersector zijn onderzocht. Dit toont aan dat de methoden haalbaar zijn om uit te voeren voor een waterschap.

Nieuwe inzichten

Door de resultaten van de deelvragen zijn nieuwe inzichten aan het licht gekomen. Rijnland had weinig inzicht over de voordelen van bewonersparticipatie en de verschillen per project. Tijdens het onderzoek is naar voren gekomen dat de scope van de projecten niet zo zeer veranderd, doordat de opdracht door een andere afdeling wordt geformuleerd. Wel is er door het participatieproces veel ruimte voor meekoppelkansen. Rijnland bereikt alleen over het algemeen een bepaalde doelgroep. Door andere methoden en tools kan hier een slag geslagen worden. Bij het participatief meetnet van waterschap Amstel, Gooi en Vecht werd de betrokkenheid van de omgeving groot en werd er een bredere doelgroep bereikt. Door de betrokkenheid kwamen er wel meer zienswijze, maar dat is naar mijn mening niet erg. Het is beter om het in één keer goed doen, dan over een paar jaar klachten krijgen. Daardoor is het van meerwaarde om de methoden die in dit onderzoek zijn aangehaald in de projecten te gebruiken.

Aanbevelingen vervolgonderzoek

Tijdens mijn onderzoek binnen Rijnland is er naar een beperkt aantal projecten gekeken. Het zou van meerwaarde zijn om te kijken of deze resultaten ook Rijnland breed herkend worden. Om te toetsen of de methoden uit dit onderzoek werken zou het interessant zijn om deze in projecten te gebruiken en te kijken hoe dit ervaren wordt. Dit kan Rijnland dichterbij de omgeving brengen en wordt er ingespeeld op de komst van de Omgevingswet.

6. Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de aanbevelingen van het onderzoek toegelicht. Aan de hand van de uitkomsten zijn er aanbevelingen opgesteld om bewonersparticipatie binnen de watersector te optimaliseren.

Iedereen is uniek

Deze uitspraak kan zowel vanuit het oogpunt van de bewoners als de omgevingsmanagers gezien worden. Het beheersgebied van Rijnland bevindt zich midden in de Randstad, waardoor veel bewoners in stedelijk gebied wonen. Echter, Rijnland heeft ook veel te maken met agrariërs in het gebied. De agrariërs zijn over het algemeen goed vertegenwoordigd bij de informatieavonden. Terwijl de jonge mensen in de meeste gevallen niet van zich laten horen. Daarom is het van belang dat de methoden en tools aansluiten bij de behoeften van de doelgroep. *Geef de jongere generatie de mogelijkheid om vanuit huis hun mening te geven wanneer het hun uitkomt doormiddel van de nieuwe tools, maar biedt ook voor de agrariërs de mogelijkheid om hun verhaal te doen tijdens een informatieavond.*

Daarnaast is uit de interviews naar voren gekomen dat iedere omgevingsmanager zijn eigen werkwijze heeft. De ene omgevingsmanager is de andere niet en iedereen heeft zijn eigen kwaliteiten. *Geeft daarom ook de omgevingsmanagers de ruimte om zelf de methoden bepalen, zo lang de omgeving betrokken wordt zoals gewenst.*

Duidelijkheid zorgt voor rust

Het is belangrijk dat projectleden goed voor ogen houden waarom er bewonersparticipatie plaats vindt. Tijdens de enquête kwam naar voren dat de bewoners het belangrijk vonden dat er vanuit Rijnland een duidelijk verhaal verteld werd en ze wisten waar ze aan toe waren. Om deze aspecten zo degelijk mogelijk uit te dragen naar de omgeving is het van belang dat iedereen binnen Rijnland op één lijn zit van de verschillende afdelingen. Zo is het niet mogelijk voor de betrokkenen om wisselende geluiden over het project te horen. Om de rust te behouden is het ook van belang om vroegtijdig te communiceren zodat de bewoners weten waar ze aan toe zijn. *Kortom controleer voordat je naar buiten gaat of je aan de 8 factoren van bewonersparticipatie gedacht hebt om het participatieproces soepel te laten verlopen.*

Samen sta je sterk

Uit het onderzoek is gebleken dat de tevredenheid van de bewoners heel belangrijk is voor de omgevingsmanagers van Rijnland. Uit de interviews met de omgevingsmanagers van Rijnland kwam naar voren dat ze het liefst zo min mogelijk zienswijzen ontvangen. Alleen na aanleiding van het onderzoek naar andere methoden binnen de watersector kwam naar voren dat bij het participatief meetnet meer zienswijze binnenkwamen dan verwacht. Dit kwam mede doordat een bredere doelgroep was bereikt en mensen meer betrokken bij het project waren. De relatie tussen de betrokkenen en het waterschap is verbeterd door dit intensieve proces. Terwijl door de vele zienswijzen gedacht kan worden dat de betrokkenen niet met het waterschap door een deur konden, maar het participatief meetnet bewijst het tegendeel. *Dus voor een optimaal participatieproces is het van belang dat de bewoners intensief betrokken worden, zodat de mening van een brede doelgroep meegenomen kan worden. Dit kan gedaan worden met de nieuwe methoden en tools die tijdens het onderzoek naar voren zijn gekomen.*

Al met al, Rijnland kan het beste als eerst kijken in welke aankomende projecten de nieuwe methoden en tools gebruikt kunnen worden. Zodat het participatieproces binnen de projecten van Rijnland een boost krijgt en er met vertrouwen gewerkt kan worden met de aanstaande omgevingswet.

Bibliografie

- Aan de slag met de omgevingswet. (sd). *Omgevingswet*. Opgeroepen op januari 11, 2019, van Aan de slag met de omgevingswet:
<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/omgevingswet/>
- Aan de slag met de Omgevingswet. (s.d.). *Samenhang wetsinstrumenten binnen het waterschap*. Opgeroepen op januari 17, 2019, van Aan de slag met de Omgevingswet:
<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/wetsinstrumenten/samenhang/binnen-waterschap/>
- Antea Group. (sd). *Omgevingsmanagement*. Opgeroepen op oktober 16, 2018, van Anteagroup: <https://www.anteagroup.nl/nl/diensten/omgevingsmanagement-0>
- Bergshoeff, C. (2018, september 28). Bewonersparticipatie WGP-midden. (K. Hersbach, Interviewer)
- Blatter, K. M., Tijssen, R. J., & Rip, W. J. (2015, november 27). *Watergebiedplan Noorderpark*. Opgeroepen op februari 2019, van agv:
<https://www.agv.nl/siteassets/werk-in-uitvoering/ruimtelijke-ordering/watergebiedsplannen/noorderpark/bijlage-2-wgp-noorderpark-2015-vaststelling-plantekst.pdf>
- Brouwer, J., Engbersen, R., van der Schaar, M., & Schreuders, H. (2013, oktober 31). *Zelforganisatie gaat niet vanzelf*. Opgeroepen op oktober 16, 2018, van Platform31: <https://www.platform31.nl/publicaties/zelforganisatie-gaat-niet-vanzelf>
- Cressey, P., & Williams, R. (1990). *Participation in Change; New Technology and the Role of Employee Involvement*. Dublin: European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Dijkstra, I. (2014, april 25). Niet in mijn achtertuin! *KIJK*.
- Dijkstra, I., & Fraters, I. (2014). Onderzoek: nimby in Nederland. *KIJK*.
- Dirks, B. (2016, juni 8). Zo blijven raadsleden boven water. *Volkskrant*, p. 19.
- Ensie. (2017, mei 5). *Inspiraak*. Opgeroepen op oktober 25, 2018, van Ensie:
<https://www.ensie.nl/bodemrichtlijn/inspraak>
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management*.
- Gemeente Rotterdam. (2010). *Toolkit participatie bij fysieke projecten*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- Gouman, J. (2018, oktober 12). Bewonersparticipatie piekberging Haarlemmermeer. (K. Hersbach, Interviewer)
- Groen, R. (2018, oktober 2). Bewonersparticipatie DiRK. (K. Hersbach, Interviewer)
- Het Actueel Hoogtebestand Nederland. (2019). *AHN viewer*. Opgeroepen op Februari 2019, van AHN: <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>
- Hofstra, J. (2018, november 22). Bewonersparticipatie. (K. Hersbach, Interviewer)
- Homan, C. (2017, mei 31). *Hevigere buien door klimaatverandering*. Opgeroepen op januari 17, 2019, van KNMI: <https://www.knmi.nl/over-het-knmi/nieuws/hevigere-buien-door-klimaatverandering>

- Hoogheemraadschap van Rijnland. (2015, juni 17). *Coalitieakkoord 2015-2019*.
Opgeroepen op september 20, 2018, van Rijnland: <https://www.rijnland.net/over-rijnland/bestuur/downloads-bestuur/coalitieakkoord-2015-2019.pdf>
- Hoogheemraadschap van Rijnland. (2016). *Visie op Participatie*. Leiden: Hoogheemraadschap van Rijnland.
- Hoogheemraadschap van Rijnland. (2016, maart 9). *Waterbeheerplan 5 2016 2021 Waardevol water*. Opgeroepen op september 2018, van Rijnland: <https://www.rijnland.net/plannen/waterbeheerplan/downloads-wbp/waterbeheerplan-5-2016-2021-waardevol-water.pdf>
- Hoogheemraadschap van Rijnland. (2018). *Haarlemmermeerpolder*. Opgeroepen op oktober 2018, van Rijnland: <https://www.rijnland.net/plannen/home-plannen-piekberging/haarlemmermeerpolder>
- Hoogheemraadschap van Rijnland. (2018). *Hemmeerpolder te Teylingen*. Opgeroepen op oktober 2018, van Rijnland: <https://www.rijnland.net/plannen/wateroverlast-en-peilbeheer/peilbesluit-hemmeerpolder-te-teylingen>
- Hoogheemraadschap van Rijnland. (2018). *Het project*. Opgeroepen op september 2018, van Rijnland: <https://www.rijnland.net/werk-in-uitvoering/dijken-en-kades/ijsseldijk-gouda-1/het-project>
- Hoogheemraadschap van Rijnland. (sd). *Peilbesluiten*. Opgeroepen op oktober 22, 2018, van Rijnland: <https://www.rijnland.net/plannen/extra-paginas-plannen/peilbesluiten>
- Hoogheemraadschap van Rijnland. (s.d.). *Werken aan waterveiligheid*. Opgeroepen op oktober 2018, van Rijnland: <https://www.rijnland.net/werk-in-uitvoering/dijken-en-kades/algemene-informatie-1>
- Huijbregts, J. (2018, juli 1). *Nieuwe WhatsApp-functie laat alleen beheerders berichten sturen in groep*. Opgehaald van Tweakers: <https://tweakers.net/nieuws/140441/nieuwe-whatsapp-functie-laat-alleen-beheerders-berichten-sturen-in-groep.html>
- Jozzie. (2010, september 20). *Wat zet je in een projectvoorstel en een projectplan?* Opgeroepen op oktober 23, 2018, van info.nu: <https://zakelijk.infonu.nl/management/60517-wat-zet-je-in-een-projectvoorstel-en-een-projectplan.html>
- Leefstijlvinder. (sd). *Het BSR™ Model*. Opgeroepen op februari 2019, van Leefstijlvinder: <https://leefstijlvinder.nl/het-bsr-model/>
- List, G. v. (2018, november 10). De participatieparadox: hoe inspraak ongelijkheid vergroot. *Elsevier*, p. 27.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2016, maart 23). *De Omgevingswet in het Staatsblad*. Opgeroepen op januari 11, 2019, van Omgevingswetportaal: <https://www.omgevingswetportaal.nl/wet-en-regelgeving/documenten/publicaties/2016/03/23/de-omgevingswet-staatsblad>
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2018, januari 19). *De 4 verbeteringen*. Opgeroepen op februari 11, 2019, van Omgevingswetportaal: <https://www.omgevingswetportaal.nl/publicaties/infographics>
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2018, februari 7). *De 6 instrumenten*. Opgeroepen op januari 11, 2019, van Omgevingswetportaal: <https://www.omgevingswetportaal.nl/publicaties/infographics>

- Ministerium für Infrastruktur und Landesplanung. (2015, juni 25). *Das Beteiligungsparadoxon*. Opgeroepen op januari 16, 2019, van MIL Brandenburg: <https://mil.brandenburg.de/sixcms/detail.php/582518>
- Raad van State. (2016). *En nu verder! Vierde periodieke beschouwing over interbestuurlijke verhoudingen na de decentralisaties in het sociale en fysieke domein*. Den Haag.
- Rijksoverheid. (2017). *Macrostabiliteit*. Opgeroepen op februari 2019, van helpdeskwater: <https://www.helpdeskwater.nl/onderwerpen/waterveiligheid/primaire/beoordelen-wbi/beoordelingsproces/uitvoering/toetssporen/info-toetssporen/macrostabiliteit/>
- Rijksoverheid. (2017). *Waterwet*. Opgeroepen op maart 5, 2017, van Overheid: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0025458/2018-07-01>
- RTL nieuws. (2018, september 5). *'Bizar veel regen gevallen'*. Opgeroepen op oktober 5, 2018, van rtl nieuws: <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4407176/wateroverlast-randstad>
- Ruimschotel, D. (2014). *Balances and checks!*. Opgeroepen op maart 2019, van Videnet: <https://www.videnet.nl/balances-and-checks!>
- SAMR. (2017, december 5). *Reputatieonderzoek Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier*. Opgehaald van <file:///shome01.hrnet.hro.nl/0914830/Downloads/Rapportage%20reputatieonderzoek%20HHNK.pdf>
- Travers Welzijn. (2019, januari). *Buurtparticipatie en de dijken versterken*. Opgeroepen op januari 2019, van Travers Welzijn: <https://traverswelzijn.nl/cases/dijkversterking/>
- Unie van Waterschappen. (sd). *Innovatie*. Opgeroepen op november 5, 2018, van Unie van Waterschappen: <https://www.uvw.nl/thema/innovatie/>
- VNG. (2010, Juni). *In Actie*. Opgeroepen op november 5, 2018, van VNG: https://vng.nl/files/vng/vng/Documenten/Extranet/Burgerzaken/bestanden_burgerrparticipatie/Naar_buiten.pdf
- Voogt, R. (2018, oktober 11). *Bewonersparticipatie Hogedijk*. (K. Hersbach, Interviewer) Wageningen University & Research. (s.d.). *Citizen science (burgerwetenschap)*. Opgeroepen op maart 2019, van Wageningen University & Research: <https://www.wur.nl/nl/Dossiers/dossier/Citizen-science-burgerwetenschap.htm>
- Waterschap Drents Overijsselse Delta. (2019). *Stadsdijken Zwolle*. Opgeroepen op februari 2019, van wdodelta: <https://www.wdodelta.nl/projecten/hwbp-projecten/stadsdijken-zwolle/>
- Waterschap Drents Overijsselse Delta. (2019, januari 11). *Waterschap en Travers Welzijn bundelen krachten voor dijkversterking Holtenbroek*. Opgeroepen op januari 2019, van Wdodelta: <https://www.wdodelta.nl/extra/nieuws/@25775/waterschap-travers/>
- Waterschap Limburg. (2017, december 18). *Enquête hoe denk jij over afkoppelen?* Opgehaald van Waterschap Limburg: <https://www.waterschaplimburg.nl/formulieren/enquete-denk-jij/>
- Waterschap Rivierenland. (2018). *Participatie*. Opgehaald van dijkversterkingnederbetuwe: <https://www.dijkversterkingnederbetuwe.nl/het+project/participatie/default.aspx>

Waterschap Rivierenland. (sd). *Faalmechanismen*. Opgeroepen op februari 2019, van dijkverbetering waterschaprivierenland:
<http://www.dijkverbetering.waterschaprivierenland.nl/common/dijkverbetering/faalmechanismen.html>

Wesselink, M. (2010). *Handboek Strategisch OmgevingsManagement*. Vakmedianet Management.

Zwart, W. v. (2018, oktober 18). Bewonersparticipatie VIJG. (K. Hersbach, Interviewer)

Foto's van Jesse Heiden en Kim Hersbach

Bijlagen

Bijlage 1: Relevante wet- en regelgeving bewonersparticipatie

Bijlage 2: De projecten

Bijlage 3: Interviews

Bijlage 4: Enquête

Bijlage 5: Werkvormen

Bijlage 6: MCA

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Bijlagen Afstudeeronderzoek

De bijlagen voor het onderzoek naar bewonersparticipatie en de effecten daarvan op de projecten van het Hoogheemraadschap van Rijnland

K.A.M. Hersbach

April 2019

Bijlagen

**Droge voeten, elkaar ontmoeten
Schoon water, nu en niet later**

Bijlagen Afstudeeronderzoek

De bijlagen voor het onderzoek naar bewonersparticipatie en de effecten daarvan op de projecten van het Hoogheemraadschap van Rijnland

Droge voeten, elkaar ontmoeten, schoon water, nu en niet later

Hogeschool Rotterdam

Instituut voor Gebouwde Leefomgeving
HBO Watermanagement Voltijd
Academieplein
G.J. de Jonghweg 4-6
3015 GG te Rotterdam

Student Watermanagement

Kim Hersbach
Gasthuislaan 78
2694 BC te 's-Gravenzande
06-36492940
071-306 3796
0914830@hr.nl
kim.hersbach@rijnland.net
Studentnummer 0914830

Begeleiding Hogeschool Rotterdam

Rick Heikoop
Lector Watermanagement
010 - 794 8134
t.h.heikoop@hr.nl

Hoogheemraadschap van Rijnland

Rijnlandhuis
Archimedesweg 1
2333 CM te Leiden

Begeleiding Hoogheemraadschap van Rijnland

Frank Zaalberg
Teamleider projecten C
071 - 306 33 44
frank.zaalberg@rijnland.net

Liesbeth van Doorn
Senior Omgevingsmanager
071-306 3681
liesbeth.doorn@rijnland.net

Afstudeerrichting

Sociaal – maatschappelijk
Bewonersparticipatie

Versie

1

Hoogheemraadschap van
Rijnland

Inhoud

Bijlage 1: Relevante wet- en regelgeving bewonersparticipatie	1
Algemene wet bestuursrecht	1
Waterwet	1
Omgevingswet	2
Bijlage 2: De projecten	3
Verbetering IJsseldijk Gouda	3
Watergebiedsplan De Zilk	6
Watergebiedsplan Hemmeerpolder	9
Dijkversterking Hemmeerpolder	10
Dijkversterkingsproject Hoge dijk	11
Piekberging Haarlemmermeer	12
Bijlage 3: Interviews	13
Omgevingsmanager VIJG	13
Omgevingsmanager Piekberging Haarlemmermeer	15
Omgevingsmanager watergebiedsplan de Zilk	17
Omgevingsmanager watergebiedsplan Hemmeerpolder	19
Omgevingsmanager Dijkversterking Hemmeerpolder	21
Omgevingsmanager Hoge dijk Aalsmeer	22
Omgevingsmanager Waternet	25
Omgevingsmanager participatie meetnet	28
Afstudeerder Online participatieplatform	29
Bijlage 4: Enquête	30
Bijlage 5: Werkvormen	36
Bijlage 6: MCA	38
Bibliografie	III

Bijlage 1: Relevante wet- en regelgeving bewonersparticipatie

Als het in Nederland over Wet- en regelgeving omtrent water gaat komen een aantal wetten uit de kast rollen. De belangrijkste wet voor het waterbeheer is de Waterwet, terwijl de Algemene wet bestuursrecht zich meer bezig houdt met de procedure. In 2021 gaat de omgevingswet van kracht die verschillende wetten samengevoegd.

Algemene wet bestuursrecht

Er zijn bij de projecten verschillende betrokkenen die verschillende belangen hebben en kunnen op grond van wet- en regelgeving ook invloed uitoefenen op de projecten. Er zijn drie momenten dat er iets van het besluit gevonden kan worden, de inspraak, zienswijze en bezwaar & (hoger) beroep (Veenstra, 2017).

Als het voorontwerp-besluit ter inzage ligt kan er inspraak plaatsvinden, dit moet bij het bevoegde gezag. Bij het ontwerpbesluit moet er volgens Algemene wet bestuursrecht, artikel 3:16 (Rijksoverheid, 2017) binnen 6 weken een schriftelijke of mondelinge zienswijze, Algemene wet bestuursrecht, artikel 3:15 (Rijksoverheid, 2017), ingediend worden bij het bevoegde gezag. Om de stakeholders op de hoogte te brengen moet het bestuursorgaan volgens Algemene wet bestuursrecht, artikel 3:12 (Rijksoverheid, 2017) bekend maken dat er mogelijkheid tot inzage is. Bij deze kennisgeving wordt er ook vermeld wie er een zienswijze mag indienen, dit is tevens ook opgenomen in de Algemene wet bestuursrecht, artikel 3:12 lid 3 (Rijksoverheid, 2017). Bezwaar en (hoger) beroep gebeurt tijdens het besluit en moet volgens de Algemene wet bestuursrecht, artikel 3:28 (Rijksoverheid, 2017) bij het coördinerend bestuursorgaan.

Waterwet

Juridische instrumenten zijn juridische middelen om een doel te bereiken en deze zijn opgenomen in de Waterwet (Veenstra, 2017). In Nederland zijn er zes juridische instrumenten op het gebied van water, alle instrumenten kort toegelicht in tabel 1.

Tabel 1 Instrumenten Waterwet (Rijksoverheid, 2017)

Instrument	Omschrijving	Artikel
Waterakkoorden	Waterbeheerders van hetzelfde gebied dienen een waterakkoord op te stellen om duidelijkheid te scheppen, er kunnen ook andere partijen uitgenodigd worden om deel te nemen aan het waterakkoord	Artikel 3.7
Legger	Met onder andere de keur en legger ervoor zorgen dat de waterkering kan functioneren naar behoren en het beheersgebied droge voeten houdt	Artikel 5.1
Peilbesluit	Hierin staan de waterpeilen van de polder en de gegevens die nodig zijn om deze peilen te onderhouden	Artikel 5.2
Projectplan	Een waterbeheerder kan een waterstaatswerk aanleggen of wijzigen door middel van een projectplan	Artikel 5.4
Gedoog- en duldplichten	Rechthebbende burgers en bedrijven moeten er soms mee leven dat er inbreuk wordt gedaan op de rechten	
Algemene regels en integrale watervergunningen	Alle handelingen in het watersysteem vergunningplicht zijn	

Omgevingswet

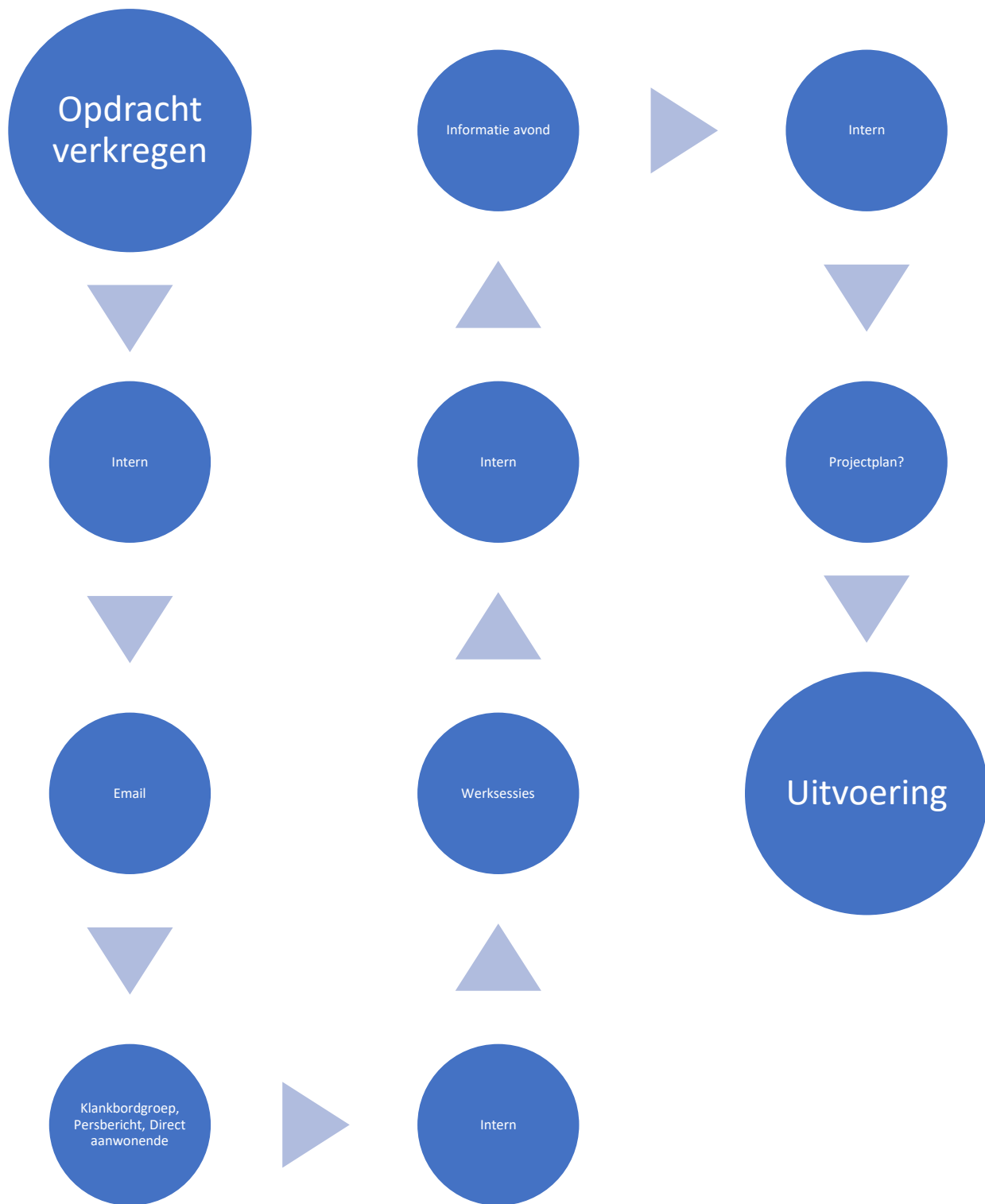
Een onderdeel van de omgevingswet is het omgevingsbesluit, dit is een van de vier AMvB's. Hierin staan de regels die ervoor zorgen dat participatie geborgd is in de omgevingswet. Daarnaast zijn er aparte regels in de omgevingswet opgesteld om ervoor voor te zorgen dat participatie gewaarborgd is, deze zijn te zien in tabel 2.

Tabel 2 Participatieregels per instrument (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2018)

Instrument	Regels	Verantwoordelijk	Artikel
Omgevingsvisie	Motiveringsplicht (Het bevoegd gezag geeft bij het besluit aan hoe burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en bestuursorganen zijn betrokken bij de voorbereiding en wat de resultaten daarvan zijn)	Bevoegd gezag	Omgevingsbesluit artikel 8.5
Programma	Motiveringsplicht	Bevoegd gezag	Omgevingsbesluit artikel 8.6
Omgevingsplan	Het bevoegd gezag geeft bij de kennisgeving van een omgevingsplan aan hoe de participatie wordt vormgegeven.	Bevoegd gezag	Omgevingsbesluit artikel 8.1.1.
	Motiveringsplicht		Omgevingsbesluit artikel 8.1.2.
Projectbesluit	Het bevoegd gezag doet uiterlijk bij de start van de verkenning voor het projectbesluit een 'kennisgeving participatie'. In deze kennisgeving staat: - wie worden betrokken, waarover en wanneer - wat de rol is van het bevoegd gezag en de initiatiefnemer - waar meer informatie beschikbaar komt Bij de verkenning mag iedereen mogelijke oplossingen aandragen voor de beschreven opgave. Degene die dit doet, kan het bevoegd gezag vragen om daarover advies te vragen aan een onafhankelijk deskundige. Zowel voor de voorkeursbeslissing als voor het projectbesluit geldt een motiveringsplicht. Het bevoegd gezag geeft hierbij aan hoe derden zijn betrokken, wat de resultaten zijn van de verkenning en gaat in op de aangedragen oplossingen en de uitgebrachte adviezen daarover.	Bevoegd gezag Als een ander dan het bevoegd gezag initiatiefnemer is, kan het participatietraject wel een gezamenlijke actie zijn. Het bevoegd gezag en de initiatiefnemer bepalen samen de rolverdeling, waarbij het bevoegd gezag uiteindelijk beslist. Het bevoegd gezag geeft in de kennisgeving participatie aan wat de rollen zijn van het bevoegd gezag en de initiatiefnemer.	Omgevingswet artikel 5.47, 5.48 en 5.51 Omgevingsbesluit artikel 4.2 en 4.4
Omgevingsvergunning	In de Omgevingsregeling wordt een aanvraagvereiste participatie opgenomen. Het bevoegd gezag betreft de informatie die bij de participatie is verkregen bij de integrale belangenafweging.	Initiatiefnemer	Omgevingswet artikel 16.55

Bijlage 2: De projecten

Verbetering IJsseldijk Gouda

Ruimte

Het project VIJG bestaat uit verschillende sporen die te zien zijn in figuur 1¹. Gedurende mijn onderzoek wordt er voornamelijk gekeken naar spoor 2 die met geel is aangegeven. De IJsseldijk ligt ten zuiden van Gouda en beschermt de stad tegen het water van Hollandse IJssel (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2018). De stad Gouda had op 1 januari 2019 73.161 inwoners (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019).

Figuur 1 Overzichtskartaal verschillende sporen (Zwart, Memo ter kennisname, 2018)

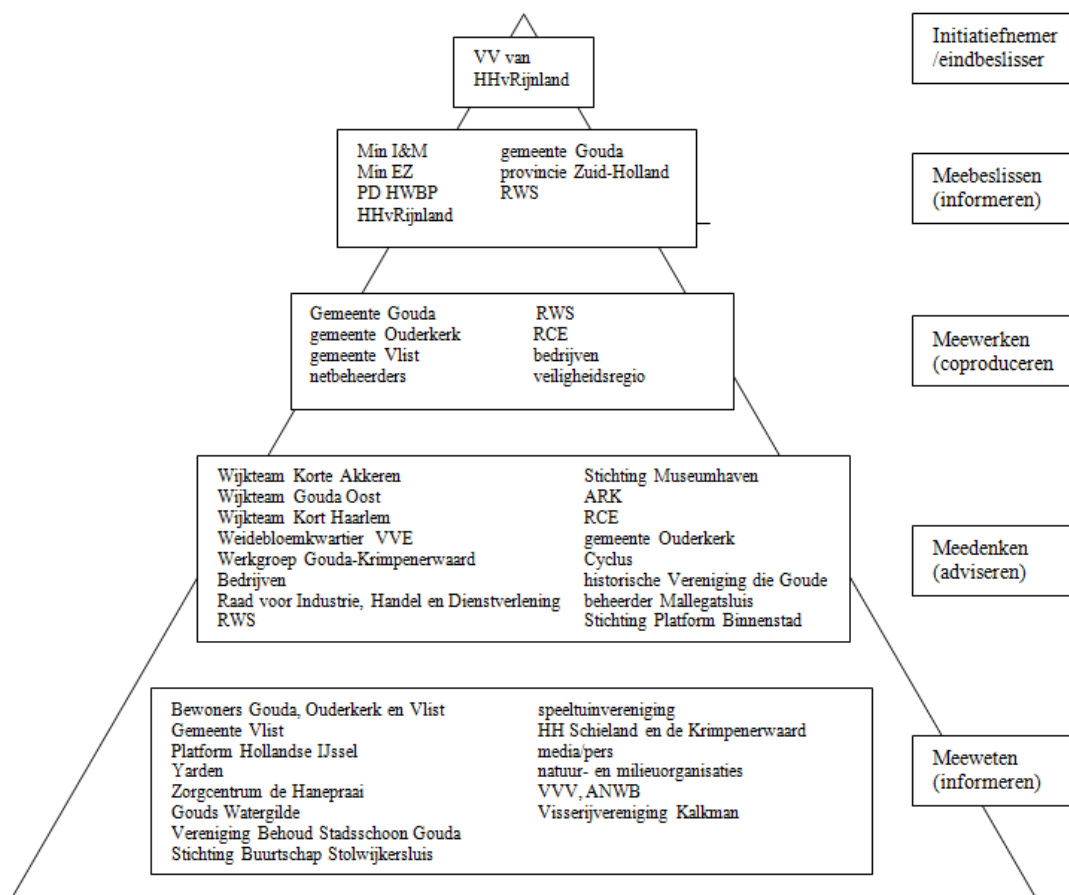
Figuur 2 laat zien dat het bodemgebruik in Gouda voornamelijk stedelijk gebied is, maar is omringd met landbouwgronden. Ten noorden van Gouda loopt de snelweg A20 die Rotterdam verbindt met Utrecht. Daarnaast is goed te zien in figuur 2 dat dwars door Gouda een spoorlijn loopt, wat de bereikbaarheid vergroot.

Figuur 2 Bodemgebruik Gouda (Centraal Bureau de Statistiek, 2010)

¹ De informatie over de IJsseldijk Gouda is afkomstig uit de interne Memo Ter Kennisname opgesteld door Wendy van de Zwart (2018)

Stakeholders

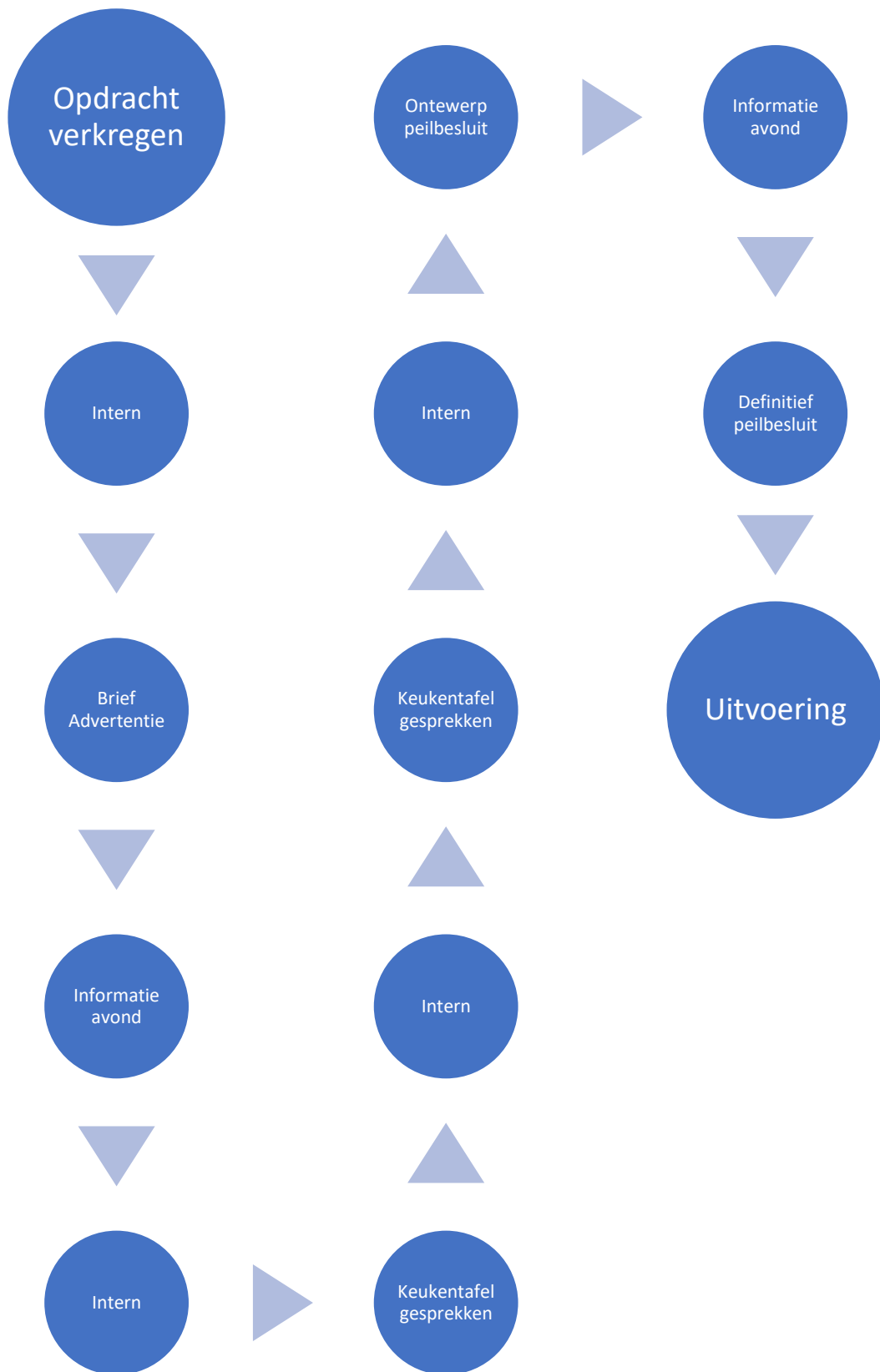

Bij het project VIJG zijn verschillende betrokken partijen. De omgevingsmanager van VIJG heeft deze gecategoriseerd met behulp van de participatieladder.

Watersysteem

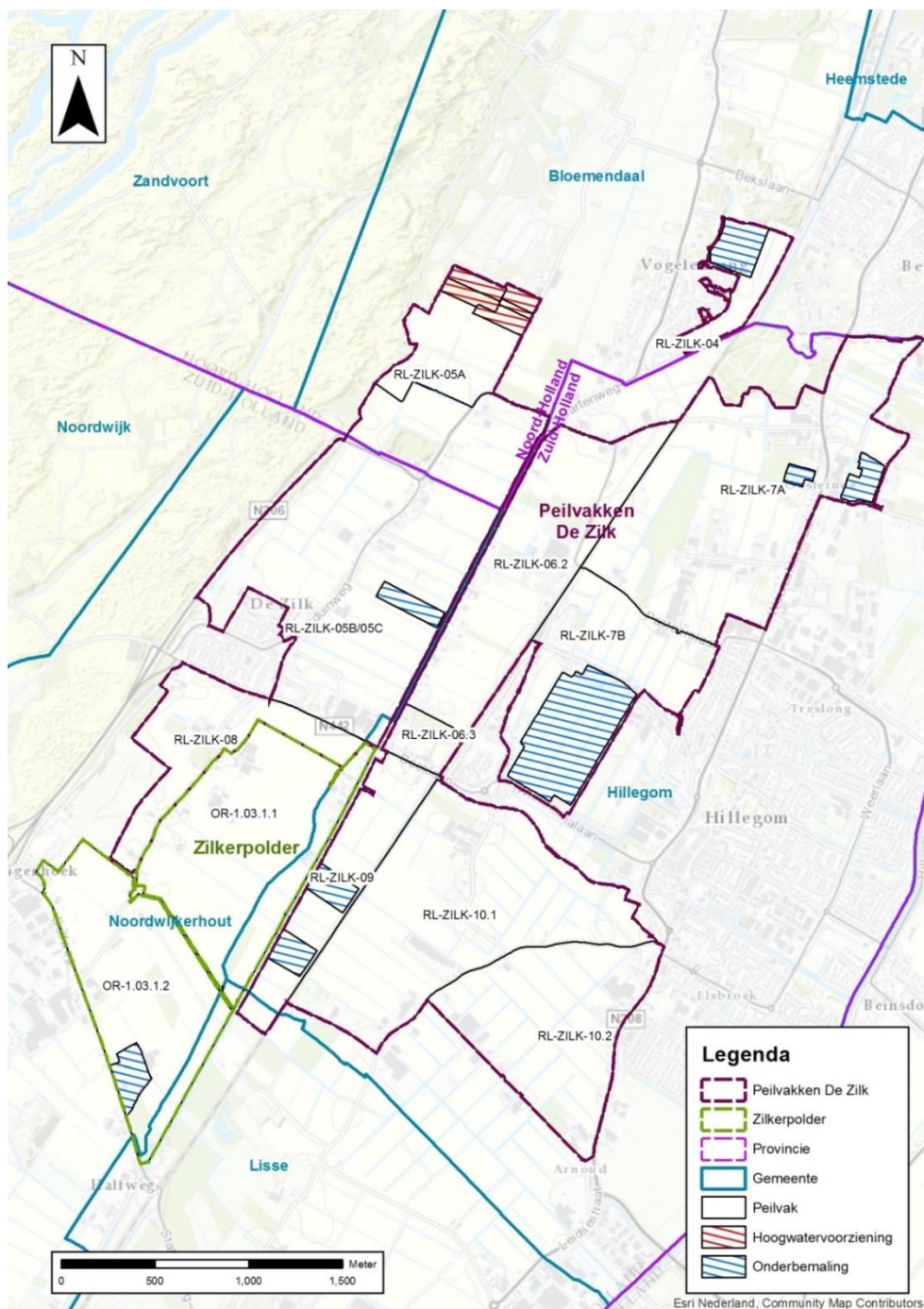
Bij spoor 2 van de IJsseldijk Gouda vinden er geen veranderingen aan het watersysteem zelf plaats, maar aan de kunstwerken. Daarom is ervoor gekozen om dit niet verder uit te werken.

Watergebiedsplan De Zilk

Ruimte

Watergebiedsplan De Zilk ligt op de grens tussen Noord- en Zuid-Holland. In figuur 3 is te zien dat het plangebied in de gemeenten Bloemendaal, Noordwijkerhout en Hillegom liggen. Het landgebruik is over het algemeen bollenteelt, maar in Peilvak RL-ZLK-06.3 is het voornamelijk bebouwing (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2019). De gemeente Bloemendaal heeft 23.208 inwoners, de gemeente Noordwijkerhout 16.605 inwoners en de gemeente Hillegom 21.693 inwoners (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2019). Ten westen van het gebied bevinden zich de duinen van Zandvoort. Terwijl het oosten van het gebied begrensd wordt door de ringvaart van de piekberging Haarlemmermeer. Midden in het plangebied ligt ook het spoor met een station in Hillegom. Daarnaast lopen de er diversen N-wegen door het gebied, zoals de N208, de N442 en de N206.

Figuur 3 Watergebiedsplan de Zilk (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2019)

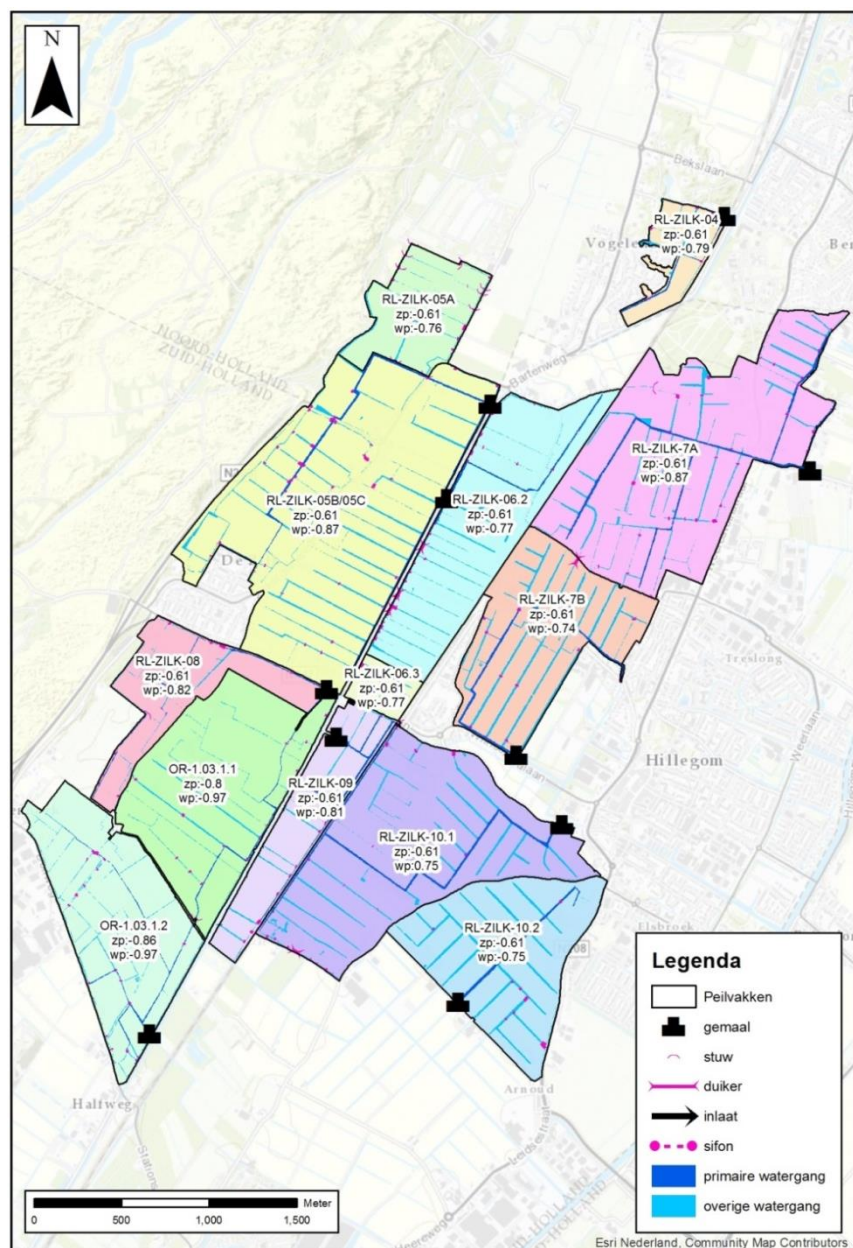
Stakeholders

De stakeholders in het gebied kunnen verdeeld worden onder de volgende betrokkenen. Doordat er relatief weinig stakeholders in het gebied zijn heeft het geen meerwaarde om een participatieladder te maken. Hieronder worden de stakeholders toegelicht n.a.v. een interview met de omgevingsmanager van watergebiedsplan de Zilk (2018).

- Eigenaren, pachters en agrariërs; in het gebied vindt voornamelijk bollenteelt plaats.
- Bewoners: er bevinden zich een klein aantal woonhuizen in het gebied.
- Gemeenten: er zijn drie gemeenten betrokken, Noordwijkerhout, Hillegom en Bloemendaal.
- Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM): willen de bollenteelt optimaliseren en daarvoor sommige percelen opnieuw indelen.

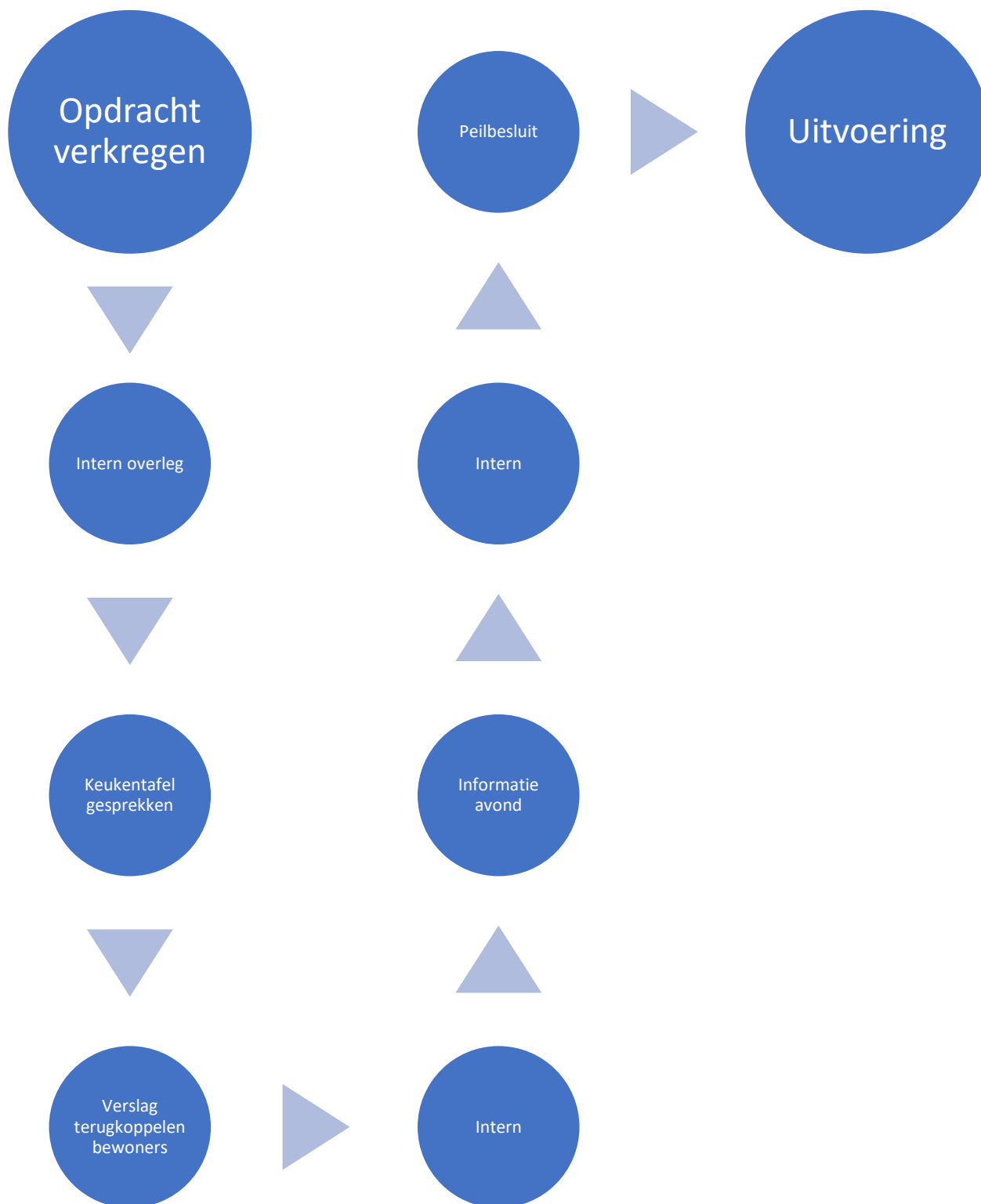
Watersysteem

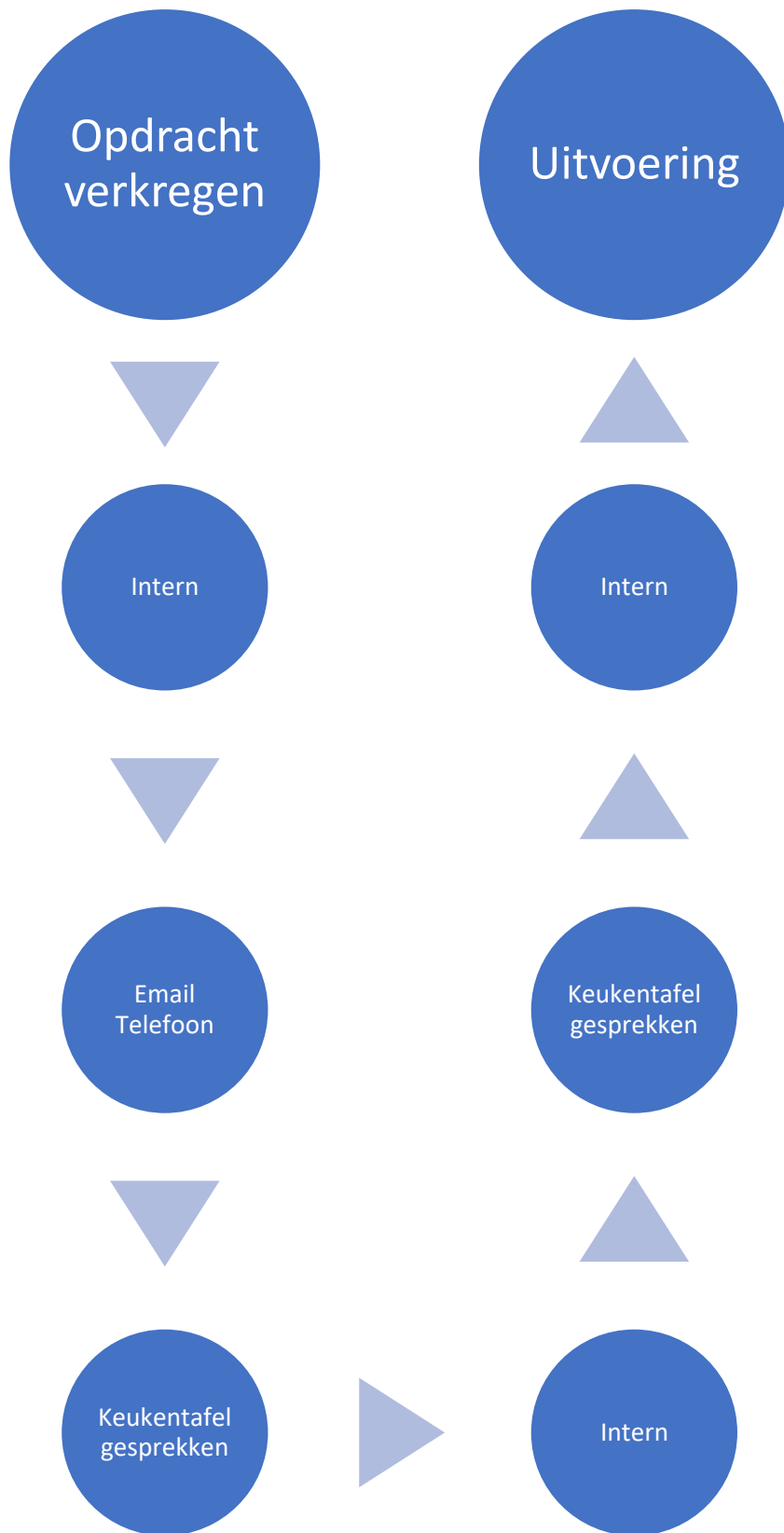
In het plangebied bevinden zich 13 peilvakken met een winter- en zomerpeil, zoals te zien in figuur 4. De meeste peilvakken hebben een zomerpeil van -0,61 m NAP, maar de winterpeilen verschillen tussen de -0,97 m NAP en -0,74 m NAP (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2019). Daarnaast heeft ieder peilvak in het gebied een aanvoermogelijkheid vanuit een primaire watergang. De meeste peilvakken zijn op basis van de bergingscapaciteit op orde. Alleen in peilvak 6.3 en 6.2 bestaat de kans dat er wateroverlast optreedt bij hevige neerslag wegens een bergingstekort. De doorlatendheid van de bodem rond 7 m/dag, omdat de bodem voornamelijk bestaat uit zand.

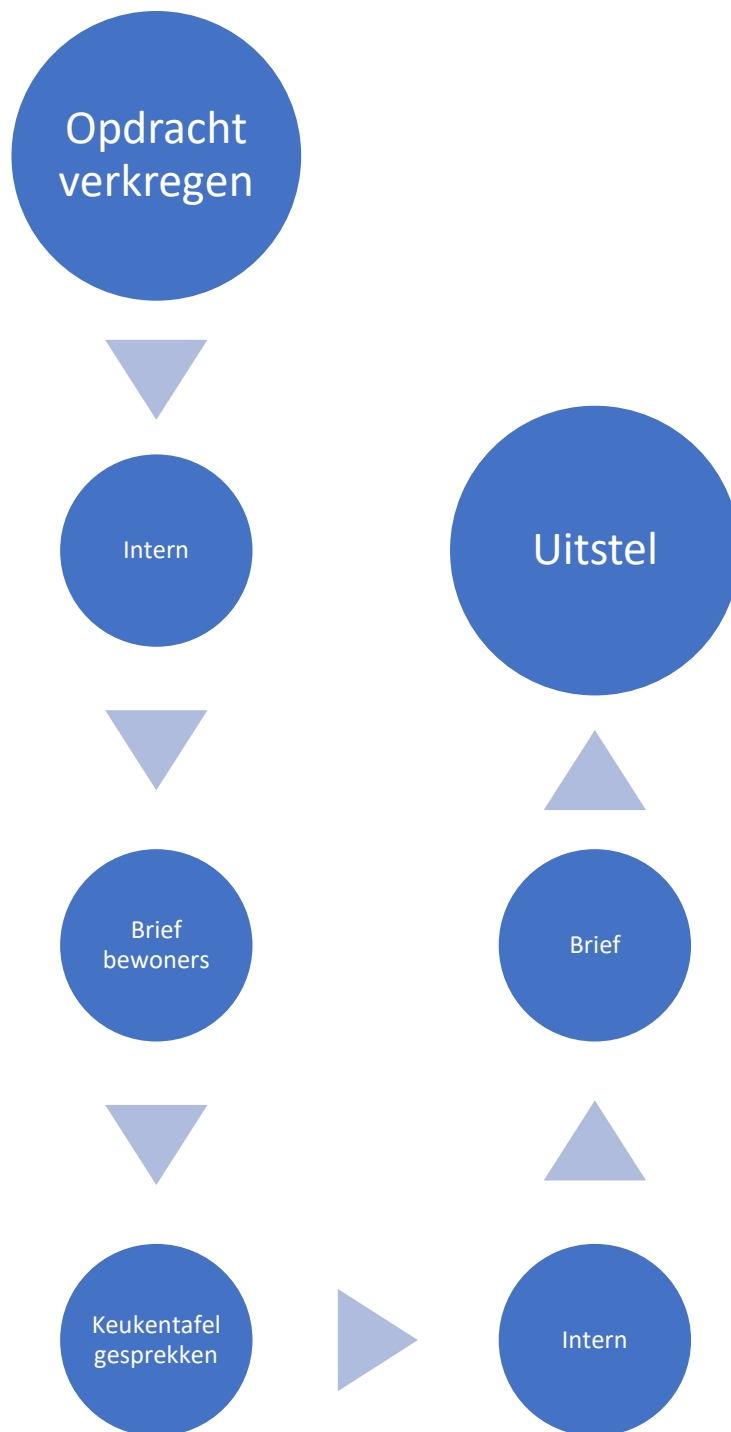

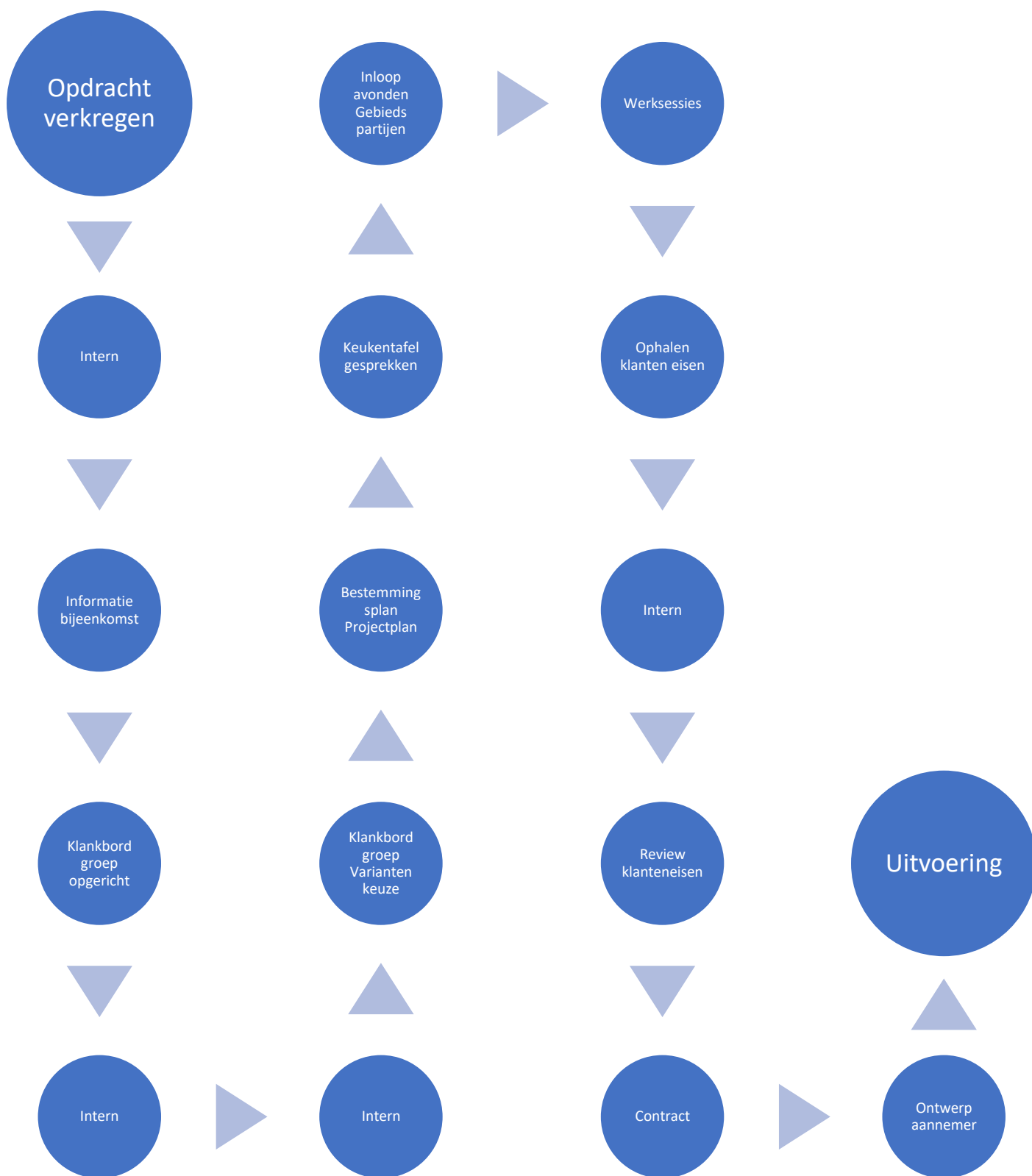
Figuur 4 Peilvakken watergebiedsplan de Zilk (Hoogheemraadschap van Rijnland, 2019)

Watergebiedsplan Hemmeerpolder

Bijlage 3: Interviews

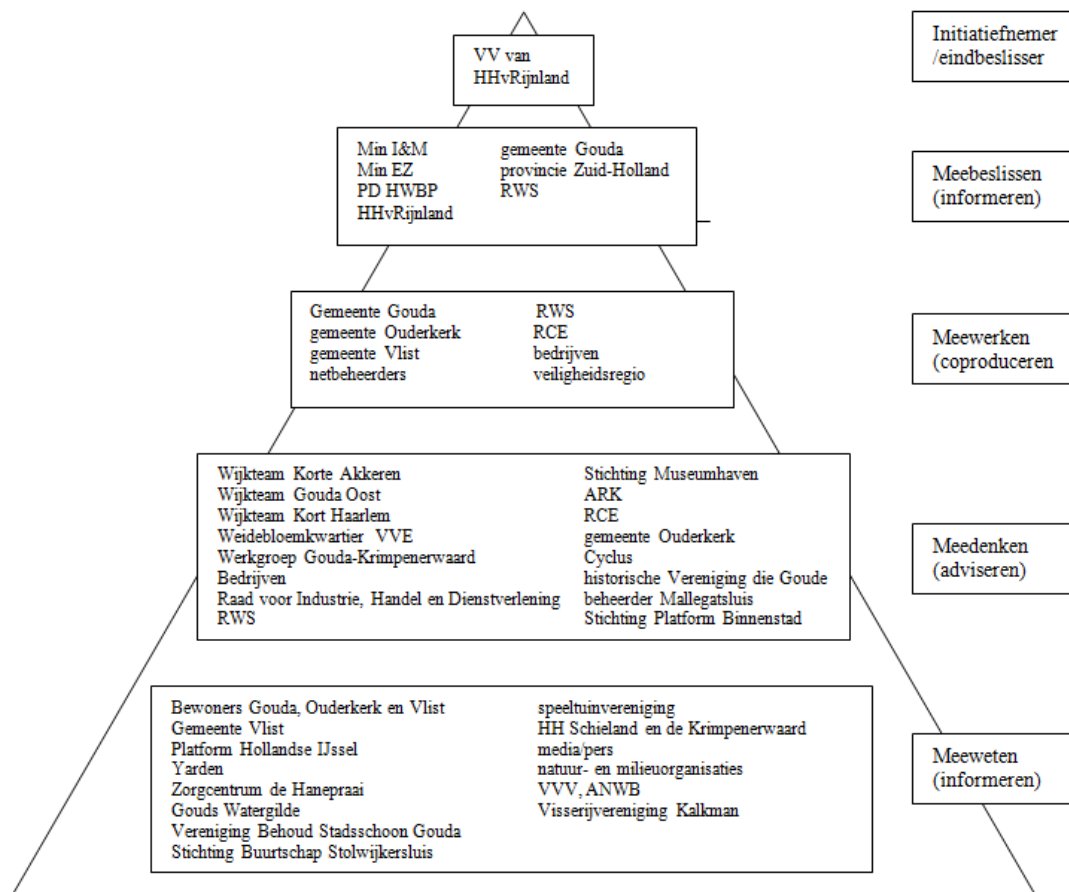
Omgevingsmanager VIJG

18-10-2018

- Verbetering IJsseldijk Gouda is een project dat uit meerdere fasen bestaat en zit momenteel in de tweede fase, spoor 2. Hier wordt gekeken naar de kunstwerken en primaire kering waar de urgentie minder hoog was. Gedurende de eerste fase, spoor 1, zijn er dijkversterkingen uitgevoerd met een hoge urgentie. De urgentie is bepaald door het Hoogwaterbeschermingsprogramma wat onderdeel is van het deltaprogramma. Het is een samenwerking tussen het Rijk en de waterschappen om Nederland te beschermen tegen overstromingen. Momenteel wordt er gekeken hoe groot het probleem voor spoor 2 is. Nadat het is vastgesteld worden er mogelijke varianten opgesteld die worden uitgewerkt naar kansrijke varianten. Deze leiden uiteindelijk tot een voorkeursalternatief.
- Als omgevingsmanager sta je voor de belangen, ideeën en wensen van de omgeving in het project. Bij spoor 2 zijn veel proactieve bewoners met ver gaande ideeën. Hierdoor is de vraag wat voor meerwaarde het heeft voor het gebied. Misschien worden de ideeën bij het gebied niet meegenomen, omdat het nu nog niet rendabel is. Als bewoners met bewonersinitiatieven geld op tafel krijgen is het misschien waard om het wel te doen. Tijdens spoor 1 zijn wensen ook meegenomen waardoor de sfeer nu goed is. De uitvoering is ordelijk verlopen wat de sfeer ten goede komt.
- De uitdagingen momenteel zijn voornamelijk wie er benaderd gaat worden en hoe. Tijdens spoor 1 werd er namelijk met een klankbordgroep gewerkt. Alleen met de nieuwe omgevingswet op komst is een nieuwe benadering wellicht verstandig. Waarschijnlijk is deze namelijk van kracht op dit project, aangezien het nu nog in het voortraject zit. In de nieuwe omgevingswet staat dat je de omgeving moet meenemen in de variantenkeuze.

04-12-2018

- **Wie zijn de stakeholders van VIJG?**

- **Wat voor ontwikkelen zijn er naar jou mening gaande binnen bewonersparticipatie?**

Mensen worden mondiger, de wereld is maakbaar, u roept wij draaien. Daardoor veranderen de verwachting richting de overheid. Vroeger regelde de overheid dingen voor jou en was het niet zo maakbaar als het nu is. Het gezag wordt minder voor autoriteiten, dat verandert ten opzichten van vroeger. Er is meer informatie beschikbaar, mensen verdiepen zich daar sneller in en vormen er een mening over. De opgaves waar we nu voor staan worden ook veel groter met de klimaatveranderingen en bodemdaling. Rijnland kan het ook niet alleen, je hebt elkaar nodig, de meningen van buiten worden steeds serieuzer genomen.

- **Hoe vindt de afweging plaats bij het keuzemoment van bewonersparticipatie bij VIJG?**

Bij spoor 1 is een klankbordgroep samengesteld die ook bij spoor 2 bijeen komt.

- **Hoe benaderen jullie bewoners/ belanghebbende en hoe verloopt het proces verder?**

De klankbordgroep van spoor 1 komt in februari weer bij elkaar. Gelijktijdig wordt de omgeving geïnformeerd via de krant. Daarna is het plan om werksessies te houden met betrokkenen.

- **Wat zijn naar jouw mening de belangrijkste factoren van bewonersparticipatie?**

- Vroegtijdig betrekken; niet als de keuzes al gemaakt zijn
 - Proces; wat zijn de stappen, wanneer input
 - Meedenken over dingen die er toe doen
 - Mening serieus nemen
 - Onderbouwing
 - Kaders duidelijk; wettelijk aan moet voldoen
 - Rijnlandse opgave
- **Hoe ziet u de ontwikkeling van bewonersparticipatie met oog op de toekomst (mobiele, sociale media)?**

Mensen gaan niet zo snel naar een projectpagina zoeken wat er gaande is, dus op facebook een korte informatieve tekst ter kennisgeving. Een keuze aanbieden met het gegeven dit gaat sowieso gebeuren, kies maar op welke manier, een mogelijk optie is dan een poll.

- **Quote?**

Omgevingsmanager Piekberging Haarlemmermeer

12-10-2018

- Bij de piekberging Haarlemmermeer wordt het water van de ringvaart ingelaten in de polder, om vervolgens via de uitlaat afgevoerd te worden op de hoofdvaart. Dit alles gebeurt onder vrij verval, de polder ligt lager dan de ringvaart en de polder loopt af richting de uitlaat.
- Tien jaar geleden is het project ongeveer opgestart en waren de mensen tegen de aanleg van de piekberging Haarlemmermeer. Dit kwam voornamelijk doordat ze dachten dat ze door de dijk hun uitzicht verloren en überhaupt geen dijk in hun achtertuin wilde. Daarnaast wilde de gemeente ook graag recreatie mogelijkheden in het gebied, door fiets- en wandelpaden op de dijk. Uiteindelijk heeft de gemeente zijn meerdere moeten erkennen in de omgeving en komt er geen recreatie in het gebied. Jasper Tamboer was een vooruitstrevende projectleider, hij wilde graag de omgeving betrekken en riep een klankbordgroep in het leven. Hierdoor kwam het gebiedsproces op gang en kwam er door de infoavonden en klankbordgroep steeds meer waardering en acceptatie naar Rijnland toe. De klankbordgroep bestaat uit bewoners, agrariërs, mensen uit de dorpsraad en mensen uit ondernemersvereniging. Hiermee is regelmatig contact en mogen meepraten wanneer dat mogelijk is. Uiteindelijk zijn er drie varianten opgesteld en voorgelegd aan de klankbordgroep om tot een voorkeursvariant te komen. Ook is er een MER opgesteld waaruit een voorkeursvariant is gekomen. Bij beide kwam dezelfde voorkeursvariant naar voren, wat nu ook de definitieve locatie is. Vervolgens werd Esther Ubink projectmanager van het project. Gedurende deze periode werden er meer informatieavonden gehouden.
- Drie jaar geleden is er binnen Rijnland het IPM-team ingevoerd. Sindsdien is er omgevingsmanager bij betrokken, daarvoor werd deze taak uitgevoerd door de projectleider. De taak van de omgevingsmanager is zorgen voor de grondverwerving en contact met de omgevingspartijen. Je wilt de zorgen van de betrokkenen meenemen en luisteren naar wat belangrijk is voor de mensen. Binnen het project is er voor ongeveer 6 miljoen aan grond gekocht en 2 miljoen verkocht. Als de piekberging is aangelegd mag er geen akkerbouw meer plaats

vinden in het gebied. Het moet grasland zijn, en de koeien mogen der wel gewoon op blijven.

- In 2015-2016 heeft er bijna bij alle bewonende van het gebied een bezoek plaats gevonden. Hier is aan mensen gevraagd waar ze nou echt behoefte aan hebben. Hieruit is naar voren gekomen dat sommige met een nieuwsbrief al tevreden zijn en andere een klankbordgroep prettig vinden. Als straks de uitvoering gaat plaats vinden wordt er weer bij alle partijen langsgegaan die evt. last krijgen van de uitvoering.
- In 2014 was een 3D view gemaakt van de toekomstige situatie om de bewoners te laten ervaren hoe het er nu daadwerkelijk uit komt te zien. Hieruit werd voor bewoners dat ze echt over de dijk konden kijken en hoe hun uitzicht nu eigenlijk veranderde. Er is ook een ontwerpssessie voor de inlaat geweest. Door de landschapsarchitecten waren alle technische mechanismes geïntegreerd in de inlaat. Alleen bewoners waren zo aan het idee van een huisje gewend geraakt dat ze deze ook wilde in het definitieve ontwerp. Nu komt er een huisje met uitkijkpunt in de stijl van de omliggende gemalen, want dit was de wens van de omwonende.
- Belangrijk nu is om de eisen en wensen van de omwonende te waarborgen en goed in de uitvraag te zetten. De volgende stap is de uitvoering, maar dat komt daarna.

26-11-2018

- **Wie zijn de stakeholders van de Piekberging Haarlemmermeer?**

Bij de piekberging zijn er aantal stakeholders betrokken.

- Grondeigenaren;
- Particuliere omwonenden;
- Klankbordgroep (bestaande uit burgers, agrariërs en vertegenwoordigers dorpsraden);
- Dorpsraad Buitenkaag/Kaag;
- Dorpsraad Lissbroek;
- Dorpsraad Abbenes;
- Omwonenden Lissbroek, Abbenes, Kaagdorp;
- Gemeente Haarlemmermeer;
- Provincie Noord-Holland;
- Rijkswaterstaat;
- Nederlandse Spoorwegen;
- Prorail;
- LTO;
- Nutsbedrijven;
- Gebruikers Ringvaart; (bestaande uit scheepvaart en recreatie)
- Gebruikers Ringvaartdijk;
- Fietzersbond;
- Gebruikers hoofdweg;
- Afdelingen Rijnland;

- ***Wat voor inbreng hadden de stakeholders op het project? En wat is er met die input gedaan?***

Er is op veel manieren gewerkt met inbreng van stakeholders. Zo hebben we bijvoorbeeld de klankbordgroep betrokken bij de variantkeuze voor de piekberging en hebben we gesprekken gevoerd met omwonenden en gevraagd of ze nog vragen of opmerkingen hebben over het project en hoe ze in de toekomst geïnformeerd willen worden over het project. Er is gesproken met betrokkenen over de uitvoeringsfase: waar gaan we elkaar tegenkomen tijdens de uitvoeringsfase, hoe kunnen we hinder zo veel mogelijk beperken?

- ***Wat voor ontwikkelen zijn er naar jouw mening gaande binnen bewonersparticipatie?***

Met de ontwikkeling van de omgevingswet wordt bewonersparticipatie straks alleen maar meer. Mensen laten zich ook niet zomaar iets vertellen over het gebied.

Volgen van sociale media en mensen die via deze manier over je project communiceren traceren en betrekken. Bijv. Vragen die ze hebben direct beantwoorden, maar ook ideeën meenemen in je project.

- ***Hoe vindt de afweging plaats bij het keuzemoment van bewonersparticipatie bij de piekberging Haarlemmermeer?***

Dat verschilt per fase, niet alle stakeholders zijn vanaf het begin betrokken, sommige stakeholders zijn op een ander moment nodig. In het begin de hele omgeving, maar dan wordt het steeds meer gespecificeerd om daarna weer te verbrede.

- ***Wat zijn naar jouw mening de belangrijkste factoren van bewonersparticipatie?***

De belangrijkste factoren van bewonersparticipatie zijn de onderstaande.

- Scope; eigen scope helder
- Proces; helder wat, wie, wanneer
- Legitimiteit;

- ***Hoe ziet u de ontwikkeling van bewonersparticipatie met oog op de toekomst (mobiels, sociale media)?***

Mensen uit de omgeving zelf zijn vaak geïnteresseerd in het project. Een goed voorbeeld is het project in Katwijk, daar waren de hele dag door twee mensen uit het dorp die mensen konden informeren. Zo kregen ze de laatste informatie van het bouwteam en leefde het project in het dorp.

Daarnaast is het interessant om naar doelgroep communicatie leefstijlen te kijken. Daarbij worden persoonlijkheden onderverdeeld in vier kleuren. Sommige willen juist in het begin creatief meedenken terwijl andere mensen pas in beeld willen komen wanneer er beslissingen worden gemaakt. Een belangrijke vraag is dan ook; Hoe krijg je mensen op de juiste manier geïnteresseerd en betrokken bij je project.

- ***Quote?***

Omgevingsmanager watergebiedsplan de Zilk

- Het watergebiedsplan omtrent de Zilk is enkele maanden geleden opgestart. Het watersysteem in de polder wordt de komende jaren op orde gebracht. Er wordt gewerkt volgens het proces van watergebiedsplannen dat te zien is in bijlage 4. Momenteel bevindt het project zich in de planfase. Het watersysteem en knelpunten zijn in kaart gebracht a.d.h.v. een quick scan.

- Het eerste moment dat de omgeving meegenomen werd in het proces was op 9 oktober 2018 tijdens een informatiebijeenkomst. Daarvoor was alleen nog maar contact geweest met de gemeenten Bloemendaal, Noordwijkerhout en Hillengom. Tijdens de informatieavond was er een hoge opkomst van zo 40-50 bewoners. Hier kwam naar voren dat in sommige peilvakken de wensen en belangen van de grondeigenaren verschillen. Er is in het gebied veel bollenteelt waardoor de betrokkenen afhankelijk zijn van water en per soort verschilt de behoefte aan water. Na de bewonersavond heeft Rijnland de knelpunten vanuit de bewoners en Rijnland in kaart gebracht en bekeken. Een ander bijzonder aspect dat later aan het licht kwam was een recreatieplas op het terrein van een agrariër met jetski's en surfplanken. Momenteel wordt er onderzocht wat hiermee gedaan gaat worden en of deze bestemming geoorloofd is.
- De uitdaging op dit moment is voornamelijk dat alle betrokkenen zich gehoord voelen. Doordat er zoveel verschillende wensen en belangen zijn moet er vooral goed verantwoord kunnen worden waarom er welke keuzes gemaakt worden.

06-12-2018

- **Wie zijn de stakeholders van de Zilk?**

In het gebied zijn er eigenlijk drie groepen stakeholders.

- Eigenaren, pachters en agrariërs: In het gebied vindt voornamelijk bollenteelt plaats.
- Bewoners: Er bevinden zich weinig woonhuizen in het gebied, maar wel een aantal. Een van de bewoners wil een huis bouwen op zijn land en heeft daarom vragen over de waterhuishouding.
- Gemeenten: Er zijn drie gemeenten betrokken, Noordwijkerhout, Hillegom en Bloemendaal.
- Greenport Ontwikkelingsmaatschappij (GOM): willen de bollenteelt optimaliseren en daarvoor sommige percelen opnieuw indelen.

- **Wat voor ontwikkelingen zijn er naar jouw mening gaande binnen bewonersparticipatie?**

Naast het feit dat mensen mondiger worden, vraagt Rijnland ook meer van de omgeving. Vroeger bestuurdde ze vanuit de ivorentoren, terwijl tegenwoordig van buiten naar binnen centraal staat.

- **Hoe vindt de afweging plaats bij het keuzemoment van bewonersparticipatie bij de Zilk?**

Eigenaren die 1 hectare of meer aan grond bezitten hebben een brief ontvangen met daarin een uitnodiging voor de informatiebijeenkomst. Daarnaast is de uitnodiging ook in de buurtkrant, op de websites van de gemeenten en de website van Rijnland geplaatst. Ook stond er een bericht op de Facebook van Rijnland.

- **Hoe benaderen jullie bewoners/ belanghebbenden en hoe verloopt het proces verder?**

Mensen zijn als eerst benaderd om op de informatieavond te komen. Daaruit zijn nog een aantal mensen naar voren gekomen waarbij een keukentafelgesprek heeft plaatsgevonden of via mailcontact meer informatie is opgehaald. Er zijn knelpunten opgehaald bij de watersysteembeheerders van Rijnland en de klachtenmeldingen zijn bekeken die over dit gebied zijn binnen gekomen via het klant contact team. Al deze

input is geanalyseerd en er is een lijst met knelpunten uitgekomen. Aan de hand hiervan worden varianten opgesteld die uiteindelijk leiden tot een voorkeursvariant. De voorkeursvariant wordt voorgelegd aan de eigenaren die het daadwerkelijk betreft. Met de input die daaruit komt wordt er een concept peilbesluit opgesteld die wordt voorgelegd tijdens een informatieavond. Als er nog punten naar voren komen worden die afgewogen. Vervolgens wordt het concept peilbesluit ter inzage gelegd en hebben bewoners/belanghebbenden 6 weken de tijd om een zienswijze in te dienen. Deze zienswijzen moeten beantwoord worden en daarna wordt het definitieve peilbesluit vastgesteld.

- ***Wat zijn naar jouw mening de belangrijkste factoren van bewonersparticipatie?***

De belangrijkste factoren van bewonersparticipatie zijn de onderstaande.

- Dezelfde taal; minder termen
 - Communicatie; heldere boodschap, wat wil je
 - Vindbaar
 - Benaderbaar
 - Meedenken; Podium bieden
 - Identiteit; wat is een waterschap
 - Aantrekkelijk
- ***Hoe ziet jij de ontwikkeling van bewonersparticipatie met oog op de toekomst (mobiele, sociale media)?***

Het mag allemaal wel iets sprankelender. Post ter informatie werkt wel, aangezien je tegenwoordig ook steeds minder post krijgt. Een app waar je op kan geven of je wel of niet naar een informatieavond komt en als je niet kan een verzoek tot bellen in kan vullen. Met een app kan je makkelijker informatie over een project delen en je pakt toch sneller je mobiel dan een laptop.

- ***Quote?***

Omgevingsmanager watergebiedsplan Hemmeerpolder

28-09-2018

- Interessante projecten om naar te kijken volgens haar zijn Reeuwijk en de Hemmeerpolder. Het Watergebiedsplan Reeuwijk waar Marieke Desmense omgevingsmanager is, omdat zij de bewoners zelf het peilbesluit heeft laten opstellen, de hoogste treden van de participatieladder. De Hemmeerpolder is ook interessant om naar te kijken, ze daar drie jaar geleden niks van Rijnland wilde weten en er nu een peilbesluit en projectplan zijn vastgesteld zonder dat er inspraakreacties zijn gedaan. In 2015 was er ook nog geen omgevingsmanager dus wellicht is dat ook een aspect om naar te kijken.
- Het watergebiedsplan bestaat uit een projectplan en peilbesluit en vind plaats in de planvorming en realisatiefase. Het cluster krijgt een opdracht van het Hoogheemraadschap om een watergebiedsplan op te stellen en de maatregelen die hieruit volgen uit te voeren. Als dit gebeurd is door het projectteam komt het weer in handen van bijv. de afdeling onderhoud, de nazorgfase.
- De scope verandert eigenlijk bijna nooit binnen projecten bij WGP. Aangezien er op voorhand een scope wordt opgesteld waar bijna alles binnen past. Er wordt

namelijk eerst een plan opgesteld, daarna met de bewoners overlegd, daarop volgend worden de ideeën samengebracht om vervolgens gerealiseerd worden.

- Als omgevingsmanager wil je altijd alle meningen van je betrokkende weten en doordat WGP ook kleinschalige projecten in mensen hun achtertuin heeft is dat ook mogelijk. Om niet voor verrassingen te komen staan is een goede onderbouwing en afweging gedurende het ontwerp van belang. Zodat je kan laten zien dat je alle punten hebt meegenomen, mocht er toch een punt van inspraak zijn. De nut en noodzaak is helder voor iedereen (verbeteren van het watersysteem). De meeste inspraakreacties gaan daarom niet over de doelstellingen van het project (het wat), maar over de wijze waarop deze doelstellingen worden ingevuld (het hoe).

07-12-2018

- **Wie zijn de stakeholders van de Hemmeerpolder?**

In het gebied zijn er eigenlijk vier groepen stakeholders.

- De bewoners; deze groep kan worden verdeeld in agrariërs en campingeigenaren.
- Stichting Zuid-Hollandse landschap; zijn naast de bewoners grondeigenaren in het gebied.
- Gemeente Teylingen;
- Historisch genootschap Warmelda;

- **Wat voor inbreng hadden de stakeholders op het project? En wat is er met die input gedaan?**

Het water stroomde van een peilvak via een sifon naar een ander peilvak om vervolgens op de boezem te worden afgewaterd. Rijnland had bedacht om het water van het eerste peilvak op de boezem af te wateren en de sifon dicht te gooien, omdat die in de nieuwe situatie niet nodig is. De grondeigenaar kwam met het idee om de sifon niet helemaal af te sluiten, maar er een schuif in te plaatsen. Zodat de sifon toch kan worden gebruikt als de pomp uitvalt of er overtollig water is.

- **Wat voor ontwikkelen zijn er naar jouw mening gaande binnen bewonersparticipatie?**

Door de toenemende vergrijzing hebben mensen meer tijd om te participeren. Daarnaast zorgt de digitalisering ervoor dat mensen gemakkelijker informatie over projecten kunnen vinden. De komst van de omgevingswet zorgt er ook voor dat omgevingsmanagement steeds belangrijker wordt. De omgeving moet volgens de wet, die in 2021 van kracht gaat, meegenomen worden gedurende het project.

- **Hoe vindt de afweging plaats bij het keuzemoment van bewonersparticipatie bij de Hemmeerpolder?**

Met behulp van de watersysteembeheerder en de voorgaande omgevingsmanagers zijn de stakeholders in kaart gebracht. Daar kwamen de grondeigenaren naar voren. Vervolgens is er ook nog een informatiebijeenkomst geweest waar nog enkele belanghebbende naar voren zijn gekomen.

- **Hoe benaderen jullie bewoners/ belanghebbende en hoe verloopt het proces verder?**

Als eerste zijn er gesprekken met de stakeholders gevoerd. Hieruit volgde een concept maatregelen pakket die werd voorgelegd aan de eigenaren. Met de input van de

eigenaren is het pakket aangepast om vervolgens tijdens een informatieavond is gepresenteerd. Daar kwamen ook nog een paar aandachtspunten naar voren die zijn verwerkt. Na het verwerken werd het maatregelenpakket definitief en waren er ook geen inspraakprocedures.

- ***Wat zijn naar jouw mening de belangrijkste factoren van bewonersparticipatie?***

De belangrijkste factoren van bewonersparticipatie zijn de onderstaande.

- Heldere kern boodschap; waarom doe je het?
- Betrokkenen in kaart; wie heb je wanneer nodig?
- Risico's/ issues; inzicht waar mogelijke problemen optreden
- Betrekken interne beheerder; zit je op een lijn?
- Realistisch mogelijk; inzichtelijk/ visueel maken wat er gaat gebeuren

- ***Hoe ziet u de ontwikkeling van bewonersparticipatie met oog op de toekomst (mobiele, sociale media)?***

Er zijn verschillende mogelijkheden om daarop in te springen. Om een jongere doelgroep te benaderen is de lokale afdelingen van jongeren partijen een optie, omdat die zich vaak betrokken voelen. Daarnaast kan sociale media ook een goed middel zijn, zoals facebook. Andere opties kunnen WhatsApp meldingen, websites van projecten en speciale bouwapps zijn, met behulp van een Qr-code.

- ***Quote?***

Omgevingsmanager Dijkversterking Hemmeerpolder

02-10-2018

- Bij DiRK moeten er simpelweg kilometers gemaakt worden, dit wordt verwacht van de projectleider. Er moet zo 20 km per jaar versterkt worden.
- Een interessant project om naar te kijken is het project Hogedijk in Aalsmeer. Het is een groot project waar veel bewoners bij betrokken zijn. De omgevingsmanager hiervan is Rob Voogt. Rutger is omgevingsmanager van een stuk of 10 kleinere projecten. Hij is momenteel ook bij een stuk kering in de Hemmeerpolder bezig grotendeels grenzend aan de Kagerplassen. Aangezien Carlijn Bergshoeff daar momenteel ook bezig is in de polder is het interessant om te kijken hoe dat in zijn werking gaat.
- Er is officieel een IPM-rolverdeling binnen DiRK, maar Rutger gaat graag individueel, efficiënt en resultaatgericht te werk. En krijgt hier de ruimte voor.
- De kering moet zich ca. 60 cm boven het boezempeil bevinden. Dat zijn de nieuwe normen van het rijk. Dit argument wordt dan ook veel gebruikt bij de keukentafel gesprekken. Gemiddeld gezien wordt eens in de 30 jaar de kering 30 cm opgehoogd, aangezien de polder 1 cm per jaar zakt.
- Bij een reconstructie wordt vaak wel een projectplan opgesteld, omdat je niet tegen verassingen aan wilt lopen (bij reconstructies/ grote wijzigingen een projectplan en bij onderhoud niet). Om alles voor te zijn wordt alles zwart op wit gezet, zodat de kans op bezwaar en problemen in de uitvoering kleiner worden. Bij een normale (onderhoud) dijkversterking wordt er geen projectplan opgesteld.
- ~ Verlangen naar draagvlak is de natuurlijke vijand van ambitie ~

04-12-2018

- **Wie zijn de stakeholders van de Hemmeerpolder?**
 - Rijkvastgoedbedrijf
 - Agrariërs
 - Campingeigenaren
- **Wat voor inbreng hadden de stakeholders op het project? En wat is er met die input gedaan?**

Hun input is verwerkt en er zijn hierdoor enkele punten verwerkt in de tekeningen: bestrating, half verharding pad en aanpassing kade i.v.m. K&L, staat van beschoeiing en objecten.

- **Wat voor ontwikkelen zijn er naar jou mening gaande binnen bewonersparticipatie?**

Vroeger had de overheid meer aanzien. Mensen zijn steeds wantrouwiger en mondiger.

- **Hoe vindt de afweging plaats bij het keuzemoment van bewonersparticipatie bij de Hemmeerpolder?**

Na VO worden de stakeholders geïnformeerd en gevraagd om hun input.

- **Hoe benaderen jullie bewoners/ belanghebbende en hoe verloopt het proces verder?**

Per email/ telefoon waarna minimaal 2 keukentafelgesprekken.

- **Wat zijn naar uw mening de belangrijkste factoren van bewonersparticipatie?**

Belangrijke factoren zijn wettelijke basis, technische basis en sociale capaciteiten.

- Wettelijke basis: Het staat in de wet, bijvoorbeeld waterwet.
- Technische basis: Kennis hebben over het ontwerp, waarom zo?
- Sociale capaciteiten: De wijze van het handelen met mensen.
- **Hoe ziet u de ontwikkeling van bewonersparticipatie met oog op de toekomst (mobiele, sociale media)?**

Met bewonersavonden bereik je vaak maar een bepaalde doelgroep met gemiddeld een wat hogere leeftijd, ik doe deze dan ook eigenlijk niet. Ik denk dat ik meer haal uit keukentafelgesprekken met bewoners. De bewoners worden gelijk betrokken en een afspraak maken komt vaak beter uit.

Om een grotere doelgroep te betrekken is gebruik van sociale media en een enquête uitzetten een goed middel. Dit heb ik nog niet gedaan, maar is interessant om naar te kijken. Zelf vul ik ook sneller een enquête in dan naar zo avond te gaan. Aangezien je dan gelijk een hele avond kwijt bent en een enquête 5 á 10 minuten duurt.

- **Quote?**

Gewoon je onderbuikgevoel volgen en je sociale vaardigheden gebruiken ;)

Omgevingsmanager Hoge dijk Aalsmeer

11-10-2018

- De Hogedijk is zo 5,5 km lang en heeft rond de 150 eigenaren. Het project wordt gezien als een pilot vanwege het duurzaamheidsaspect, de vele eigenaren en de complexiteit.
- Bij de Hogedijk zit er van het begin af aan het bouwteam aan tafel en wekelijks wordt er in Amersfoort aan het project gewerkt.

- Normaliter wordt de kering ingemeten met een drone, maar nu niet mogelijk i.v.m. de regelgeving van Schiphol. Hiermee kan je ook infrarood metingen uitvoeren. Het is sneller, goedkoper en specifiek, je krijgt een betere benadering van de werkelijkheid. Vanaf elke mm kan er een dwars- en lengteprofiel gemaakt worden.
- In het gebied is asbest en p-frost gevonden. Op basis vanuit de landelijke regelgeving moet Rijnland saneren. Alleen vanuit de Rijnland oogpunt zijn de eigenaren verantwoordelijk om dit te regelen. Momenteel ligt er het verzoek om de landelijke regelgeving aan te houden. Met zoveel eigenaren en de hoog oplopende kosten is het eigenlijk geen optie om de eigenaren het zelf te laten uitvoeren.
- Binnen het project is er weinig ruimte voor bewonersparticipatie. Tot een bepaald niveau worden de eigenaren meegenomen. Binnen dit project zijn alle eigenaren aangeschreven met de boodschap 'als je wilt dat we langskomen laat het dan weten'. Er waren zo 50 aanmeldingen binnen gekomen voor keukentafel gesprekken. Gedurende deze gesprekken is er alleen maar informatie verzameld. Een mogelijke vorm van participatie is het project omtrent de ecologische hoofdstructuur vanuit de schipholgelden. De band tussen Rijnland en de bewoners is momenteel goed, er wordt open gecommuniceerd.
- Binnen DiRK wordt er gewerkt conform het IPM-team. Niels Minnen is de opdrachtgever en neemt de beslissingen. Rob Voogt is officieel de adviseur, maar de 'old school' projectleider, manager, van de Hogedijk. Als iedereen zijn eigen rol uitvoert werkt het efficiëntst.
- Het belang dat het project wordt uitgevoerd is groter dan de kosten. De kades moeten in 2024 aan de NBW-normen voldoen.

13-12-2018

- **Wie zijn de stakeholders van de Hoge dijk?**

In het gebied zijn er een aantal stakeholders betrokken.

- Grondeigenaren
- Particuliere omwonenden
- Tuinders
- Gemeente Aalsmeer
- Greenpark; bedrijventerrein
- Schiphol
- Natuurverenigingen
- Provincie; IPO
- Wijkverenigingen
- Afdelingen Rijnland

- **Wat voor inbreng hadden de stakeholders op het project? En wat is er met die input gedaan?**

Doordat het een complex vraagstuk is zijn er geen verwachtingen van de stakeholders. Doordat Aalsmeer ongeveer met een centimeter per jaar zakt weet Rijnland zelf nog geen oplossing voor sommige stukken.

- **Wat voor ontwikkelen zijn er naar jou mening gaande binnen bewonersparticipatie?**

Er zijn verwachtingen omtrent duurzaamheid vanuit zowel Rijnland als de bewoners. De bewoners staan daar positief tegenover en verwacht dat Rijnland deze implementeert. Mensen zetten dingen op sociale media, wat zorgt dat meningen makkelijker gedeeld kunnen worden tot negatieve publiciteit kunnen leiden.

- ***Hoe vindt de afweging plaats bij het keuzemoment van bewonersparticipatie bij de Hoge dijk?***

Aan het begin zijn er 150 tot 200 brieven uitgestuurd met een uitnodiging naar de mensen die aan de Hogedijk wonen. Rond de 50 mensen hebben daaraan gehoor gegeven en hebben een keukentafelgesprek gevoerd.

- ***Hoe benaderen jullie bewoners/ belanghebbende en hoe verloopt het proces verder?***

Als allereerst is er een brief gestuurd naar de 150-200 omwonenden. Nadat de keukentafel gesprekken zijn uitgevoerd hebben er verschillende onderzoeken plaatsgevonden. Daarna zijn er diverse ontwerp sessies gehouden en de uitgangspunten opgesteld. Momenteel wordt er een brief naar de omwonende gestuurd met de mededeling dat er uitstel van het project is. Er zijn momenteel namelijk drie opties;

- Het project gaat door en krijgt het gehele budget wat nodig is volgens de SSK-raming, 20 miljoen
- Er komt een taakstellend budget voor een ontwerp van 8-10 miljoen
- Er wordt geen budget aangevraagd en het project wordt teruggegeven aan de opdrachtgever

- ***Wat zijn naar jouw mening de belangrijkste factoren van bewonersparticipatie?***

Het belangrijkste aspect van bewonersparticipatie is;

- Draagvlak; er zijn vaak een paar bewoners enthousiast en willen graag iets op een bepaalde manier in hun omgeving. Je merkt dat het initiatief instort als die ermee stoppen, omdat ze gaan verhuizen, geen zin/ tijd meer hebben of de omstandigheden veranderen. Uiteindelijk wordt er dan van de overheid verwacht dat ze het weer opknappen.

- ***Hoe ziet u de ontwikkeling van bewonersparticipatie met oog op de toekomst (mobiele, sociale media)?***

Sociale media kan werken als het alleen gebruikt wordt om te informeren, maar je moet wel specifiek zijn zodat er geen verwarring kan ontstaan.

Keukentafelgesprekken worden weer steeds belangrijker, omdat het persoonlijk is en je kan er vaak makkelijker achter komen wat er echt achter iemands mening zit.

- ***Quote?***

Als je het nooit probeert zal je het nooit weten

22-11-2018

- Wat is uw functie bij Waternet?

Inmiddels ben ik zo 15 jaar projectleider voor watergebiedsplannen bij het team waterplannen en projecten van Waternet. We voeren taken uit voor het waterschap Amstel, Gooi en Vecht en de Gemeente Amsterdam. Ik ben vooral actief in de Gooi en Vecht streek waar veel plasseengebieden liggen, zoals het Naardermeer, de Ankeveense plassen en de Loosdrechtse plassen. Het is een heel waterrijk gebied met veel natuur, recreatie, landbouw en bebouwde gebieden. Als team maken wij waterplannen, watergebiedsplannen en soms dragen wij bij aan stedelijke waterplannen en grote herstelplannen voor een specifiek doel. Allemaal plannen waar het watersysteem een grote rol speelt. Wij stellen de plannen op en leveren ze aan het bestuur die ze uiteindelijk moeten vaststellen. Het uitvoerende werk/ onderzoek wordt door collega-afdelingen uitgevoerd. Bij de sector techniek, onderzoeken en projecten zitten meer de specialisten, zoals hydrologen en ecologen, die werken dan binnen mijn projectteams aan zo plan. Ook werken communicatieadviseurs, omgevingsmanagers en juristen mee aan onze plannen.

Bij Waternet is een sector Watersystemen, die veel van de waterschapstaken uitvoert, dat voor een deel vergelijkbaar is met Rijnland. Daarnaast heeft Waternet ook nog een sector Afvalwater die de gehele riolering in Amsterdam doet. Ook heeft Waternet nog een sector Drinkwater. Die halen het water uit de duinen en de Bethunepolder en zuiveren het tot drinkwater wat bestemd is voor Amsterdam. Amsterdam voert Waternet alle watertaken uit, en is Waternet een zogenaamd "watercyclusbedrijf". In het gebied waar ik werk (buiten Amsterdam) is het meer zoals bij een gewoon waterschap. De drinkwateraanlevering en de riolering in dit gebied zijn in handen van andere partijen.

Ik heb als achtergrond een biologiestudie, met als afstudeerrichting ecologie. Dat is handig in het gebied waar ik werkzaam ben, omdat er veel speelt met de thema's KRW en schoon water. Er zijn vaak specialisten die de onderzoeken uitvoeren, maar ik moet het kunnen begrijpen en over oordelen zodat er bijgestuurd kan worden als het niet klopt of er zaken ontbreken.

Hoe zijn de projectteams binnen Waternet samengesteld?

Aan het begin van het project wordt een projectteam gevormd met; een hydroloog, een ecooloog, een omgevingsmanager, soms een projectondersteuner en vaak iemand uit het team watersysteembesturing. Het groeit en wordt kleiner, als het onderdeel van een project lid is afgerond kunnen ze verder bij een ander project.

- Wat voor ontwikkelingen zijn er naar u mening gaande binnen bewonersparticipatie?

Bewonersparticipatie heeft altijd al deel uit gemaakt van de plannen die we bij het waterschap maken. Er zijn wel veranderingen gaande, zoals een grotere rol voor het internet en sociale media.

- Hoe vindt de afweging plaats bij het keuzemoment van bewonersparticipatie binnen Waternet?

Meestal worden grondeigenaren die meer dan een hectare grond hebben direct aangeschreven. Daarnaast gebruiken we de kennis en het netwerk van een klankbordgroep en/ of bewonersverenigingen.

- ***Hoe benaderen jullie bewoners/ belanghebbende en hoe verloopt het proces verder?***

Voor een watergebiedsplan hebben we een zogenaamde inventarisatiebijeenkomst. Hiervoor worden mensen per brief uitgenodigd, meestal op basis van een selectie die we vooraf maken aan de hand van grondbezit als iemand meer dan een hectare heeft. We willen niemand uitsluiten dus we zetten ook advertenties in huis-aan-huisbladen en op onze website of overheid.nl (als er officiële publicaties zijn). Om dit zo goed mogelijk op te starten heb ik vaak vooraf al een klankbordgroep gevormd. Dit zijn mensen die professioneel met het gebied bezig zijn van onder andere de provincie, gemeente, overheden, semi-overheden (zijn niet per se bewoners), maar ook grote terreinbeheerders, Natuurmonumenten, LTO Noord, watersporters, hengelsport, schaatsverenigingen, etc.. Met die groep bereiden we de bewonersbijeenkomst voor, met bijvoorbeeld input over de mensen die je moet uitnodigen en welke specialisten mee moeten vanuit Waternet. Het doel van die inventarisatie avond is het ophalen van kansen, klachten, knelpunten en ideeën van de mensen die uit het gebied komen. We beginnen bij zo een bijeenkomst plenaire, een bestuurder doet het welkomstwoord en verteld over het doel van de avond. Een projectmedewerker vertelt vervolgens wie zijn wij, wat het project inhoudt en geeft een inleiding over het water in het gebied. Daarna kunnen mensen ook al kort vragen stellen, maar niet te lang om te voorkomen dat er maar een paar mensen aan het woord kunnen zijn. Daarna komt er een korte koffiepauze om vervolgens naar tafels te gaan per buurt of polder. Elke tafel krijgt een gespreksleider, iemand die notuleert en een ondergrond van het gebied. Ik geef iedereen om de beurt het woord en ze mogen alleen hun belangrijkste punten inbrengen. De punten worden op de kaart genoteerd, die na de avond verwerkt en geanonimiseerd worden. De mensen krijgen het verslag teruggekoppeld per email of brief als ze hun adresgegevens achterlaten. Het wordt ook gedeeld met de klankbordgroep gedeeld en op de website gezet.

Na die inventarisatiebijeenkomst gaan we onze technische vragen naast die van de bewoners leggen, vaak komen dingen overeen, maar soms zijn er compleet nieuwe dingen. We proberen steeds hun beleving te snappen door onze eigen technische kennis er tegenaan te zetten. Soms komen met mensen met zulke bijzondere dingen dat je even langs moet. Dan heb je keukentafel bezoeken en veldbezoeken, zodat ze het een op een het kunnen laten zien. Afhankelijk van het vraagstuk wordt er bepaald wie er vanuit Waternet heen moet.

Het volgende onderdeel is een terugkoppelingsavond. Dan is het technische onderzoek voor een groot deel afgerond. De terugkoppelingsavond heeft een beetje dezelfde opzet als de inventarisatie bijeenkomst, maar dan met iets meer inhoud vanuit Waternet. Bijv. collega's ecologen en hydrologen presenteren enkele uitkomsten van de onderzoeken. Hoe zit het met de kans van wateroverlast in de polder, hoe zitten de peilgebieden in elkaar, waar zijn de afwijkende peilen en hoe is de ecologie. Daarnaast komen we terug op de punten die door de mensen zijn ingebracht. Dit is ook het moment dat teleurstellingen kunnen komen als er niet aan mensen hun punten voldaan kan worden. Ook vertellen we de belangrijkste maatregelen die Waternet wil gaan opnemen in het

plan. Mensen kunnen hierop nog steeds input geven. Er worden vaak ook juist dingen gepresenteerd waarvan we verwachten dat de omgeving een mening over heeft. Om het gevoel te krijgen hoe het ligt, hoeveel weerstand gaan we verwachten.

Daarna vinden er weer keukentafelgesprekken plaats. Dit is vaak met grondeigenaren, burens, mensen die op een aanvoer tracé zitten van een persleiding of watergang. Al die partijen worden gesproken en verslagen van gemaakt. Deze gesprekken zijn nog niet bindend, maar de intenties worden wel duidelijk. Het doel is om een watergebiedsplan op te stellen. Mensen mogen op het plan inspreken, maar het is voor de organisatie zelf een technisch plan, functioneel ontwerp dat wordt overgedragen aan de realisatieteam. In het plan moet duidelijk staan wat er moet komen zoals, waar ligt de maatregel, hoe het eruit moet komen te zien, specificaties (grote), materialen, grondbeheerders, vergunning aspecten.

Als het concept plan klaar is wordt het bekeken door een portefeuillehouder, als die akkoord is wordt het bij het dagelijks bestuur voorgelegd met het verzoek om het plan vrij te geven voor inspraak. Dan wordt het officieel een ontwerpplan.

Als het ontwerpplan er ligt wordt er een derde bijeenkomst gehouden, een inloopmiddag. Dit is meer een voorlichtingsbijeenkomst over wat er gaat gebeuren met mooiere kaarten, panelen of presentaties. Er zijn dan meerdere tafels waar mensen kunnen kijken, rondlopen en eventueel wat vragen. Tijdens deze avond is er geen input meer mogelijk, dit moet dan volgens de officiële procedure van inspraak en zienswijzen.

- ***Wat voor verschillen ziet u tussen de huidige en voorgaande aanpak als het gaat om bewonersparticipatie?***

De hierboven beschreven aanpak is een beetje de 'oude' aanpak. Ieder tien jaar werd het watergebiedsplan weer opgepakt. Nu het niet meer officieel hoeft om iedere tien jaar het peilbesluit te herzien wordt er gekeken naar nut- en noodzaak. Wat speelt er in het gebied, klachten, bodemdaling en ruimtelijke ontwikkelingen.

- ***Wat zijn naar uw mening de belangrijkste factoren van bewonersparticipatie binnen Waternet?***

- Bewustzijn; weten wat waterschap is en doet
- Belang duidelijk; wat valt er voor de bewoner uit te halen, waarom zijn we er
- Zichtbaar; bewoners kunnen Waternet vinden
-

- ***Hoe ziet u de ontwikkeling van bewonersparticipatie met oog op de toekomst?***

Binnen Waternet is de nieuwe ontwikkeling dat mensen sinds dit jaar digitaal kunnen inspreken. We hebben webcare, een social mediateam, die reageren heel snel op de gemoederen die spelen. We doen ook steeds vaker gebruik maken van video om verhalen onder de belangstelling te brengen. Binnen Waternet zijn er ook twee vloggers actief.

Wat een hele belangrijke ontwikkeling ook wordt is dat er meer samengewerkt gaat worden tussen de organisaties met komst van de omgevingswet.

- ***Quote?***

Niet vergeten dat je het doet voor de bewoners, je kan alle inspraakrondes als een obstakel zien, maar het is voor hun

27-3-2019

- ***Kan je het project kort omschrijven? Ik heb al in het watergebiedsplan gekeken dus heb al wel een beetje een idee.***

In het Noorderpark zijn natuurgebieden verweven met bebouwing en landbouw. Aanpassing van waterpeilen in de natuurgebieden kan effecten hebben op bebouwing of agrarische percelen. Er leven vaak misverstanden over waterpeilen. Mensen zie bv plassen op het land en denken dan automatisch dat het waterpeil hoog staat. En snappen niet goed het verschil tussen oppervlaktewater en grondwater. We wilden mensen graag meenemen in deze ingewikkelde materie en ze zelf laten ervaren dat je met meten veel te weten kan komen.

- ***Kan je het participatief meetnet toelichten? De werkwijze en ervaringen***

We hebben eerst een aantal mensen geselecteerd die bij ons al in beeld waren (geïnteresseerden of juist hele kritische mensen). We hebben ok de bewonersvereniging hiervoor benaderd. We hebben daarnaast nog een advertentie geplaatst. Mensen hebben oppervlaktewater en grondwaterpeilbuizen gekregen. En een persoonlijk uitleg hoe deze uitgelezen moeten worden. In het begin moest dagelijks gemeten worden. We hebben verschillende bijeenkomsten georganiseerd om de resultaten met elkaar te bekijken. Belangrijkste is dat mensen beter snappen wat de relatie is tussen grond en oppervlaktewater. En dat deze relatie er soms helemaal niet is (na regen blijft het opp water soms onveranderd terwijl het grondwater een meter omhoog schiet). Ook hadden in iedere peilbuis een diver gehangen. Hiermee konden mensen hun eigen metingen vergelijken met de automatische meting van de diver. En daarmee dus vertrouwen krijgen in de meetwijze en apparatuur van het waterschap.

Na afloop hebben we een enquête onder de deelnemers gehouden.

- ***Heb je door deze methode een andere doelgroep bereikt?***

We hebben relatief veel huiseigenaren bereikt, die normaal niet vaak op bewonersavonden komen (dan meestal de agrariërs).

- ***Is er door deze methode meer betrokkenheid bij het project gekomen?***

Ja, dat denk ik wel. Ook veel meer zienswijzen uiteindelijk. Maar ik denk dat dat dus komt omdat mensen veel meer betrokken waren.

- ***Wat heeft deze methoden opgeleverd? Interessante resultaten, andere kijk op participatie?***

We zijn met mensen in gesprek gebleven, ook na lastige maatregelen. En het was voor veel mensen toch wel een eye opener, dat neerslag niet altijd effect heeft op het waterpeil in de sloot en dat de afwatering van het eigen terrein daar ook een belangrijke rol in heeft. Dus kennis van de werking van het watersysteem en een verbeterde relatie tussen waterschap en bewoners.

Van te voren hadden we gedacht en gehoopt op minder zienswijzen. Dat is niet gelukt, in tegendeel. De extra betrokkenheid heeft juist voor veel meer zienswijzen gezorgd.

- ***Bent u tevreden over het behaalde resultaat?***

Ja. Maar maak voordat je aan een dergelijk traject begint wel de afweging of het de inspanning waard is. Het kost veel tijd.

29-3-2019

- ***Kan je het project kort omschrijven? Ik heb al in het watergebiedsplan gekeken dus heb al wel een beetje een idee***

Het project betreft een dijkversterkingsproject in Neder-Betuwe. Bijna de gehele waalbranddijk voldoet niet meer aan de gestelde veiligheidseisen en moet daardoor worden versterkt. In dit project wordt door waterschap rivierenland een participatieproces uitgevoerd. Dit wordt gedaan met behulp van het online platform, maar er zijn ook al bijeenkomsten gehouden en gesprekken gevoerd met bewoners. Het project zit nog in de verkennende fase. Hierin wordt er per dijkvak gekeken wat de mogelijkheden zijn, op de site worden dit de alternatieven genoemd, en wordt er onderzocht welk alternatief per dijkvak het beste past.

- ***Kan je het online participatieplatform toelichten?***

Op het platform kunnen bewoners en anderen belanghebbenden zich aanmelden. Ze worden dan op de hoogte gehouden van al het nieuws en de gebeurtenissen in het project. Zodra er iets nieuws wordt vermeld krijgen de mensen ook een mailtje. Daarnaast wordt via het platform aan de mensen gevraagd om hun meningen en suggesties te geven. Hierop kunnen zij ook de alternatieven bestuderen en hun voorkeur aangeven. Omdat het project nog in de eerste fase zit, en er ook al wat vertraging in het project is gekomen, is dit echter nog niet gebeurd.

Bijlage 4: Enquête

[illegible]

Bewustzijn									
Ik heb de bewoners voldoende geïnformeerd over nut en noodzaak van dit project.	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Helemaal mee eens	10	
Ik heb de bewoners duidelijk gemaakt wat de taken en verantwoordelijkheden zijn van Rijnland.	Mee eens	7,5	Geen mening	7,5	Mee eens	5	Helemaal mee eens	10	
Ik vind het belangrijk dat de bewoners weten waarom Rijnland dit project uitvoert.	Ja, omdat je op deze manier draagvlak en begrip creëert.		Ja, omdat ik dank niet dat ze altijd alles tot in detail moeten weten, maar wel op hoofdlijnen. Ons werk raakt de maatschappij en daarmee ook de bewoners. Het is belangrijk dat zij weten wat we doen en waarom, zodat ze ook kunnen meedenken.		Ja, omdat dit de basis is		Ja, omdat het begrip kweekt over waar de overlast vandaan komt die mensen moeten ondergaan. Dit maakt het voor de mensen zelf vaak weer makkelijker te verdragen.		
Kennis									
Ik maak gebruik van de kennis van de bewoners tijdens dit project.	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Helemaal mee eens	10	
Ik merk dat de bewoners kennis hebben over de waterproblemen die spelen in het gebied.	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Helemaal mee eens	10	
Ik vind het belangrijk om de kennis van de bewoners te gebruiken tijdens dit project.	Ja, omdat je de kennis mee kunt nemen in het maken van keuzes en het je project vaak beter maakt		Ja, omdat Rijnland toch een logge organisatie is en bewoners soms beter weten wat er is gebeurd dan wij.		Ja, omdat dit nuttige info is en draagvlak creëert		Ja, omdat deze kennis het project kan verrijken. Sommige mensen wonen al hun hele leven in een gebied, kennen alle "ins en outs" en kunnen je aan zeer waardevolle informatie helpen		
Draagvlak									
Ik neem de mening van de bewoners serieus tijdens het project.	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Helemaal mee eens	10	
Ik merk dat bewoners vaak positief staan tegenover verbeteringen tijdens het project zolang ze er zelf geen hinder van ondervinden.	Geen mening	5	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Geen mening	5	
Ik vind het belangrijk dat ik met de bewoners op een lijn lig over het project.	Neutraal, omdat ik mij ervan bewust ben dat dit niet het hoofddoel is. Soms zijn er wensen/ ideeën die niet kunnen worden meegenomen. Dan liggen we niet op 1 lijn. Ik vind het wel belangrijk om op 1 lijn te liggen over bv de nut en noodzaak.		Ja, omdat het prettig samenwerkt, maar vooral omdat je hun belang dan meestal goed hebt vertegenwoordigd.		Neutraal, omdat het ligt aan de persoon en situatie		Neutraal, omdat het is fijn als je elkaar kan helpen of steunen tijdens een project, maar liggen we niet op een lijn, dan moeten de werkzaamheden toch plaatsvinden. Rijnland heeft een opgave en die gaan we uitvoeren.		
Betrokkenheid									
Ik betrek de bewoners actief bij het project.	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Helemaal mee eens	10	
Ik zoek samen met de bewoners naar oplossingen tijdens het project.	Niet mee eens	2,5	Mee eens	7,5	Mee eens	7,5	Helemaal mee eens	10	
Ik vind het belangrijk om bewoners te betrekken bij het project.	Ja, omdat zij soms goede ideeën hebben over hinder, randzaken om het project beter/ leuker te maken. Rijnland is vooralsnog wel in de lead in het aandragen van de oplossingen.		Ja, omdat het vaak hun werk of woonsituatie aangaat.		Ja, omdat dit een belangrijke taak is van ons wat het verschil is tussen een vloeiend lopend project of stroef lopend		Ja, omdat ze vaak veel meer gebiedskennis hebben dan jij. Ze het recht hebben te weten wat Rijnland in hun achtertuin komt doen. Ze minder de neiging hebben in de weerstand te gaan als ze vooraf betrokken zijn.		

Wat is uw geslacht?	Man	Man	Man
Wat is uw leeftijd?	65	75	69
Ik ben betrokken bij:	VJG	VJG	VJG
Op welke manier bent u betrokken geraakt bij het project?	Ik heb een aangrenzend bedrijf	Anders	Anders
	Indien anders; Ik vertegenwoordig een bedrijf	Ik ben voorzitter van de Watergilde	Vertegenwoordiger belangenorganisaties Wijkteam Korte Akkeren en Werkgroep Gouda Krimpenwaard
Ik ben door Rijnland benaderd bij het project via:	Email, Persoonlijk	Email	Email
	Indien anders;		
Ik word het liefst tijdens het project benaderd via:	Email, informatieavond	Email	Email
	Indien anders; Bij voorkeur geen avond, maar gedurende werktijden		
Bewustzijn			
Ik ben op de hoogte van nut en noodzaak van dit project.	Helemaal mee eens	10 Helemaal mee eens	10 Helemaal mee eens
Ik weet wat de taken en verantwoordelijkheden zijn van Rijnland.	Helemaal mee eens	10 Geen mening	5 Helemaal mee eens
Ik vind het belangrijk om te weten waarom Rijnland dit project uitvoert.	Ja, omdat het impact kan hebben op ons bedrijf op de lange termijn of bedrijfsvoering tijdens de uitvoering	Ja, omdat de Historische binnenstad beschermd moet worden tegen water, maar tegelijk zijn zicht op de rivier moet behouden	Ja, omdat Veranderingen aan de waterkering van invloed kunnen zijn op de kwaliteit van de omgeving
Kennis			
Ik vind dat Rijnland gebruik maakt van mijn kennis tijdens dit project.	Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Helemaal mee eens
Ik kan met Rijnland mee praten over de waterproblemen die spelen in het gebied.	Helemaal mee eens	10 Helemaal mee eens	10 Helemaal mee eens
Ik wil mijn kennis over het gebied delen om het project te verbeteren.	Ja, omdat rekening houden met elkaars belangen	Ja, omdat alleen samen sterk	Ja, omdat ik over specifieke gebiedskennis beschik
Draagvlak			
Ik vind dat Rijnland oprechte interesse toont en luistert naar mijn mening.	Helemaal mee eens	10 Helemaal mee eens	10 Helemaal mee eens
Ik vind het niet erg als Rijnland werkzaamheden rondom mijn huis uitvoert tijdens het project.	Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Niet mee eens
Ik vind het belangrijk dat ik met Rijnland op een lijn lig over het project.			Ja, omdat dat uiteindelijk leidt tot tevredenheid bij beide partijen
Betrokkenheid			
Ik word actief bij het project betrokken door Rijnland.	Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Helemaal mee eens
Tijdens het project zoek ik samen met Rijnland naar oplossingen.	Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Helemaal mee eens
Ik vind het belangrijk dat Rijnland mij betreft bij het project.			Ja, omdat ik beschik over specifieke gebiedskennis die tot een beter eindresultaat kan leiden

Kaders				
Ik weet aan welke wettelijke eisen het project moet voldoen.		Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Helemaal mee eens
Ik weet op welk moment ik kan reageren op de plannen van Rijnland tijdens het project.		Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Helemaal mee eens
Ik vind het belangrijk dat de kaders van het project duidelijk zijn.				Ja, omdat daarop geanticipeerd kan worden ten behoeve van verbetering van de omgevingskwaliteit
Proces				
Ik weet wanneer ik mijn mening kan inbrengen tijdens het project		Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Helemaal mee eens
Rijnland heeft duidelijk gemaakt in welke mate ik kan participeren tijdens het project.		Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Helemaal mee eens
Ik vind het belangrijk dat ik weet wanneer ik mijn mening kan inbrengen tijdens het project.				Ja, omdat Rijnland dit dan tijdig kan verwerken en op kan reageren
Onderbouwing				
Rijnland legt mij duidelijk uit waarom er bepaalde beslissingen gemaakt zijn tijdens het project.		Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Helemaal mee eens
Rijnland behandelt alle bewoners op dezelfde manier tijdens het project.		Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Helemaal mee eens
Ik vind het belangrijk dat Rijnland duidelijk kan uitleggen waarom er bepaalde beslissingen gemaakt worden.				Ja, omdat dat leidt tot begrip
Communicatie				
Alle medewerkers van Rijnland vertellen mij hetzelfde verhaal tijdens het project.		Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Helemaal mee eens
Ik weet wanneer er iets gaat gebeuren tijdens het project.		Helemaal mee eens	10 Mee eens	7,5 Helemaal mee eens
Ik vind het belangrijk dat Rijnland tijdig en eenduidig communiceert tijdens het project.				Ja, omdat dit anders kan leiden tot frustratie

Wat is uw geslacht?	Man	Man	
Wat is uw leeftijd?	60	53	
Ik ben betrokken bij:	De Zijk	De Zijk	
Op welke manier bent u betrokken geraakt bij het project?	Ik ben aanwonende	Ik ben aanwonende, Ik kom uit de omgeving, Ik heb een aangrenzend bedrijf	
	Indien anders;		
Ik ben door Rijnland benaderd bij het project via:	Post	Email, informatieavond	
	Indien anders;		
Ik word het liefst tijdens het project benaderd via:	Post	Email	
	Indien anders;		
Bewustzijn			
Ik ben op de hoogte van nut en noodzaak van dit project.	Mee eens	7,5 Mee eens	7,5
Ik weet wat de taken en verantwoordelijkheden zijn van Rijnland.	Mee eens	7,5 Mee eens	7,5
Ik vind het belangrijk om te weten waarom Rijnland dit project uitvoert.	Ja, omdat dit direct invloed heeft op de waterkwaliteit en de hoeveelheid	Ja, omdat we onze kwekerij in het gebied hebben	
Kennis			
Ik vind dat Rijnland gebruik maakt van mijn kennis tijdens dit project.	Mee eens	7,5 Geen mening	5
Ik kan met Rijnland mee praten over de waterproblemen die spelen in het gebied.	Mee eens	7,5 Mee eens	7,5
Ik wil mijn kennis over het gebied delen om het project te verbeteren.	Ja, omdat dit direct onderdeel is van mijn leefomgeving	Ja, omdat we samen tot het beste resultaat kunnen komen	
Draagvlak			
Ik vind dat Rijnland oprechte interesse toont en luistert naar mijn mening.	Mee eens	7,5 Mee eens	7,5
Ik vind het niet erg als Rijnland werkzaamheden rondom mijn huis uitvoert tijdens het project.	Mee eens	7,5 Mee eens	7,5
Ik vind het belangrijk dat ik met Rijnland op een lijn lig over het project.	Ja, omdat als er dingen gebeuren kan maar beter duidelijk zijn wat en waarom	Ja, omdat we afhankelijk zijn van goed waterhuishouding	
Betrokkenheid			
Ik word actief bij het project betrokken door Rijnland.	Geen mening	5 Mee eens	7,5
Tijdens het project zoek ik samen met Rijnland naar oplossingen.	Geen mening	5 Mee eens	7,5
Ik vind het belangrijk dat Rijnland mij betreft bij het project.	Ja, omdat lokale kennis gemakkelijk te gebruiken is dan dit uitsluiten uit een dossier	Ja, omdat zonder goede waterhuishouding geen kwekerij in dit gebied kunnen hebben	

Kaders					
Ik weet aan welke wettelijke eisen het project moet voldoen.		Niet mee eens		2,5 Mee eens	7,5
Ik weet op welk moment ik kan reageren op de plannen van Rijnland tijdens het project.		Mee eens		7,5 Mee eens	7,5
Ik vind het belangrijk dat de kaders van het project duidelijk zijn.		Ja, omdat op die wijze boordeelt kan worden in hoeverre dit eigen belangen van mij als aanwonende worden geraakt		Ja, omdat daar binnen het zo optimaal mogelijk kunnen/ moeten maken	
Proces					
Ik weet wanneer ik mijn mening kan inbrengen tijdens het project		Mee eens		7,5 Niet mee eens	2,5
Rijnland heeft duidelijk gemaakt in welke mate ik kan participeren tijdens het project.		Mee eens		7,5 Niet mee eens	2,5
Ik vind het belangrijk dat ik weet wanneer ik mijn mening kan inbrengen tijdens het project.		Ja, omdat ik dan gehoord wordt		Ja, omdat we afhankelijk zijn water in de kwekerij	
Onderbouwing					
Rijnland legt mij duidelijk uit waarom er bepaalde beslissingen gemaakt zijn tijdens het project.		Geen mening		5 Mee eens	7,5
Rijnland behandelt alle bewoners op dezelfde manier tijdens het project.		Mee eens		7,5 Geen mening	5
Ik vind het belangrijk dat Rijnland duidelijk kan uitleggen waarom er bepaalde beslissingen zijn gemaakt.		Ja, omdat de redenen voor bepaalde werkzaamheden zijn de weegfactoren voor het belang dat het heeft		Ja, omdat we daarna het kunnen optimaliseren	
Communicatie					
Alle medewerkers van Rijnland vertellen mij hetzelfde verhaal tijdens het project.		Geen mening		5 Mee eens	7,5
Ik weet wanneer er iets gaat gebeuren tijdens het project.		Mee eens		7,5 Geen mening	5
Ik vind het belangrijk dat Rijnland tijdig en eenduidig communiceert tijdens het project.		Ja, omdat ruis werkt alleen verstorend en creëert onrust		Ja, omdat waterhuishouding voor ons van levensbelang is	

Bijlage 5: Werkvormen

De werkvormen zijn afkomstig van de participatiewijzer van ProDemos (ProDemos).

Gibson methode

Aan de hand van stellingen geven betrokkenen hun mening over een onderwerp. De stellingen worden opgeschreven en neergelegd op tafel. In de eerste ronde worden de stellingen waar iedereen het mee eens is van tafel gehaald. Tijdens de tweede ronde worden de stellingen waar niet iedereen het mee eens is stuk voor stuk voorgelezen. Vervolgens geven de betrokkenen hun mening over de stelling. De mening van betrokkenen kan meegenomen worden gedurende het project.

Praatcafé

Tijdens een praatcafé wordt het onderwerp besproken in een informele sfeer. De betrokkenen nemen plaats aan een tafel met een gespreksleider. Vervolgens wordt daar een probleem besproken waarover iedereen zijn mening mag geven. Na zo'n 25 minuten veranderen de betrokkenen van tafel. Hier krijgen ze de uitkomsten van het vorige gesprek te horen en kunnen ze daarover hun mening geven.

Schouw

Tijdens de schouw wordt er met een aantal projectleden en betrokkenen door het plangebied gelopen. Gedurende dit bezoek wordt er langs specifieke locaties gelopen waarover de betrokkenen hun mening kunnen geven. Zo komt er naar voren welke problemen, ervaringen en kansen er in het gebied aanwezig zijn op basis van de kennis van de bewoners.

Inspiratiebezoek

Tijdens een inspiratiebezoek wordt er met een aantal projectleden en betrokkenen een bezoek gebracht aan een voorbeeldproject. Zo kan er gekeken worden naar de mogelijke alternatieven in het gebied en krijgen de betrokkenen een beter beeld van wat ze kunnen verwachten. Daarnaast kunnen er leerlessen getrokken worden uit het voorbeeldproject.

Metaplan

Bij het Metaplan krijgen de betrokkenen een stuk of drie post-its waar ze hun ideeën op mogen formuleren. Deze post-its worden gecategoriseerd op verschillende flap-overs. Vervolgens krijgen de betrokkenen groene en rode stickers om aan te geven welke ideeën ze het slechtst en het beste vinden.

Versnellingskamer

In een versnellingskamer worden ongeveer 10 betrokkenen bij elkaar gezet achter een computer. Op het computerscherm zijn vragen, stellingen of onderwerpen zien, waarop de betrokkenen kunnen reageren. Als de antwoorden gegeven zijn zien de deelnemers anoniem de andere antwoorden. Hierover kan anoniem gediscussieerd worden, waardoor iedereen vrijuit zijn mening kan geven.

Bronmethodiek

Er worden interviews afgenomen bij de betrokkenen met vragen over de wensen, voorkeuren en competenties. De uitkomsten van de betrokkenen worden naast elkaar gelegd en geanalyseerd. De uitslagen laten zien waar de wensen van de betrokkenen liggen en welke betrokkenen dat kunnen aanpakken.

Olympiade-conferentie

Betrokkenen vanuit verschillende disciplines gaan gezamenlijk met een vraagstuk aan de slag. Er worden vijf groepen gemaakt gebaseerd op de disciplines van de betrokkenen. Tijdens de eerste ronde neemt elke groep zijn eigen standpunt aan, die vervolgens plenair gedeeld worden. Gedurende de tweede ronde wordt er een standpunt van een andere groep meegenomen of enkele randvoorwaarden, zoals tijd of geld. Als laatste vertegenwoordigd iedere groep zijn standpunt en komt er een discussie op gang. Om vervolgens een gezamenlijk standpunt of besluit aan te nemen waar het waterschap iets mee kan.

Bijlage 6: MCA

--	Zeer negatief	=	0
-	Negatief	=	0,25
+/-	Neutraal	=	0,50
+	Positief	=	0,75
++	Zeer positief	=	1

	Kaders	Proces	Onderbouwing	Communicatie	Bewustzijn	Kennis	Draagvlak	J	G	O
Algemeen										
Ambassadeurs	-	+	++	+	+	+	++	+	+/-	++
E-participatie	-	+	+	+	+	+	+	++	++	+/-
Citizen Science										
Participatief meetnet	+	+	+	+	++	++	+	+/-	+	++
Informatie avond										
Gibson methode	-	-	++	+/-	+/-	+/-	+/-	-	+/-	++
Praatcafé	+	+/-	++	++	++	++	+	+	+	+
Keukentafelgesprek										
Schouw	-	-	++	+	++	+	+/-	-	+/-	+/-
Klankbordgroep										
Inspiratie bezoek	-	-	++	++	++	++	+	+/-	+	++
Metaplan	--	-	-	+	+/-	+/-	+	+/-	+	++
Versnellingskamer	+	+/-	++	++	++	++	+	+/-	+	++
Leefstijlen										
Bronmethodiek	+/-	+/-	+/-	+	+	+	++	-	++	+
Themasessies										
Olympiade-conferentie	+	+	++	++	++	++	+	-	+/-	+

	Kaders	Proces	Onderbouwing	Communicatie	Bewustzijn	Kennis	Draagvlak		Betrokkenheid		Totaal
								<i>J</i>	<i>G</i>	<i>O</i>	
Algemeen											
Ambassadeurs	0,25	0,75	1	0,75	0,75	0,75	1	0,75	0,5	1	7,50
E-participatie	0,25	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	1	1	0,5	7,25
Citizen Science											
Participatief meetnet	0,75	0,75	0,75	0,75	1	1	0,75	0,5	0,75	1	8,00
Informatie avond	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,5	0,25	0,5	1	6,75
Gibson methode	0,25	0,25	1	0,5	0,5	0,5	0,5	0,25	0,5	1	5,25
Praatcafé	0,75	0,5	1	1	1	1	0,75	0,75	0,75	0,75	8,25
Keukentafelgesprek											
Schouw	0,25	0,25	1	0,75	1	0,75	0,5	0,25	0,5	0,5	5,75
Klankbordgroep	1	1	1	1	1	1	1	0,25	0,5	1	8,75
Inspiratie bezoek	0,25	0,25	1	1	1	1	0,75	0,5	0,75	1	7,50
Metaplan	0	0,25	0,25	0,75	0,5	0,5	0,75	0,5	0,75	1	5,25
Versnellingskamer	0,75	0,5	1	1	1	1	0,75	0,5	0,75	1	8,25
Leefstijlen											
Bronmethodiek	0,5	0,5	0,5	0,75	0,75	0,75	1	0,25	1	0,75	6,75
Themasessies											
Olympiade-conferentie	0,75	0,75	1	1	1	1	0,75	0,25	0,5	0,75	7,75

Bibliografie

- Centraal Bureau de Statistiek. (2010). *Bodemgebruik*. Opgeroepen op 2019, van CBS:
http://www.cbsinuwbuurt.nl/#sub-bodemgebruik2010_hoofdgroep
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2019, januari 1). *Regionale kerncijfers Nederland*.
Opgeroepen op maart 2019, van
<https://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLNL&PA=70072NED&D1=0,301,303&D2=101-104,107-108,110-111,113-116,118,121,123,125-127,130-133,135-137,140-141,143-144,146-147,149-150,153,156-160,166,168-176,178,180-185,188,190-194,196,198-199,201,204-2>
- Hoogheemraadschap van Rijnland. (2018). *Het project*. Opgeroepen op september 2018, van Rijnland: <https://www.rijnland.net/werk-in-uitvoering/dijken-en-kades/ijsseldijk-gouda-1/het-project>
- Hoogheemraadschap van Rijnland. (2019). *Toelichting op het peilbelsuit*. Leiden.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijkrelaties. (2018, februari 7). *De 6 instrumenten*. Opgeroepen op januari 11, 2019, van Omgevingsportaal:
<https://www.omgevingswetportaal.nl/publicaties/infographics>
- ProDemos. (sd). *Participatiewijzer*. Opgeroepen op oktober 16, 2018, van ProDemos:
<http://www.participatiewijzer.nl/De-Participatiewijzer>
- Rijksoverheid. (2017). *Algemene wet bestuursrecht*. Opgeroepen op maart 4, 2017, van Overheid: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005537/2018-09-19>
- Rijksoverheid. (2017). *Waterwet*. Opgeroepen op maart 5, 2017, van Overheid:
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0025458/2018-07-01>
- Veenstra, J. (2017, februari). Plan en Besluitvorming. *Plan en Besluitvorming*. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam.
- Zwart, W. v. (2018). *Memo ter kennisname*. Leiden.

Foto's van Jesse Heiden en Kim Hersbach

